

INSTITUTUL
JUSTIȚIEI
CONSTITUȚIONALE

TRIBUNA CONSTITUȚIONALĂ

**Materialele Conferinței științifice din 13.10.23
„Neutralitatea Republicii Moldova –
paradigmă cu valoare constituțională”**

E-ISSN-2953-7045

Platforma electronică „Tribuna constituțională” este o bibliotecă digitală a materialelor științifico-practice, cu acces deschis fondată în anul 2023 de A.O. „Institutul Justiției Constituționale” în scopul diseminării rezultatelor cercetărilor, comunicărilor și rapoartelor la conferințele științifice, a noilor idei și informații practice din domeniul științelor juridice. În acest context, platforma „Tribuna constituțională” reprezintă concomitent o invitație la discuții științifice servind drept platformă științifică de dialog pentru cercetătorii din Republica Moldova și de peste hotare.

Pentru publicarea articolelor sau rezultatelor științifice obținute pe platforma electronică „Tribuna constituțională” nu se percep taxe.

Colegiul de redacție:

KUCIUK Valeriu, doctor în drept, lector universitar, **redactor-șef**, R. Moldova

IACUB Irina, doctor în drept, conferențiar universitar, **redactor-adjunct**, R. Moldova

COSTACHI Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar, R. Moldova

AVORNIC Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar, R. Moldova

BUJOR Valeriu, doctor în drept, profesor universitar, R. Moldova

POPA Dumitru, doctor, profesor universitar, decan, Romania

BÎRGĂU Mihail, doctor habilitat în drept, profesor universitar, R. Moldova

PAVLOVSCHI Stanislav, ex-judecător la CtEDO, R. Moldova

PULBERE Dumitru, ex-președinte al Curții Constituționale, R. Moldova

RAILEAN Petru, doctor în drept, conferențiar universitar, ex-judecător la Curtea Constituțională, R. Moldova

ZAPOROJAN Veaceslav, doctor în drept, conferențiar universitar, ex-judecător la Curtea Constituțională, R. Moldova

STEPANIUC Victor, doctor în istorie, conferențiar universitar, R. Moldova

MIDRIGAN Pavel, doctor în științe politice, lector universitar, R. Moldova

Redactor tehnic, expert IT: **TOPILIN Dumitru**

Adresa redacției: str. Andrei Doga nr.4. C/P: MD-2024. mun. Chișinău, R. Moldova

Date de contact: tel: 078824719, e-mail: institutjustconst@gmail.com

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor aparține în exclusivitate autorilor. Formulările și prezentarea materialelor nu reprezintă întotdeauna poziția revistei și nu angajează în nici un fel Colegiul de redacție și/sau Institutul Justiției Constituționale.

Toate materialele prezentate sunt recenzate și aprobate spre publicare la ședința Consiliului științific al Institutului Justiției Constituționale.

**Materialele conferinței științifico-practice naționale
din 13 octombrie 2023**

**„NEUTRALITATEA REPUBLICII MOLDOVA –
PARADIGMĂ CU VALOARE CONSTITUȚIONALĂ”**

Această lucrare plasată pe platforma electronică „Tribuna constituțională” a A.O. „Institutului Justiției Constituționale” cuprinde comunicările extinse ale participanților la conferința științifico-practică națională „*Neutralitatea Republicii Moldova – paradigmă cu valoare constituțională*”, organizată și desfășurată de Institutul Justiției Constituționale în parteneriat cu Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere” și Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, la 13 octombrie 2023, în incinta Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, Chișinău, str. 31 august 1989 nr.78 (blocul 2, Sala Arte și Hărți).

Volumul constituie rezultatul unei colaborări interinstituționale.

Autorii au abordat diferite probleme ale neutralității permanente a Republicii Moldova, ale mandatului de securitate și ale securității naționale, securității internaționale și juridice, inclusiv prin prismă interdisciplinară.

A.O. „Institutul Justiției Constituționale” nu subscrie și nu poartă răspundere pentru ideile, opiniile și concluziile prezentate de autori în această publicație.

Materialele sunt publicate în redacția prezentată de autori.

Culegerea este recomandată spre publicare de Consiliul științific al A.O. „Institutului Justiției Constituționale” (proces-verbal nr. 11 din 26.10.2023).

Președintele Comitetului organizatoric:

KUCIUK Valeriu, doctor în drept, lector universitar

Președintele Consiliului științific:

COSTACHI Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Sub redacția științifică:

IACUB Irina, doctor în drept, conferențiar universitar

Coordonatorul ediției:

KUCIUK Valeriu, doctor în drept, lector universitar

CUPRINS

AGENDA CONFERINȚEI	5
KUCIUK Valeriu, COSTACHI Gheorghe Valoarea constituțională a statutului juridic de neutralitate al Republicii Moldova	8
BÎRGĂU Mihail Neutralitatea ca factor principal de securitate și stabilitate a țării	40
NEGUȚA Andrei Aspectele politico-diplomatice ale neutralității Republicii Moldova ----	66
ГУЦУЛЯК Виктор Иванович Постоянный нейтралитет Республики Молдова и безопасность его граждан	75
ZAPOROJAN Veaceslav, ZAPOROJAN Corina Jurisdicția constituțională privind neutralitatea Republicii Moldova ---	99
STEPANIUC Victor Aspecte istorice ale statutului de neutralitate în Europa	114
REZOLUȚIA CONFERINȚEI	125

A G E N D A
conferinței științifico-practice naționale
„NEUTRALITATEA REPUBLICII MOLDOVA –
PARADIGMĂ CU VALOARE CONSTITUȚIONALĂ”
din 13 octombrie 2023,
Chișinău, Republica Moldova

ORGANIZATORI:

Asociația Obștească „Institutul Justiției Constituționale”,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova,
Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”,
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Locul desfășurării conferinței:
Conferința va avea loc în incinta
Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova
(blocul 2, Sala de Arte și Hărți)

Pentru participare în format on-line
acesați platforma Google Meeting
<https://meet.google.com/vkf-ctce-asx>
Acces liber

AGENDA CONFERINȚEI

Înregistrarea participanților: **09³⁰-10⁰⁰**
Deschiderea conferinței: **10⁰⁰-10¹⁰**
Ședința în plen: **10¹⁰-12³⁰**
Raport: **07-10 min.**
Coraport, comunicare: **5-7 min.**
Luare de cuvânt: **2 min.**

COLEGIUL ȘTIINȚIFIC

Costachi Gheorghe, doctor hab. în drept, profesor universitar - *președinte*
Avornic Gheorghe, doctor hab. în drept, prof. universitar - *vicepreședinte*
Bujor Valeriu, doctor în drept, profesor universitar - *membru*
Popa Dumitru, doctor în drept, profesor universitar, decan - *membru*
Railean Petru, doctor în drept - *membru*
Bîrgău Mihai, doctor habilitat în drept, profesor universitar - *membru*
Zaporojan Veaceslav, doctor în drept, conferențiar universitar – *membru*
Midrigan Pavel, doctor în științe politice, lector universitar - *membru*
Kuciuk Valeriu, doctor în drept - *președinte*
Iacob Irina, doctor în drept, conferențiar universitar – *secretar științific*

COMITETUL DE ORGANIZARE

Kuciuk Valeriu, doctor în drept - *președinte*
Iacob Irina, doctor în drept, conferențiar universitar - *secretar*
Pavlovschi Stanislav - *membru*
Pulbere Dumitru - *membru*
Burghiu Constantin - *membru*
Midrigan Pavel, doctor în științe politice, lector universitar - *membru*

PROGRAM

Expoziție de carte dedicată neutralității Republicii Moldova

DESCHIDEREA CONFERINȚEI (10⁰⁰-10¹⁰)

Moderator:

Pulbere Dumitru

Cuvânt de salut:

1. **Pulbere Dumitru**, ex-președinte al Curții Constituționale
2. **Avornic Gheorghe**, doctor habilitat în drept, profesor universitar, președinte al Uniunii juriștilor din Moldova
3. **Arsene Alexandru**, doctor habilitat în drept, profesor universitar

ȘEDINȚA ÎN PLEN (10²⁰-12³⁰)

Moderator:

Pulbere Dumitru

1. **Kuciuk Valeriu** (doctor în drept, lector universitar; președinte al Asociației Obștești „Institutul Justiției Constituționale”), **Costachi Gheorghe** (doctor habilitat în drept, profesor universitar, academician) – *Valoarea constituțională a statutului juridic de neutralitate permanentă a Republicii Moldova.*
2. **Bîrgău Mihail** (doctor habilitat în drept, profesor universitar) – *Neutralitatea ca factor principal în securitatea țării.*
3. **Guțuleac Victor** (doctor în drept, profesor universitar, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată) – *Постоянный нейтралитет Республики Молдова и безопасность ее граждан.*
4. **Negru Boris** (doctor habilitat în drept, profesor universitar) – *Republica Moldova – stat neutru.*
5. **Juc Victor** (doctor habilitat în științe politice, profesor universitar; director al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice) – *Statutul de neutralitate al Republicii Moldova: realități și perspective.*

6. **Railean Petru** (doctor în drept, conferențiar universitar, ex-judecător al Curții Constituționale) – *Poziție de principiu în subiectul neutralității Republicii Moldova.*
7. **Șapovalov Boris** (doctor în științe filosofice, membru-corespondent al Academiei Internaționale de Cadre) – *Проблемы нейтралитета Республики Молдова.*
8. **Zaporojan Veaceslav** (doctor în drept, conferențiar universitar, judecător al Curții Constituționale în anii 2016-2019) – *Rolul neutralității în jurisprudența europeană.*
9. **Negru Alina** (doctor în drept, lector universitar) – *Problemele teoretice și practice ale neutralității.*
10. **Neguță Andrei** (ex-ambasador al Republicii Moldova) – *Aspecte politico-diplomatice ale neutralității Republicii Moldova.*
11. **Stepaniuc Victor** (doctor în științe istorice, profesor universitar) – *Republica Moldova – stat neutru.*

PARTICIPANȚI FĂRĂ RAPORT

Bujor Valeriu, Midrigan Pavel, Ciubotaru Cristina,
Mariș Alexandru, Iacob Irina, Andrei Guștiuc

GENERALIZAREA REZULTATELOR CONFERINȚEI ȘI ADOPTAREA REZOLUȚIEI

1. **Pulbere Dumitru**, ex-președinte al Curții Constituționale
2. **Kuciuk Valeriu**, doctor în drept
3. **Bujor Valeriu**, doctor în drept, profesor universitar

*Adotarea Rezoluției conferinței științifico-practice naționale
din 13 octombrie 2023*

*„Neutralitatea Republicii Moldova –
paradigmă cu valoare constituțională”*

CZU: 342.5(478)

VALOAREA CONSTITUȚIONALĂ A STATUTULUI JURIDIC DE NEUTRALITATE AL REPUBLICII MOLDOVA

KUCIUK Valeriu,
doctor în drept, lector universitar,
vkuchiuk@yahoo.com

COSTACHI Gheorghe,
doctor habilitat în drept, profesor universitar,
costachi70@mail.ru

ABSTRACT: *Autorii cercetează statutul juridic de neutralitate al Republicii Moldova, investigând cadrul legal național și internațional existent, arealul științific explorat, dar și argumentele de drept expuse de diverși experți ai dreptului constituțional, stabilind valoarea constituțională a principiului de neutralitate consfințit în Constituția Republicii Moldova. Autorii deduc mai multe clasificări, inclusiv a cercetărilor științifico și a condițiilor de constatare a neutralității. Urmare cercetării efectuate, autorii concluzionează că principiul neutralității permanente este un principiu constituțional desprindând că neutralitatea determină statutul juridic al statului suveran și independent RM, reprezentând baza politicii externe și a celei de securitate națională.*

Cuvinte-cheie: *Constituție, neutralitate, principiu constituțional.*

ABSTRACT: *The authors research the legal status of neutrality of the Republic of Moldova, investigating the existing national and international legal framework, the scientific area explored, but also the legal arguments presented by various constitutional law experts, establishing the constitutional value of the principle of neutrality enshrined in the Constitution of the Republic of Moldova. The authors derive several classifications, including scientific research and the conditions for establishing neutrality. Following the research carried out, the authors conclude that the principle of permanent neutrality is a constitutional principle deriving from the fact that neutrality determines the legal status of the sovereign and independent state of the Republic of Moldova, representing the basis of its foreign and national security policy.*

Key words: *Constitution, neutrality, constitutional principle.*

Introducere.

Problema *neutralității* Republicii Moldova, grație evenimentelor din ultima perioadă de timp, a devenit un subiect oportun de cercetare și dezbatere analitică atât în mediul cercetărilor științifice din domeniul dreptului, cât și în întregul

mediu academic, servind în același timp ca obiectiv de cercetare și pentru specialiștii din alte branșe științifice, devenind o chestiune dezbătută atât în mediul autorităților publice centrale, dar și în rândul societății civile, prezentând un interes sporit și pentru marele public.

Abordând subiectul *neutralității*, dar și încărcătura obligatară pe care o conține acest concept constituțional, putem constata diverse opinii, care fiind trecute în revistă, formează o întreagă palitră de concepții, care pornesc de la o rigiditate absolută a înțelegerii termenului de *neutralitate*, până la puncte de vedere conform cărora *neutralitatea* poate fi realizată doar în cadrul a careva bloc militar. Oricare opinie are dreptul la viață.

În același timp, este cert, că un stat neutru este obligat să-și asigure singur securitatea sa, dar și apărarea teritoriului și a populației. În acest context, trebuie să recunoaștem, că chiar dacă admitem că *neutralitatea* proclamată de Republica Moldova ar fi recunoscută la nivel internațional, aceasta desigur că nu înseamnă că cineva va oferi Moldovei prin definiție careva garanții a *neutralității*, a suveranității, a integrității sale teritoriale etc.

Anume acesta este punctul de pornire care argumentează dilema conceptuală, precum ca *neutralitatea* ca concept de securitate națională, nu este și nici nu poate fi o soluție de securitate pentru Republica Moldova, fiindcă ea nu conține angajamente pentru soluționarea de către comunitatea internațională sau de către cei care recunosc *neutralitatea* proclamată, acele probleme existențiale ale statului care pot apărea în cazul unei agresiuni militare, precum nici nu oferă careva garanții pentru Republica Moldova care se proclamă neutră.

Devine clar, că în ordinea mondială intervin schimbări de substanță. Aceste transformări internaționale la nivel ideologic, instituțional și real, pun la încercare și dreptul internațional, modificând întreaga construcție juridică a lumii. Transformarea dă naștere mai multor procese globale, modifică sub toate aspectele regulile și normele naționale și internaționale ale statelor.

Odată fiind apărute mai multe centre de putere mondială, la ordinea zilei apare situația unei noi arhitecturi globale cu mai multe nuclee care se contrapun. În așa condiții construcția unipolară este versus ordinea multipolară a lumii obligând alegerea. La rândul său, o astfel de situație consolidează rândurile aliaților, promovează alt nivel al raporturilor de vasalitate, sunt restartate sferele de influență, toate având la temelie interesele statelor în domeniile militare, economice, politice, sociale și altele.

Noua situație a dreptului internațional public, expres conturată în prezent, plasează în fața cercetătorilor noi obiective și noi sarcini.

În contextul celor sus invocate, este de reținut suplimentar că subiectul neutralității Republicii Moldova a devenit viral în societate, fiind obiectiv important fiindcă vizează securitatea statului moldovenesc și a cetățenilor lui. De aceea, subiectul neutralității astăzi este dezbătut pe larg în societate, mai ales în contextul elaborării de către autoritățile publice centrale a unui nou concept de securitate națională concentrată pe militarizare și înarmare. Mai ales, că grozăviile războiului mai sunt încă vii în amintirile celor care au trăit, au luptat și au supraviețuit în Marele război pentru apărarea Patriei (anii 1941-1945), dar și în memoria combatanților care au participat la războiul sovieto-afgan (1979-1989), precum și în conflictul armat de pe Nistru (2 martie-21 iulie 1992).

Existența în societate a unei game variate de puncte de vedere privind neutralitatea Republicii Moldova, dar și actualitatea momentului, în opinia noastră obligă la cercetarea subiectului în cauză, dar și la efectuarea unei analize juridice comparate a termenului constituțional de „neutralitate” în vederea aprecierii lui juridice, a înțelegerii valorii lui constituționale ca principiu fundamental de garantare a existenței a statului moldovenesc, a dezvoltării lui normative și a aplicării lui corespunzătoare în politica internă și externă a Moldovei.

De asemenea, considerăm că simultan cu argumentarea valorii constituționale a conceptului de *neutralitate permanentă* consfințit de Constituție¹, în art. 11, prezenta cercetare este și o invitație către mediul academic național la un dialog științific pentru a elucida adevărul științific și a argumenta soluții bazate pe știința juridică.

Abordări metodologice principiale.

În studiul dat vom aborda subiectul neutralității prin analiza pozițiilor de principiu expuse de mai mulți cercetători, dar și a analizei principiului constituțional de neutralitate permanentă, apreciat în virtutea obiectivelor urmărite, a practicii internaționale, dar și a contextului aplicativ de rigoare.

Astfel, vom utiliza metodele juridice de cercetare științifică a noțiunilor juridice de drept constituțional, metoda logică și a dreptului comparat, metoda analizei juridice sistemice și metoda dialectică prin abordarea categoriilor și fenomenelor în interacțiunea și dinamica lor.

În contextul temei neutralității abordate, ne propunem în cercetarea noastră să răspundem la mai multe întrebări care se impun prin actualitatea și oportunitatea lor, și anume:

- determinarea esenței principiului neutralității și a particularităților acestuia;
- elucidarea caracteristicilor esențiale ale principiului constituțional al neutralității;
- inițierea unui dialog științific cu pozițiile de principiu ale altor savanți și cercetători științifici referitor la constituționalitatea principiului neutralității și oportunitatea abrogării principiului constituțional de neutralitate permanentă a Republicii Moldova;
- expunerea clasificărilor principiului neutralității;
- argumentarea importanței și valorii constituționale a statutului juridic de neutralitate al Republicii Moldova.

¹ Constituția Republicii Moldova, adoptată la 27 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994. În: Monitorul Oficial, nr. 1 din 12 august 1994

Prin realizarea acestor obiective, consideram că rezultatele cercetării științifice date vor identifica aprecierile de principiu și căile de dezvoltare a Republicii Moldova, inclusiv în condițiile de incertitudine a securității regionale în aria bazinului de nord al Mării Negre.

Privind cercetările naționale a neutralității.

Este de reținut că, la moment, putem constata existența unei game variate a punctelor de vedere cu referire la neutralitatea Republicii Moldova, aprecierea juridică a acestui principiu constituțional, însemnătatea și oportunitatea lui. În acest context vom menționa actualitatea momentului, care în opinia noastră obligă la cercetarea științifică a conceptului de *neutralitate permanentă*, dar și la efectuarea unei analize juridice comparate în vederea aprecierii și a înțelegerii valorii constituționale a neutralității ca principiu fundamental care garantează existența pașnică a statului moldovenesc, a dezvoltării lui normative, dar și a aplicării lui corespunzătoare a conceptului de neutralitate permanentă în politica internă și externă a țării.

Abordând teoria neutralității statului, am constatat că cercetările juridice în domeniul investigat ale savanților din Republica Moldova pot fi grupate în cinci categorii²:

1) Researchuri juridice asupra diferitor aspecte de drept ale conceptului de neutralitate permanentă³;

2) Investigații științifice a neutralității cu axarea în problematica societal-securitară⁴;

² Clasificarea propusă de unii cercetători includ doar 4 grupe - Ruslana Grosu și Parascovia Donciu. Narativele operante despre statutul de neutralitate al Republicii Moldova din perspectiva securitară. În materialele Conferinței "Dezvoltarea Armatei Naționale în contextul aprofundării reformelor democratice", Chișinău, Moldova, editia 6, 25 februarie 2021. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/58-64_15.pdf (vizitat la 09.10.2023). Vom menționa că suntem parțial de acord cu clasificarea dată, dar nu cu cercetările atribuite la o categorie sau alta din clasificarea respectivă. Menționăm că clasificarea noastră se realizează în cinci categorii.

³ Osmochescu N. Neutralitatea permanentă – instituție de drept constituțional și de drept internațional public (Studiu comparat). În: Revista Națională de Drept, 2005, nr. 2, p. 2; Serebrian O. Perspectivele geostrategice ale Republicii Moldova. Chișinău, 2004, p. 85; Gămurari V. Trăsăturile definitorii ale instituției neutralității în raport cu suveranitatea de stat. În: „Avocatul poporului,” publicație a Colegiului Avocaților din Republica Moldova, 2003, nr. 11-12, p. 22-25; Gămurari V. Unele aspecte privind concepția neutralității permanente în dreptul internațional contemporan. În: „Symposia professorum: Seria Drept,” materialele sesiunii științifice din 4-5 mai 2001, p. 8-12.

3) Cercetările analitice ale dezvoltării Republicii Moldova, ghidată de statutul ei juridic de neutralitate⁵;

4) Studii științifice privind necesitatea renunțării statului la statutul său juridic de neutralitate⁶;

5) Expuneri și poziții mai mult politice decât juridice, privind ineficiența conceptului de neutralitate permanentă și argumentarea necesității aderării Republicii Moldova la un bloc militar, care ar garanta statutul de neutralitate proclamat⁷.

În mod special am menționa că unii cercetători, analizând subiectul prin prisma securității naționale, concluzionează că textul constituțional de la art. 11 al Constituției compromite statutul de neutralitate permanentă, demonstrând doar caracteristici restrictive ale politicii de neutralitate spre care se tinde, argumentând necesitatea militarizării și, respectiv, a modernizării cursului militar-politic al Republicii Moldova. De regulă, invocările privind necesitatea renunțării la statutul juridic de neutralitate a statului moldovenesc sunt bazate, în primul rând, pe faptul că nimeni până în prezent nu a recunoscut neutralitatea Moldovei. Sunt aduse și multiple argumente ce țin de creșterea nivelului de conflictualitate în spațiul post-

⁴ Juc V. Oportunități și alternative de consolidare a securității naționale a Republicii Moldova. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2010, nr. 3, p. 11-19; Lavric A. Problema neutralității Republicii Moldova în contextul asigurării securității sale. În: Studia Securitatis, 2012, nr. 1, p. 87; Moșanu V. The Neutrality Policy of the Republic of Moldova. A Case Study, în Central European issues – Romanian Foreign Affairs Review, vol. 5, No.2, 1999/2000, p. 75; Moșanu V. The neutrality policy of the Republic of Moldova: what chances for the future? în Südosteuropa, 2000, nr. 49, p. 542; Ungureanu V. Neutralitatea Republicii Moldova între oportunități și constrângeri în condițiile necesității fortificării Securității Naționale. În: Revista Militară. Studii de Securitate și Apărare, 2017, nr. 2 (18), p. 67; Ciurea C. Criza din Ucraina și impactul ei asupra sistemului de securitate al Republicii Moldova. Asociația pentru Politica Externă, Chișinău, 2014. 20 p.

⁵ Burian A. Schimbările geopolitice din lumea contemporană și problemele statalității moldovenești în contextul proceselor de integrare europeană. În: Revista Națională de Drept, 2005, nr. 1, p. 8; Беньюк В. Контекстуальные условия разрешения приднестровского конфликта. În: Anuar științific al Institutului de Stat de Relații Internaționale din Moldova, vol. IV. Chișinău: IRIM, 2006, p. 9-13.

⁶ Litra L. Neutralitatea și suveranitatea Moldovei în vizorul Rusiei. În: Buletin de politică externă al Moldovei, 2012, nr. 49; Juc V. Semnificația interesului național în definirea unor priorități strategice de politică externă a Republicii Moldova. În: Revista „Akademos”, 2009, nr. 4 (15), p. 44- 49.

⁷ Cebotari S., Saca V. Republica Moldova între statutul de neutralitate și aderarea la NATO În: Studii Internaționale. Viziuni din Moldova. Publicația periodică științifico-metodică. Chișinău: USM, nr. 3 (4), 2007, p. 65-72; Mînzărari D. De ce avem nevoie de NATO? Sau de ce existența Moldovei ca stat suveran depinde de aderarea la NATO. În: Discussion Paper, 2009, nr. 3, p. 22.

sovietic european, a incertitudinii transnistrene unde oricând poate fi declanșat conflictul înghețat, dar și starea agresivă a conflictului militar din Ucraina.

În context, trebuie ținut cont și de opinia unor experți în dreptul constituțional care declară că „*Neutralitatea țării nu este o valoare constituțională, nici în cazul Republicii Moldova și nici în cazul altor state care au o astfel de prevedere în Constituție, aceasta reprezintă o clauză care operează doar în condiții de normalitate*”⁸.

Este adevărat ca toate cele enumerate mai sus, într-adevăr formează o dilemă în fața statului moldovenesc, a autorităților publice centrale ale Republicii Moldova – sau creștem capacitatea de apărare a statului, sau sporim implementarea unui model de neutralitate, care să asigure securitatea în condițiile dificile ale realităților geopolitice și riscurilor noi apărute.

Este de reținut, că atât în contextul existenței multitudinii de abordări științifice dedicate subiectului neutralității, cu regret necesită a sublinia că ele nu au adus știința la o viziune unitară asupra conceptului, a încărcăturii juridice a noțiunii, asupra principiului și teoriei neutralității permanente.

Abordări de principiu a materiei neutralității.

Conflictele militare și războaiele între state au existat și continua să existe în viața popoarelor lumii. Or, dorința de a trăi în pace a popoarelor a concurat întotdeauna cu persistența confruntărilor militare, fapt care a condus la apariția unui așa fenomen ca neutralitatea, generând înțelesuri și comentarii diverse atât asupra noțiunii date, cât și a înțelesului și terminologiei aferente.

Așa, neutralitatea ca noțiune juridică reprezintă o problemă științifică conexă cu interpretarea juridică, fapt care reiese expres din înțelegerea mult variată a ei de savanții și experții în drept, care expun noțiunea atât în sens direct, cât și în sensul

⁸ <https://www.facebook.com/stirimd/posts/5442198752468024/> (vizitat la 09.10.2023).

AlexandruTănase, doctor în drept, conferențiar universitar, ex-președinte al Curții Constituționale a Republicii Moldova: Neutralitatea este o clauză care operează doar în condiții de normalitate, 2022, <https://radiochisinau.md/alexandru-tanase-neutralitatea-este-o-clauza-care-opereaza-doar-in-conditii-de-normalitate--163557.html>, (vizitat la 09.10.2023).

lato, dar și sub aspect interpretativ, având în vedere că are loc atribuirea unei semnificații deosebite prin mijloace specifice⁹. Mai ales că utilizarea formulei interpretative implică inevitabil și sistemul juridic-normativ, fiind concomitent și o fază de aplicare a dreptului.

În sensul dat vom susține că termenul de neutralitate a statului, așa cum este explicat și în DEX¹⁰, este situația juridică a unui stat care nu se amestecă în conflictul dintre alte state, care nu acordă sprijin statelor beligerante, iar în timp de pace nu ia parte la încheierea de alianțe și de pacte militare.

Iar atunci când vorbim de neutralitatea permanentă¹¹, este de ținut cont că permanent înseamnă o stare juridică care există și durează fără întrerupere și fără a se schimba. De regulă, un astfel de termen este utilizat în legislația statelor, de exemplu când se stabilește statutul juridic al organului de apărare – armată permanentă.

Având în vedere că denumirea art.11 din Constituția RM „*Republica Moldova – stat neutru*” este una generică, vom sublinia cu titlu de principiu că, prin urmare, acest fapt se extinde expres asupra întregului text constituțional al articolului. Aceasta ne conduce la înțelegerea respectivă și a noțiunii de neutralitate permanentă, care în lumina categoriei se prezintă a fi un principiu constituțional, care tot așa ca principiul suveranității statului, cel al independenței statului etc., determină statutul juridic al statului în complexitatea sa, fiind axat în securitatea națională a statului, obligându-l la neamestec sub nici o formă în conflicte militare, înfruntări economice sau ciocniri de orice altă natură violentă între alte state, la o politică internă orientată spre asigurarea intereselor și a securității naționale, dar și

⁹ Dorul O. Neutralitatea în sistemul universal al securității internaționale. În: *Legea și viața*, Chișinău, 2005, nr. 128, p. 21-27; Кондаков А.В. Постоянный нейтралитет в международном праве. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.10 - Международное право; Европейское право. Московский государственный институт международных отношений МИД России, Москва, 2002. 32 с.; Чахор Рафал Актуальность института постоянного нейтралитета государства в современном международном праве. Московский журнал международного права nr. 3, 2021, p. 20-30, <https://doi.org/10.24833/0869-0049-2021-3-20-30> (vizitat la 09.10.2023) și alții.

¹⁰ Dicționarul Dex-online. <http://dexonline.ro/definitie/neutralitate> (vizitat la 09.10.2023).

¹¹ Dicționarul Dex-online. <https://dexonline.ro/definitie/permanent> (vizitat la 09.10.2023).

la stabilirea unor relații permanente pozitive de colaborare și cooperare, de comerț și conlucrăre cu alte state ale lumii.

Este de avut în vedere că problema conflictelor armate între state, au persistat întotdeauna. Aceste confruntări având loc în forma ciocnirilor de interese antagoniste între state, care pot evolua în acțiuni violente de diversă natură, în primul rând militară, care ulterior la rândul său, generează războaie și conflicte militare. În conjunctura unor astfel de circumstanțe, fenomenul neutralității statelor a apărut ca un răspuns la provocările de război, dar și ca o posibilă soluție de a-și asigura securitatea sa, de a nu se implica și de a demonstra atitudinea pacifistă a statului în raportul lui cu alte state.

Suntem de acord cu unii cercetători¹², care consideră că în virtutea independenței și suveranității sale, fiecare stat este liber de a se pronunța referitor la poziția sa în ceea ce privește punctul său de vedere asupra principiilor constituționale ale unui stat de drept și statutul său de neutralitate.

Totodată, împărtășim conceptul expus și susținut de unii cercetători¹³, conform căruia neutralitatea permanentă nu poate avea ca fundament declarația unilaterală cu privire la respectarea neutralității permanente. Or, o astfel de declarație poate reprezenta doar un program sau un concept politic care nu poate genera drepturi sau obligații juridice în raporturi cu alte state, neavând careva forță juridică pentru ele pentru a le obliga la ceva. De asemenea, un stat prin declarație unilaterală nu poate să-și atribuie sieși prin propria voință starea neutră în abstract, pentru a asigura pacea în interesul general al altor state.

Pornind de dezideratul expus supra, în opinia diferitor cercetători statutul juridic de neutralitate a statului poate avea valoare de principiu în anumite condiții.

¹² Victoria Arhiliuc Recunoașterea și garantarea internațională a statutului de neutralitate prin prisma cursului politic preventiv al Republicii Moldova. Conferința "Integrare prin cercetare și inovare", Vol. 2, Chișinău, Moldova, 28-29 septembrie 2016, p. 91-95, 91-95_2.pdf (idsi.md) (vizitat la 09.10.2023)

¹³ Анзилотти Д. Курс международного права. Москва: Издательство иностранной литературы, том первый, 1961, p. 225; Dorul O. Fundamentul juridic al statutului de neutralitate permanentă. Repere de drept constituțional și drept internațional public. Teoria și practica administrării publice. Materiale ale Conferinței internaționale științifico-practice, 2019. p.140-143.

Or, expunând și argumentând diferite temeuri, cercetătorii deduc și diferite concluzii, care la rândul lor îi obligă să formuleze diferite recomandări.

Așa, unii cercetători¹⁴ susțin prompt că autodeclararea de către stat a neutralității sale nu are valoare principială, or nefiind recunoscută de alte state, autodeclararea nu este validă și, respectiv, nu poate produce careva efecte juridice pe plan internațional. Doar dacă neutralitatea statului este recunoscută de către un alt stat (exact similar recunoașterii independenței autodeclarate de stat), acest statut juridic autodeclarat este confirmat internațional.

Alți savanți consideră¹⁵ că statutul juridic al neutralității are valoare doar dacă el este recunoscut de către statele vecine, or aceasta influențează siguranța frontierelor și stabilitatea lor, având valoare și influențând evoluția relațiilor internaționale a statului dat.

Mai mulți savanți¹⁶ promovează principiul abordării reale a subiectului investigat, interpretând neutralitatea ca pe un calcul rațional al statelor mici, care aflându-se într-un mediu neprietenos, își proclamă neutralitatea – remediu de soluționare a posibilelor agresiuni sau expansiuni militare.

Mai mult, statul suveran și independent de sine stătător edifică relațiile sale cu alte state, promovând politica sa externă de pe poziții pașnice sau agresive, urmărind obiective de apropiere și de bună vecinătate sau de ostilitate și deficiență sistemică. Cu referire la politica statului de securitate națională, sunt importante concepțiile statului de dezvoltare a siguranței naționale, a conceptului politicii externe, a conceptului de apărare națională, precum și conceptul de politică internă a statului. Toate aceste programe, concepte și politici, sunt acte interne ale statului,

¹⁴ Чахор Рафал. Актуальность института постоянного нейтралитета государства в современном международном праве. В: Московский журнал международного права 2021, nr. 3, p. 22.

¹⁵ Корунова Е.В. Проблема нейтралитета во внешней политике Швеции, 1933–1939 гг. Автореферат диссертации. МГУ имени М.В. Ломоносова. p. 23. <https://www.hist.msu.ru/Science/Disser/Korunova.pdf>, (vizitat la 09.10.2023).

¹⁶ Jesse N.G. Choosing to go it alone: Irish neutrality in theoretical and comparative perspective. In: International political science Review. -2006, vol. 23, nr.1, p.7; Morris K. and White T.J. Neutrality and the European Union: The case of Switzerland/ Department of political science, Cincinnati, Ohio, Xavier University/ Journal of law and conflict resolution, 2011, vol. 3(7), p.104-111.

care pot include principiul de neutralitate, descifrat în obiectivele și planurile de măsuri respective.

Pornind de la dezideratele expuse mai sus, în opinia noastră, statutul de neutralitate poate fi stabilit juridic prin următoarele acte oficiale naționale și internaționale:

1. Stipularea expresă privind neutralitatea statului în Constituție - Legea supremă;
2. Declarația unilaterală sau decizia autorității legislative a statului privind neutralitatea statului;
3. Decretul președintelui țării de statuare/promovare a neutralității statului;
4. Recunoașterea unilaterală de către alt stat/alte state a neutralității statului dat;
5. Recunoașterea neutralității statului prin acorduri bilaterale cu un alt stat;
6. Recunoașterea neutralității statului prin acorduri multilaterale cu alte state;
7. Recunoașterea neutralității statului de către uniuni/asociații de state;
8. Constatarea neutralității statului prin Hotărârea Consiliului de securitate al ONU;
9. Recunoașterea neutralității statului prin Rezoluția Adunării Generale a ONU.

Cu referire la cazul Republicii Moldova, trebuie să recunoaștem că țara noastră a avut și în continuare dispune de posibilitatea promovării tuturor căilor menționate supra, or în documentele sale de program, realizarea principiului de neutralitate permanentă proclamat constituțional de fapt a fost lipsă.

Totodată, fiind membru al Comunității Statelor Independente (CSI), Republica Moldova nu a promovat obiectivul de a fi recunoscută în cadrul acestei uniuni de state, în calitatea sa de stat neutru. Recunoașterea statutului de neutralitate de către CSI, ar fi creat un precedent binevenit, generând concomitent

și posibilități de a fi recunoscut firesc și de Organizația Tratatului Colectiv de Securitate, bloc militar format din statele post-sovietice, membre ale CSI.

De asemenea, Republica Moldova nu a realizat careva acorduri bilaterale de neutralitate cu țările vecine – Ucraina și România, cu care a avut și are în continuare cele mai bune relații de bună vecinătate.

În așa mod, putem constata că Republica Moldova nu a dat dovadă de insistență și nu a utilizat posibilitățile existente de a promova recunoașterea neutralității sale în spațiul internațional, dar nici nu a încercat și, respectiv, nu i-a reușit să formuleze o soluție de securitate națională întemeiată pe conceptul de stat neutru.

Concomitent cu lipsa promovării recunoașterii internaționale a statutului său de neutralitate permanent, Republica Moldova nu a încheiat careva tratate de recunoaștere a neutralității sale. Adevărat, că statul moldovean nici nu a încercat să utilizeze formula demilitarizării sale, să soluționeze eficient problema trupelor străine pe teritoriul său, sau să se bucure de resurse bugetare suplimentare.

Totodată, promovarea statutului său neutru prin diferite contingente militare expediate pentru participarea la misiuni internaționale militare inițiate de diverși actori internaționali, nu a oferit nici pe intern cetățenilor Republicii Moldova, dar nici pe extern comunității internaționale, poziții de principiu a unui stat neutru, cu o neutralitate permanentă proclamată. Ar putea fi aduse mai multe argumente de natură juridică la acest capitol.

Astfel, în opinia unor cercetători, așa o stare de fapt generează o vulnerabilitate care în anumite condiții ar putea deveni o sursă de instabilitate și risc, poate chiar o amenințare la adresa statelor vecine, or consideră unii savanți, statele neutre sunt mai mult consumatori de securitate, decât furnizori.

Am putea fi de acord cu anumite aspecte, dar la mod general, nu susținem un astfel de punct de vedere, fiindcă exprimăm convingerea că un stat neutru, în esența sa, nici nu poate fi o amenințare pentru alte state, fiindcă:

- nu dispune de forțe armate deosebite ca număr, ca pregătire, ca echipare;
- nu dispune de careva armament și echipament din cele mai moderne și eficiente;
- nu dispune nici de resurse suficiente (nici umane, nici financiare, ori de altă natură).

Este de subliniat, că nu se cunosc careva precedente în lume, ca un stat neutru să realizeze amenințări sau agresiuni militare la adresa altor state!

Temelia juridică a conceptului constituțional de neutralitate al Republicii Moldova și colaborarea cu NATO.

Ab initio vom sublinia că izvoarele de drept care au condus la apariția principiului neutralității în Constituția Republicii Moldova sunt, în primul rând, cele două acte normative care au marcat edificarea Republicii Moldova - Declarația de Suveranitate și Declarația de independență¹⁷.

În Declarația de Suveranitate din 1990 este statuat expres că „*Republica Moldova se declară stat demilitarizat*”.

În contextul celor sus expuse, este de reținut, că în anul 1991, sunt realizate primele contacte ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești cu Alianța Nord-Atlantică, participând la 20 decembrie 1991 la Reuniunea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică (CCNA), unde a fost acceptat reprezentantul Moldovei în CCNA, iar Republica Moldova a devenit stat-membru al acestui Consiliu.

Revenind la principiul existențial de stat demilitarizat, precum sunt și cele al independenței și suveranității Republicii Moldova, este de subliniat că ulterior el a fost dezvoltat în prevederile art. 11 din Constituție. La rândul său, conceptul de neutralitate în coroborare cu alte prevederi ale Constituției este strâns legat de conceptul suveranității.

¹⁷ Declarația de independență a Republicii Moldova. Legea nr. 691 din 27.08.1991 privind Declarația de independență a Republicii Moldova, Parlamentul Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 11-12 din 30.12.1991.28. <https://www.constcourt.md/pageview.php?l=ro&idc=11&id=276&t=/Prezentare-> (vizitat la 09.10.2023); Declarația de suveranitate a Republicii Sovietice Socialiste Moldova nr. 148-XII din 23.06.1990. Chișinău, 1990, <https://www.constcourt.md/pageview.php?l=ro&idc=11&id=275&t=/obsie/ictoriea-kc/Declaratia-suveranitatii/> (vizitat la 09.10.2023).

În așa mod, Constituția Republicii Moldova consfințește un șir de valori și principii supreme pentru statul moldovenesc cum ar fi: suveranitatea și independența; caracterul unitar și indivizibil; republica ca formă de guvernământ; statul de drept și inalienabilitatea teritoriului; democrația și pluralismul politic; respectarea drepturilor și libertăților omului, dar și stat neutru, iar în sensul Declarației de suveranitate – stat demilitarizat.

Astfel, Legea fundamentală în articolul 11, conține norma specifică care determină caracterul distinct al politicii de securitate și apărare a statului. Această normă, dezvoltând principiul existențial al statului moldovenesc de stat demilitarizat, dezvoltă statutul de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, stabilind că „RM nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său”.

Având în vedere că denumirea articolului 11 al Constituției „RM – stat neutru” este una generică, vom sublinia că prin urmare acest fapt, se extinde expres asupra întregului text constituțional al articolului, fiindcă denumirea articolului este sensul lui.

Aceasta ne conduce la înțelegerea respectivă și a noțiunii de neutralitate permanentă, care în lumina categoriei date se prezintă a fi un principiu constituțional, care determină statutul juridic al statului în problema securității naționale, obligându-l la neamestec sub nici o formă în conflicte, înfruntări sau ciocniri de orice natură între alte state, la o politică internă orientată spre asigurarea intereselor și a securității naționale, dar și pe plan extern - la stabilirea unor relații permanente pozitive cu alte state ale lumii.

Consfințită prin Constituție, neutralitatea permanentă a Republicii Moldova și-a căpătat expresie în primul rând în Concepția politicii externe a Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr.368-XIII din 08.02.1995. Astfel, în cadrul Secțiunii III (principiile politicii externe), este expres stabilit că: „*Republica Moldova promovează o politică de neutralitate permanentă,*

angajându-se să nu ia parte la conflicte armate, la alianțe politice, militare sau economice care au ca scop pregătirea războiului, să nu folosească teritoriul său pentru amplasarea bazelor militare străine, să nu dețină, să nu producă și să nu experimenteze arma nucleară. Totodată, țara noastră susține toate activitățile de menținere a păcii în lume, respectând acordurile internaționale de neproliferare a armei nucleare, de control asupra armamentului, sprijinind eforturile îndreptate spre dezarmare și destindere a încordării”.

Concomitent cu cele sus indicate, vom atrage atenția asupra următoarelor mențiuni din Concepția politicii externe a Republicii Moldova supra expusă, care denotă contrariul politicii de pace anunțate, și anume: *„In afară de cele menționate, Republica Moldova își va intensifica activitatea în cadrul Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică și în cadrul NATO, susținând transformarea treptată a acestor instituții în elemente ale unui nou sistem de securitate europeană. In acest scop, țara noastră atribuie o importanță deosebită, din punct de vedere al consolidării securității naționale, regionale și internaționale, activității în cadrul programului "Parteneriatul pentru Pace ".*

Având în vedere că relațiile între Republica Moldova și NATO au început în anul 1991, este de menționat că din februarie 1995, practic la nici un an de la adoptarea Constituției prin care se proclamă neutralitatea permanentă, Republica Moldova își continuă apropierea sa de blocul militar NATO.

Neutralitatea permanentă a Republicii Moldova și-a căpătat expresie și în Concepția securității naționale a Republicii Moldova, aprobată prin Legea nr.12-XVI din 22.05.2008. Potrivit pct. 1.1. din Concepția respectivă: *„Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil. Teritoriul ei este inalienabil. In conformitate cu art. 1 din Constituție, Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă, ceea ce presupune că țara noastră nu este parte la blocuri militare și nu admite dislocarea de trupe militare sau de armamente ale altor state și ale blocurilor militare pe teritoriul său”.*

La pct. 2.2. din aceeași Strategie se menționează că Republica Moldova participă activ la activitățile specifice desfășurate pe linia Procesului de Cooperare în Sud-Estul Europei (SEECPE), Inițiativei de Cooperare în Sud-Estul Europei (SECI), Inițiativei Central Europene (ICE) etc., care urmăresc sporirea stabilității regionale și consolidarea stării de securitate în Europa.

Totodată, neutralitatea permanentă a Republicii Moldova a fost concretizată, în vederea asigurării securității naționale, în doctrina militară a Republicii Moldova, adoptată de Parlament prin Hotărârea nr.482-XIII din 06.06.1995, care prevede că: *„doctrina militară a RM este determinată de politica ei externă, de neutralitatea permanentă poartă caracter exclusiv definitiv”*. Legea privind tratatele internaționale ale Republicii Moldova nr. 595-XIV din 24.10.1999, stabilește expres că: *„Nu se admite ratificarea, adoptarea, aprobarea sau aderarea la tratatul internațional care limitează caracterul suveran, independent și militar al statului, precum și care aduce atingere neutralității sale permanente”*.

Asupra celor susmenționate sau expus mai mulți cercetători, care au analizat strategiile de Securitate națională și conceptele politicii externe ale Republicii Moldova, venind cu critici și propuneri constructive la subiectele date¹⁸.

Totodată, din cele expuse deducem că statutul de neutralitate este considerat un instrument de realizare a politicii interne și externe a statului, de asigurare a securității naționale, dar și un scop al politicii externe, care este de o valoare incontestabilă pentru statalitatea noastră.

Trăsătura specifică neutralității permanente și principala deosebire de celelalte forme de neutralitate constă în faptul că statutul de neutralitate permanentă generează apariția unor drepturi și obligații, întărite prin acorduri multilaterale, atât

¹⁸ Grosu V. Considerații privind Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova. În: „Jurnal Academic,” mai 2008, nr. 9, p. 12; Цыдыя Б. Нейтралитет Молдовы: иллюзии, домыслы, реалии, риски. В: Информационно-аналитическое издание «Одна Родина», 09.07.2008; Mija V. Conceptele de neutralitate în relațiile internaționale. În: Revista Științifică Trimestrială „Moldoscopy” (Probleme de analiză politică), nr. I (LXIV), 2014. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2014, p. 108-118.60; Lavric A. Problema neutralității Republicii Moldova în contextul asigurării securității sale. În: „Studia Securitatis,” Sibiu, 2012, p. 72-74; Mija V. Riscuri contemporane la adresa securității naționale a Republicii Moldova. În: Materiale ale Conferinței științifice internaționale dedicate celei de-a 20-a aniversări a Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative „Știința politică și societatea în schimbare”, 13 noiembrie 2015, Chișinău: CEP USM, 2015, p. 609-618.66; și alții.

pentru statul permanent neutru, cât și pentru alte state. Necesită mențione și reciprocitatea drepturilor și obligațiilor statelor neutre și ale celorlalte state, reciprocitate exprimată prin faptul că drepturilor statului neutru îi corespund obligațiile altor state care rezultă din neutralitatea acestuia și invers.

Suntem de acord cu unii cercetători care consideră, că în virtutea independenței și suveranității sale, fiecare stat este liber de a se pronunța referitor la conceptul de neutralitate al statului, cum este aplicat și valorificat acest principiu și care sunt întinderile lui în timp și în spațiu.

Or, trebuie să recunoaștem, că țările mici¹⁹, având resurse limitate și un potențial redus de asigurare a securității naționale, pledau pentru demilitarizare și fără armate naționale sau pentru o armată numeric redusă, cu un statut juridic neînsemnat și competențe limitate de prim-ajutor în plan național în cazul unor circumstanțe de force-major. Totodată, în cadrul activității sale, o astfel de armată promovează politica nealinierii la politicile oricărei organizații politico-militare, dar și politica neparticipării la nici o acțiune militară, indiferent de caracterul acesteia: fie exerciții militare, fie misiuni de pacificare, fie intervenții umanitare.

În același timp, putem constata existența oportunității de consolidare a securității naționale prin reforme²⁰, dar și prin promovarea neutralității în cadrul politicii externe în scopul recunoașterii de către comunitatea internațională și garantarea de către alte state (preferința marilor puteri internaționale) a respectării acesteia.

În ultimii ani, au demarat mai multe acțiuni din partea politicului de renunțare la statutul juridic de neutralitate permanentă al Republicii Moldova. Un astfel de curent politic susținut de unii cercetători, are și extrema lui care promovează

¹⁹ Karsh E. *Neutrality and small states*. London, New York: Routledge, 1990, 225 p.; Prohnițchi V. *Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova*. În: „Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova”, Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2001, p.79.

²⁰ Sportel E., Faltas S. *Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: Consolidarea controlului asupra sectorului de securitate*. Chișinău, 2009. 116 p.

conceptul de aderare a Republicii Moldova la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO). Aceasta aderare a fost/ poate fi divers ambalată juridic:

- încheierea unui acord de colaborare și conlucrare în numele păcii pe diverse dimensiuni (operațiuni pacifatoare, schimb de experiență, operațiuni umanitare, etc.);

- obținerea vreunui statut juridic în cadrul NATO (membru NATO, observator la NATO, includerea unor reprezentanți în diverse structuri de lucru ale organelor de conducere NATO);

- constituirea unor organe mixte pentru realizarea anumitor programe de interes comun care vor contribui la fortificarea securității naționale a Republicii Moldova.

Este de relevat că evoluția relațiilor între Republica Moldova și NATO, demonstrează interesul enorm pe care îl are NATO pentru Republica Moldova, dar și colaborarea permanentă a Republicii Moldova cu NATO pe parcursul ultimilor 33 de ani.

Astfel, în prezent o întreagă pleiada de cercetători, promovează și argumentează în lucrările lor teza precum că unica cale corectă este aderarea Republicii Moldova la NATO în calitate sa de unică organizație politico-militară capabilă de a garanta apărarea statelor sale membre.

Mai ales, în ultimii ani, colaborarea Republicii Moldova cu NATO a crescut substanțial, fiind deschis inițial un centru de informare despre NATO, iar apoi – deschiderea unui birou al Alianței NATO în Moldova.

Astfel, în spațiul public este prezent conceptul de obținere a garanțiilor de către Republica Moldova în baza unui tratat cu NATO privind asigurarea respectării neutralității și asigurării în caz de necesitate a apărării militare a Moldovei.

Neutralitatea Republicii Moldova, exemplu de compatibilitate a statutului de neutralitate cu sistemul universal de securitate colectivă, conține date privind

participarea contingentelor armate ale Republicii Moldova la operațiunile realizate sub egida O.N.U. în vederea menținerii păcii și securității în „zonele fierbinți”.

Legea nr. 1156/26.07.2000 cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunile internaționale de menținere a păcii, stabilește la art. 5 alin. (1) și (2) că: *hotărârea privind trimiterea contingentului militar al Republicii Moldova peste hotare pentru participare la o operațiune internațională de menținere a păcii se adoptă de către Parlament, la propunerea Președintelui Republicii Moldova, Comandant Suprem al forțelor armate. Propunerea, înaintată spre examinare Parlamentului de către Președintele Republicii Moldova, va conține date privind teritoriul unde va acționa contingentul militar detașat, sarcinile și efectivul acestuia, genul și compunerea armamentului din dotare, subordonarea, termenul de aflare în misiune și modalitatea de prelungire a acestuia, ordinea de rotație a efectivului și condițiile revenirii în țară.*

Legea nr. 345/25.07.2003 cu privire la apărarea națională, stabilește la art. 33 alin.(2) că: *folosirea Armatei Naționale în soluționarea problemelor ce nu țin nemijlocit de apărarea statului se efectuează în exclusivitate în temeiul hotărârii Parlamentului, iar în situații extreme, prin decretul Președintelui Republicii Moldova.* Drept exemplu, aducem la cunoștință adoptarea de către Parlament a următoarelor hotărâri: Hotărârea nr. 268/01.11.2013 cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunea internațională de menținere a păcii din Kosovo, dar și Hotărârile nr. 189/10.07.2008; nr.95/05.04.2007; nr.175/15.06.2006; nr. 310/02.12.2005; nr.57/27.02.2004; nr.276/03.07.2003 cu privire la participarea militarilor Armatei Naționale la operațiunile internaționale post conflict cu caracter umanitar din Irak.

Un aspect important, care în opinia noastră necesită a fi supus unei cercetări separate, reiese din perspectiva intențiilor Republicii Moldova de aderare la Uniunea Europeană și armonizarea legislației la aquis-ul comunitar. Or, în acest sens, Republica Moldova necesită a armoniza cadrul să legal, dar și politica sa

externă din domeniul securității naționale cu Politica Externă și de Securitate Comună (PESC) și cu Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA), ca parte a PESC a Uniunii Europene, cu alte concepte și programe de securitate europeană stabilite în actele normative de bază europene. Tot în acest sens, având în vedere aspirațiile de asociere la Uniunea Europeană a Republicii Moldova necesită de armonizat cadrul legal la standardele internaționale în domeniu, dar și la șirul de acte, tratate internaționale la care și Republica Moldova face parte, în special referitor la anumite angajamente militare ce nu contravin statutului de neutralitate, dar care Republica Moldova și le-a asumat²¹.

Neutralitatea permanentă – temelia constituțională a statului moldovenesc.

Odată fiind expres statuată în Constituție, neutralitatea permanentă se prezintă ca un element crucial în arhitectura securității naționale a Republicii Moldova, fapt care nu poate fi neglijat de autoritățile europene în efortul lor de edificare a sistemului de securitate europeană. De aceea, considerăm necesar a sublinia, că neutralitatea a devenit elementul cheie de realizare a interesului național al Republicii Moldova, evidențiind următoarele aspecte:

- este/trebuie să fie o componentă indispensabilă în politica internă și externă a Republicii Moldova;
- amplifică interoperabilitatea dintre Republica Moldova și alte state;
- sporește și contribuie la majorarea nivelului de adaptabilitate în noua conjunctură geopolitică;
- generează securitate regională contribuind la consolidarea securității europene;
- poate determina angajamentele asumate de către marile puteri în calitate de garant al securității.

Totodată, este de avut în vedere particularitățile neutralității permanente a RM, și anume:

²¹ Dorul O. Poziția statelor neutre în procesul integrării europene în materie de securitate. În: „Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale”, 2006, nr. 1-2, p. 96-100.

a) clauza neutralității permanente este una care obligă puterea de stat, atât pe plan intern cât și extern la o poziție pacifistă, aceste obligațiuni având un caracter permanent;

b) statutul constituțional al neutralității permanente pune puterea de stat în fața alegerii: militarizarea versus neutralitate;

c) statutul de neutralitate permanentă generează apariția unor drepturi și obligații, care necesită a fi întărite prin acorduri bilaterale sau multilaterale;

d) statutul de neutralitate nu permite alinierea la răspunsurile colective ale blocurilor militare în cazul provocărilor de securitate, dar totodată, statutul dat reprezintă prin sine însăși instrument de securitate la amenințările politico-militare;

e) politica de neutralitate permanentă conduce la sporirea capacității statale prin economii bugetare permanente.

Este de ținut cont că realizarea neutralității permanente a RM nici nu a fost posibil de realizat în cei 30 de ani de parcurs constituțional, în contextul existenței ordinii mondiale unipolare în frunte cu o unică supraputere.

Odată existând schimbarea, și anume tranziția sistemului internațional de la ordinea unipolară la cea multipolară, dar și apariția în legătură cu aceasta a unor riscuri sporite internaționale, în opinia noastră, toate acestea împreună fac ca neutralitatea să fie cea mai bună soluție pentru securitatea statală, conciliere, coeziune socială și unitate națională.

Anume axarea RM pe principiul neutralității permanente:

- ar oferi garanții că RM nu va deveni stat membru al entităților politico-militare;

- ar fortifica securitatea națională;

- ar conduce la retragerea forțelor militare străine de pe teritoriul său;

- ar crește capacitatea de prevenire și contracarare a noilor riscuri și amenințări;

- ar contribui la dezvoltare și prosperitate în țară.

Investigând situația existentă în spațiul internațional, suntem de acord cu savanții care insistă asupra faptului că un stat neutru în cadrul ordinii mondiale poate opera prin prisma a două categorii politico-juridice distincte, și anume:

a) statutul sau juridic de neutralitate stipulate în legislația națională și posibil internațională, și

b) politica sa de neutralitate, care se referă la capacitatea de a aplica principiul proclamat al neutralității.

În același timp, este de menționat că în condițiile instabilității sistemului internațional de securitate colectivă, care actualmente nu poate garanta eficiența instrumentului juridic al neutralității, în situația de conflict internațional, crește importanța poziției oficiale a statului în raporturile bilaterale și multilaterale cu alte state. De aceea, ca instrumente de program, sunt folosite atât statutul juridic de neutralitate, dar și respectiva politică de neutralitate.

Este de înțeles că întru asigurarea intereselor și securității naționale, neutralitatea ca fundament pentru politica externă a statului poate deveni eficientă doar în cazul în care este permanentă, este continuă și consecventă, formând la societate pe intern, dar și la partenerii internaționali pe extern, încrederea în stabilitatea statutului neutru, dar și a opțiunii neutre a statului.

Totodată, eforturile de politică internă și externă ar trebui să vizeze asigurarea reală a statutului de neutralitate permanentă, proclamată în Constituție. Conceptul de neutralitate permanentă trebuie fundamentat pe realitățile contextului european și regional actual de securitate, aducând conținutul securității naționale a RM la nivel multidimensional, iar politica externă realizată în funcție de interesul național bazat pe principiul neutralității permanente.

Neutralitatea ca noțiune a dreptului internațional.

Conceptul de neutralitate este detaliat expus în cadrul juridic internațional, care stabilește și înțelesul termenului de „neutralitate”, dar reglementează la nivel de principii angajamentele globale pentru statuarea și fortificarea instrumentelor

juridice ale dreptului internațional pentru a preveni potențialii agresori, dar și pentru a stabili anumite reguli de comportament internațional în cazul conflictelor militare internaționale.

Așa, în dreptul internațional, neutralitatea se bazează pe Convenția încheiata la Haga în 1907, care prevede drepturile și responsabilitățile statelor neutre, stabilind inclusiv că beligeranții într-un conflict armat nu pot folosi teritoriul unui stat neutru în scop militar, în timp ce statul neutru însuși trebuie să se asigure că teritoriul său nu este abuzat de un beligerant²².

Un document de bază internațional este Carta Organizației Națiunilor Unite, care în articolul 2 prevede o interdicție universal acceptată a războaielor de agresiune și cere statelor membre să rezolve conflictele în mod pașnic. Totodată, articolul 51 al Cartei ONU protejează dreptul națiunilor de a acționa în autoapărare individuală sau colectivă. În cadrul acestui nou cadru normativ, conflictul armat internațional are loc doar între agresori și apărători. Orice altă forță este legitimă numai atunci când este condusă de autorizarea Consiliului de Securitate al ONU în temeiul Capitolului 7 al Cartei ONU, sau prin intermediul organizațiilor regionale, așa cum este subliniat în Capitolul 8.

Practica jurisdicțională națională privind neutralitatea permanentă a Republicii Moldova

Este de reținut că subiectul neutralității este abordat în Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 2017 privind interpretarea articolului 11 din Constituție²³, care clarifică drepturile statului neutru, cum este dreptul la legitima apărare (individuală și colectivă), împotriva unui atac armat îndreptat contra suveranității și integrității teritoriale a statului.

Totodată, Curtea Constituțională în hotărârea sa a stabilit că:

²² Osmochescu N. Neutralitatea permanentă – instituție de drept constituțional și de drept internațional public. În: „Revista Națională de Drept”, publicație periodică științifico-practică, 2005, nr. 2, p. 2-7. (vizitat la 09.10.2023)

²³ Hotărârea nr. 14 din 02.05.2017 privind interpretarea articolului 11 din Constituție (neutralitatea permanentă). <https://constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=613>, (vizitat la 09.10.2023).

- ocupația militară a unei părți a teritoriului Republicii Moldova în momentul declarării neutralității, precum și lipsa recunoașterii și a garanțiilor internaționale ale acestui statut, nu afectează validitatea prevederii constituționale referitoare la neutralitate;

- în cazul unor amenințări în adresa valorilor fundamentale constituționale, precum independența națională, integritatea teritorială sau securitatea statului, autoritățile Republicii Moldova sunt obligate să ia toate măsurile necesare, inclusiv de ordin militar, care i-ar permite să se apere eficient împotriva acestor amenințări;

- dislocarea pe teritoriul Republicii Moldova a oricăror trupe sau baze militare, *conduse și controlate de către state străine*, este neconstituțională;

- participarea Republicii Moldova la sisteme colective de securitate, asemenea sistemului de securitate al Națiunilor Unite, operațiuni de menținere a păcii, operațiuni umanitare etc., care ar impune sancțiuni colective împotriva agresorilor și infractorilor de drept internațional, nu este în contradicție cu statutul de neutralitate.

Astfel, Hotărârea Curții reconfirmă ca Republica Moldova trebuie să-și perfecționeze continuu structurile sale de securitate națională, în special, să crească rolul Armatei Naționale care trebuie să fie bine pregătită și funcțională. Or, statutul neutru al țării obligă la asigurarea inviolabilității teritoriului său cu o armată echipată corespunzător.

Cu titlu de principiu este de menționat că Hotărârea Curții Constituționale nr.14/2017 nu ține cont de prevederile Declarației de Suveranitate din 1990 unde este espres statuat că „*RM se declară stat demilitarizat*”.

Concluzii.

Statutul de neutralitate permanentă reprezintă principiul de bază, piatra de temelie a conceptului securității naționale. Astfel, toate acțiunile desfășurate de întregul sistem de securitate națională al Republicii Moldova, îndreptate spre

asigurarea securității naționale, se bazează pe acest principiu constituțional. Anexele de mai jos vin să completeze sistemic cercetarea în cauză.

Așadar, neutralitatea permanentă, neadmiterea de trupe militare străine pe teritoriul statului nu numai se proclamă, ci necesită un mecanism real de asigurare, de garantare, de recunoaștere a statutului de neutralitate permanentă de comunitatea statelor, de organisme internaționale.

Cu regret, în perioada care s-a scurs de la adoptarea Constituției, statutul de neutralitate al Republicii Moldova nu a fost recunoscut oficial și expres pe plan internațional de nici un stat și de organizațiile internaționale, membru al cărora este Republica Moldova. Cauza principală considerăm că o constituie, diferendul din stînga Nistrului și prezența trupelor militare ruse în această zonă, trupe care nu au fost retrase în ciuda faptului că Federația Rusă și-a asumat acest angajament prin documente semnate cu Republica Moldova, neglijând astfel prevederile constituționale.

În urma studiului efectuat, am ajuns la următoarele concluzii:

1. Neutralitatea este o valoare cu titlu de principiu constituțional, fiind expres stabilită în art. 11 din Constituția RM;

2. Însăși denumirea articolului 11 al Constituției „RM, stat neutru”, expune clar formula sensului și caracterului generic al statului, care este unul exclusiv permanent neutru;

3. Deci, neutralitatea permanentă expusă în Constituție, este un principiu constituțional proclamat expres;

4. Principiul neutralității permanente al RM este valoros în egală măsură ca și alte principii constituționale expres statuate în Constituție, așa ca statul de drept, democrația, pluralismul politic, independența, suveranitatea, drepturile omului și altele, care *in corpore* formează fundamentul constituțional al regimului de drept al statului RM;

5. Neutralitatea permanentă proclamată de RM în Constituția sa - este o angajare unilaterală asumată constituțional de statul moldovenesc, atât în fața cetățenilor săi, dar și în fața tuturor statelor lumii, orientată spre asigurarea păcii, respectarea angajamentelor sale internaționale, dar și spre dezvoltarea relațiilor de prietenie reciproc avantajoase cu toate statele lumii;

6. Neutralitatea permanentă determină statutul juridic al statului suveran și independent RM, reprezentând baza politicii externe și a celei de securitate națională a RM;

7. Statutul juridic de neutralitate permanentă al RM reprezintă piatra de temelie a securității naționale, dar și principiu fundamental în promovarea intereselor naționale;

8. Neutralitatea permanentă obligă statul moldovenesc la o poziție și la o politică permanentă neutră pe plan internațional;

9. Statutul juridic al neutralității permanente este incompatibil cu asumarea a careva obligațiuni internaționale care ar putea atrage după sine implicarea în conflicte militare.

10. RM, ca stat neutru permanent, nu ar trebui să participe sub nici o formă la acțiuni și exerciții militare în afara teritoriului său.

11. În baza statutului constituțional de neutralitate permanentă, la statul moldovean apare obligația obiectivă să promoveze o politică pacifista, de neadmitere a implicării sale în conflicte și/sau războaie, de neparticipare sub orice formă la uniuni și/sau blocuri militare, de refuz de la orice formă de cooperare/colaborare cu acestea, de neadmitere a amplasării pe teritoriul său a bazelor militare străine și de alt gen similar, indiferent de destinația proclamată, precum și să nu încheie tratate internaționale care ar favoriza declanșarea conflictelor sau a războaielor.

12. RM este obligată să respecte statutul de neutralitate declarat de alte state.

13. Statutul constituțional de neutralitate permanentă nu poate fi compatibil cu activitatea structurilor, inclusiv celor străine, inclusiv de drept privat, specializate în recrutarea personalului militar, în forțele armate sau în alte subdiviziuni militare care acționează pe teritoriul altor state. Totodată, statutul constituțional de neutralitate este compatibil cu activitatea internațională umanitară în baza acordurilor bilaterale și multilaterale încheiate.

14. Principiul neutralității permanente al RM este perfect compatibil cu principiul autoapărării, precum și cu orice alte acțiuni militare realizate în scop de autoapărare;

15. Statutul constituțional de neutralitate permanentă nu permite RM încheierea tratatelor internaționale care ar putea favoriza implicarea sa într-un eventual conflict militar.

16. Teritoriul RM nu poate fi pus la dispoziția statelor beligerante și pe el nu pot fi amplasate forțe militare străine.

17. Principiul neutralității permanente al RM este incompatibil cu principiul militarizării.

18. Neutralitatea permanentă în calitatea sa de principiu constituțional, obligă pe plan intern, ca toate acțiunile desfășurate de ramurile puterii de stat și de întregul sistem de securitate națională, de autoritățile publice centrale, dar și de persoanele cu funcții de demnitate publică, să fie îndreptate spre asigurarea securității naționale a RM bazată pe neutralitate.

19. Garanția securității naționale autentice pentru dezvoltarea și prosperitatea țării – este realizarea de către Republica Moldova a unei politici externe suverane, echilibrate și într-adevăr neutre.

ANEXE

CLASIFICAREA TIPURILOR DE NEUTRALITATE

N/o	Tipul neutralității	Succintă caracteristică
1	Unilaterală	Bazată exclusiv pe acte juridice naționale
2	Bilaterală	Bazată pe tratate internaționale bilaterale

3	Multilaterală	Bază pe tratate internaționale multilaterale
4	Recunoscută internațional	Bază pe recunoașterea internațională în cadrul organismelor internaționale recunoscute (ONU), uniunilor de state (UE, BRICS, CSI, Liga statelor arabe, etc.), blocurilor militare (NATO – Organizația Tratatului Nord-Atlantic, ОДКБ - Organizația Tratatului de Securitate Colectivă, CENTO – Orientul mijlociu, CEATO – Asia de Sud-Est, ANZUK – Asia-Pacific, CSTO ...)

STATELE NEUTRE ÎN ANUL 2022²⁴

Nr.	Anul declarării neutralității	Statul	Bugetul militar, mln. \$	% din PIB
1	1815	Elveția	5.792	0,8
2	1856	Finlanda	4.088	1,5
3	1868	Principatul Liechtenstein	0	0
4	1919	Suedia	6.454	1,2
5	1929	Vatican	0	0
6	1939	Irlanda	1.144	0,3
7	1945	Mexic	6.116	0,6
8	1945	Monaco	0	0
9	1945	San-Marino	0	0
10	1947	Japonia	49.149	1,0
11	1949	Costa-Rica	0	0
12	1955	Austria	3.602	0,8
13	1965	Singapur	11.020	3,2
14	1980	Malta	81	0,6
15	1989	Panama	0	0
16	1994	Republica Moldova	47,3	0,4
17	1995	Turkmenistan	224	1,0
18	2007	Serbia	1.086	2,1
19	2009	Ruanda	143	1,4
20	2012	Uzbekistan	1.640	3,6
21	2019	Mongolia	112	0,8

²⁴Barbalat D. За два десятка лет «нейтральная» Молдова увеличила военные расходы в 9,5 раза. <http://www.vedomosti.md/news/za-dva-desyatka-let-nejtralnaya-moldova-uvelichila-voennye-r/index.html>, (vizitat la 09.10.2023).

STATELE NEUTRE ÎN ANUL 2023

Nr.	Statul	Aflăte sub acoperirea NATO
1	Elveția	Elveția
2	Principatul Liechtenstein	Principatul Liechtenstein
3	Vatican	Vatican
4	Irlanda	Irlanda
5	Mexic	-
6	Monaco	Monaco
7	San-Marino	San-Marino
8	Japonia	Japonia
9	Costa-Rica	-
10	Austria	Austria
11	Singapur	-
12	Malta	Acord încheiat cu NATO „Parteneriat pentru Pace”, 2008
13	Panama	-
14	Republica Moldova	Acord încheiat cu NATO „Parteneriat pentru Pace” - 1994, Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO din 2022
15	Turkmenistan	-
16	Serbia	-
17	Ruanda	-

COOPERAREA REPUBLICA MOLDOVA – NATO²⁵

Data	Acțiuni	Act	Efect juridic
20 decembrie 1991	Primele contacte cu Alianța Nord-Atlantică	Actele Reuniunii Consiliului de Cooperare Nord-Atlantică (CCNA)	RM a devenit stat membru al CCNA
6 ianuarie 1994	Reuniunea la nivel înalt a Alianței Nord-Atlantice	Inițiativa „Parteneriatul pentru Pace” (PpP)	RM a aderat la Inițiativa PpP
16 martie 1994	Întrevederea Președintelui RM cu Secretarul General NATO la Cartierul General NATO de la Bruxelles	Documentul-cadru al Programului „Parteneriatul pentru Pace”	RM a semnat Documentul-cadru

²⁵ MAEIE. Cooperarea Republica Moldova – NATO. <https://mfa.gov.md/ro/content/relatiile-republica-moldova-nato>

„Neutralitatea Republicii Moldova – paradigmă cu valoare constituțională”

29 mai 1997	Reuniunea CCNA în formatul Miniștrilor de Externe	Decizie de transformare a CCNA în Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic (CPEA)	RM a susținut
16 decembrie 1997	Inițiativa RM	Decizia CPEA	a fost instituită Misiunea RM pe lângă NATO
1997	Inițiativa RM	Decizia CPEA	RM a extins colaborarea cu NATO în domeniul științific
28 iunie 2001	vizita Președintelui Vladimir Voronin la Cartierul General NATO	Memorandumul de înțelegere cu Organizația NATO pentru Întreținere și Aprovizionare (NAMSU) privind cooperarea în domeniul logistic	Semnarea Memorandumului de RM
2006	Consiliul Nord-Atlantic (NAC) și Guvernul RM	Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova-NATO (IPAP)	a fost aprobat IPAP
2014	Implicarea RM în operațiunea de pacificare	Rezoluția 1244 a Consiliului de Securitate ONU	RM contribuie la operațiunea de pacificare condusă de NATO KFOR în Kosovo
2014	Implicarea RM în 2 inițiative lansate de Alianța Nord-Atlantică	1. Rezoluția Summit-ului NATO din Țara Galilor de Consolidare a Capacităților de Apărare (DCBI) 2. Platforma de Interoperabilitate	Republica Moldova a fost acceptată
29 noiembrie 2016	Înființarea Oficiului de Legătură NATO	Acordul privind înființarea Oficiului de Legătură NATO în RM	RM a acceptat înființarea Oficiului de Legătură NATO în RM
8 decembrie 2017	inaugurarea Oficiului de legătură NATO	Acordul privind înființarea Oficiului de Legătură NATO în RM	RM a acceptat inaugurarea Oficiului de legătură NATO la Chișinău
2010, 2014, 2017, 2022	Actualizarea IPAP	Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova-NATO (IPAP)	RM a confirmat actualizarea IPAP

CADRUL LEGAL NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL CE ȚINE DE REPUBLICA MOLDOVA – STAT NEUTRU

Nr.	Actul normativ
1.	Carta Organizației Națiunilor Unite (ONU) din 26 iunie 1945
2.	Rezoluția nr. 2.625 (XXV)/1970, adoptată de Adunarea Generală ONU privind interzicerea folosirii forței și a amenințării cu forța în relațiile internaționale
3.	Rezoluția nr. 3.314 (XXIX)/1974 privind definirea agresiunii
4.	Rezoluția nr. 31/9 din 1976 privind încheierea unui tratat multilateral privind interzicerea folosirii forței în relațiile internaționale
5.	Carta de la Paris pentru o nouă Europă (1990)
6.	Declarația de suveranitate a Republicii Sovietice Socialiste Moldova nr. 148-XII din 23.06.1990
7.	Declarația de independență a Republicii Moldova a Parlamentului Republicii Moldova nr. 691 din 27.08.1991
8.	Acordul cu privire la principiile de reglementare pașnică a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova, din 21.07.1992
9.	Politica externă și de securitate comună (PESC) a Uniunii Europene instituită prin Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE), 1993
10.	Acordul cu privire la statutul juridic, modalitatea și termenii de retragere a formațiunilor militare ale FR, temporar amplasate pe teritoriul RM, din 21.10.1994
11.	Constituția Republicii Moldova adoptată la 27 iulie 1994
12.	Acordul cu privire la menținerea păcii și garanțiilor de securitate, semnat de Președintele RM și liderul de la Tiraspol, contrasemnat de reprezentanții OSCE și ai FR la 05.07.1995
13.	Concepția politicii externe a Republicii Moldova, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr.368-XIII din 08.02.1995
14.	Memorandum cu privire la bazele normalizării relațiilor dintre Republica Moldova și Transnistria, semnat de Președintele RM, liderul de la Tiraspol, reprezentanții statelor-garant (FR și Ucraina) și OSCE la 17.06.1996
15.	Acordul cu privire la măsurile de încredere și dezvoltarea contactelor între Republica Moldova și Transnistria, semnat la 20.03.1998 de Președintele RM și liderul de la Tiraspol și contrasemnat de reprezentanții FR, Ucrainei și OSCE
16.	Acordul de colaborare dintre Parlamentul RM și Consiliul Suprem al Transnistriei din 14.03.2000
17.	Legea nr. 1156/26.07.2000 cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunile internaționale de menținere a păcii
18.	Acordul cu privire la procedura de implementare a deciziilor protocolare, acordurilor și altor documente, semnate între părți, semnat la 08.08.2001 de Președintele RM și liderul de la Tiraspol și aprobat de reprezentantul FR, Ucrainei și Misiunii OSCE în Moldova
19.	Acordul cu privire la bazele relațiilor comune dintre RM și Transnistria, semnat la 18.09.2002 în formatul „3+2”

„Neutralitatea Republicii Moldova – paradigmă cu valoare constituțională”

20.	Legea nr. 345/25.07.2003 cu privire la apărarea națională
21.	Hotărârile nr. 189/10.07.2008; nr.95/05.04.2007; nr.175/15.06.2006; nr.310/02.12.2005; nr.57/27.02.2004; nr.276/03.07.2003 cu privire la participarea militarilor Armatei Naționale la operațiunile internaționale post conflict cu caracter umanitar din Irak
22.	Concepția securității naționale a Republicii Moldova, aprobată prin Legea nr.12-XVI din 22.05.2008
23.	Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 153 din 15.07.2011 pentru aprobarea Strategiei de Securitate Națională a Republicii Moldova
24.	Hotărârea nr.268/01.11.2013 cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunea internațională de menținere a păcii din Kosovo
25.	Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 99 din 14.05.2015 privind crearea grupului de lucru pentru analizarea aspectelor juridico-constituționale și elaborarea Proiectului de lege privind statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova
26.	Strategia Globală pentru Politica Externă și de Securitate Comună a UE (EUGS), 2016
27.	Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova-NATO (IPAP) din 2006, 2010, 2014, 2017 și 2022
28.	Acordul privind înființarea Oficiului de Legătură NATO în RM din 2017
29.	Regulamentul (UE) 2021/697 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 aprilie 2021 de instituire a Fondului european de apărare (FEA)
30.	Regulamentul (UE) 2021/947 al Parlamentului European și al Consiliului din 9 iunie 2021 de instituire a Instrumentului de vecinătate, cooperare pentru dezvoltare și cooperare internațională - Europa globală
31.	Decizia (PESC) 2021/509 a Consiliului din 22 martie 2021 de instituire a unui Instrument european pentru pace (EPF)
32.	„Busola strategică pentru securitate și apărare - Pentru o Uniune Europeană care își protejează cetățenii, valorile și interesele și contribuie la pacea și securitatea internaționale”, aprobată de Consiliu European la 25 martie 2022
34	Rezoluția Parlamentului European din 18 ianuarie 2023 referitoare la punerea în aplicare a politicii de securitate și apărare comune

CZU: 342.4/.5:341.214

NEUTRALITATEA CA FACTOR PRINCIPAL DE SECURITATE ȘI STABILITATE A ȚĂRII

Mihail BÎRGĂU

doctor habilitat în drept, profesor universitar

m.birgau@mail.ru

ABSTRACT: *Autorul face o analiză amplă teoretico-practică a statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, abordând rațiunea care a stat la baza includerii acestui principiu în textul constituțional. În contextul analizei realizate, autorul aplică metoda comparată și compară statutul de neutralitate al Republicii Moldova cu cel al Austriei, Elveției, Turkmenistanului, deducând concluziile respective. Cu referire la problema recunoașterii și garantării statutului de neutralitate permanentă pe plan internațional, autorul demonstrează că Republica Moldova înscriind în Constituția sa statutul de neutralitate permanentă, urmează să întreprindă mai multe acțiuni, or neutralitatea nerecunoscută și negarantată de nimeni pe plan internațional nu produce careva efecte juridice.*

Cuvinte-cheie: *Constituție, neutralitate permanentă, statut de neutralitate.*

Un loc deosebit printre factorii care asigură independența Republicii Moldova pe parcursul a mai mult de 30 de ani aparține statutului de neutralitate permanentă stipulat în Constituția Republicii Moldova (art. 11). În această perioadă, dezbaterile privind necesitatea acestui articol și statutul juridic pentru Republica Moldova nu a încetat. Nici clasa politică, nici politologii, nici juriștii nu au reușit să formuleze o poziție consolidată comună la acest subiect.

Actualmente statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova influențează esențial asupra politicii externe și de securitate a țării.

În acest context, vom aborda problema din mai multe puncte de vedere, inclusiv pornind de la raționamentele geopolitice, dar o facem cu bună cunoștință de cauză și doar în scopul elucidării complete și clare a domeniului nominalizat.

Astfel, de la bun început, trebuie să menționăm că o definiție unanim acceptată a statelor mici lipsește în doctrina dreptului internațional public, deși am putea formula particularitățile caracteristice ale acestora, cum ar fi: puterea limitată, care generează diferența substanțială în prerogativa de a acționa față de

statele mari. Totodată, ne permitem să afirmăm, pe bună dreptate, că statele mici sunt entități care posedă caracteristici proprii psihologice și de comportament care le disting de alte state. Primul obiectiv al unui stat mic este de a supraviețui. Scriitorul de origine cehă Milan Kundera a definit statele mici drept „*cele a căror existență în orice moment poate fi pusă sub semnul întrebării*”. Anume prin aceasta se explică situația că una din trăsăturile caracteristice ale statelor mici este faptul că acestea, în marea lor majoritate, optează pentru neutralitate, ca direcție a politicii externe, iar în cazuri aparte – pentru statutul de neutralitate permanentă, consfințit juridic.

Statele mici neutre de obicei încearcă să se țină în afara războiului, dar capacitatea lor de a realiza acest lucru depinde de interesele beligeranților. Astfel, există o mare diferență între neutralitatea statelor mici și cea a statelor mari: pentru marile puteri, neutralitatea constituie o întrebare de simple costuri și beneficii, pe când pentru statele mici, neutralitatea poate fi un mijloc de existență. Mai mult ca atât, în cazul nerespectării neutralității, marile puteri posedă capacitatea și forțele necesare de a-și apăra suveranitatea și integritatea teritorială. Din contra, statele mici au la dispoziție puține mijloace de a reacționa, menținerea neutralității devenind astfel o problemă complexă.

Fiind privită din alt unghi de vedere, problema cercetată poate fi prezentată și sub aspect pozitiv. Astfel, cert este faptul că prin natura lor, statele mici niciodată nu vor fi considerate suficient de importante în timpul unui război între marile puteri – pentru beligeranți, încât aceștia să-și îndrepte deplina putere contra lor; mai degrabă, acestea vor fi privite în calitate de obiecte periferice, care în cel mai rău caz necesită un efort secundar din partea beligeranților.

În general, o problemă cu care se confruntă toate statele mici, este *securitatea*, deoarece dimensiunea lor teritorială, situația geopolitică, starea lor demografică, slăbiciunea militară nu le permite să o asigure ele însele. Ele sunt vulnerabile sau dependente în acest sens. O soluție pentru asemenea situație este adusă de

neutralitatea consacrată juridic – cazul Elveției, sau politica de neutralitate – Finlanda, Suedia – în timpul confruntării Est-Vest. Astfel, ține de interesul unui stat mic ca relațiile internaționale să fie reglementate de dreptul internațional, care fundamentează, printre altele, neutralitatea sa, și nu de putere, ceea ce ar reduce considerabil marja sa de acțiune pe scena internațională în calitate de stat mic.

În cazuri de excepție, și anume cu referire la statele mici, neutralitatea este susceptibilă să fie încălcată din două motive: de ordin strategic și/sau economic. Din punct de vedere strategic, neutralitatea poate fi violată drept consecință a motivației statelor beligerante de a utiliza teritoriul statului neutru pentru scopuri militare. Aspectul economic presupune faptul că nerespectarea neutralității poate servi ca mijloc pentru obținerea anumitor avantaje cum ar fi: accesul la mine, materii prime, infrastructura economică, considerate ca fiind vitale de cel puțin unul dintre beligeranți.

Este posibil ca în urma măsurilor realizate de civilizație, drepturile statelor cu potențial militar redus vor și mai bine respectate. Însă în așteptarea acesteia, ne exprimăm speranța că neutralitatea lor va contribui mai bine la menținerea unei păci durabile în Europa, decât toate asociațiile încheiate în numele păcii.

Concluzia, care se impune este că statele mici, pentru a minimiza pericolul potențial îndreptat contra neutralității lor, trebuie să realizeze efectiv statutul de neutralitate permanentă ale cărui aspirații ar fi de natură să impresioneze atât beligeranții prezenți, precum și cei potențiali și ar ține cont de următoarele reguli:

1. Statul neutru renunță la război în calitate de instrument de politică externă, cu excepția războaielor de autoapărare, în care este obligat să aplice forța pentru a se apăra. Celelalte state trebuie să fie convinse de acest lucru datorită numeroaselor măsuri pe care le iau statele neutre pe plan extern și intern: de la neparticiparea la alianțe, blocuri sau orice alte forme de cooperare militară, inclusiv renunțarea la pretențiile teritoriale față de vecini, pînă la înrădăcinarea neutralității în patrimoniul social și cultural al statului, precum și în sistemul politic și normativ.

2. Pe timp de război, statul se va simți obligat de conținutul neutralității tradiționale, cu toate cerințele sale, începând cu obligația de imparțialitate.

3. Neutralitatea nu este o expresie ideologică, ci mai degrabă una practică. Cu alte cuvinte, optarea pentru neutralitatea permanentă nu exclude posibilitatea simpatizării unuia dintre beligeranți. Prin urmare, neutralitatea presupune adoptarea unei atitudini, care presupune exercitarea unei politici adecvate și echilibrate față de ambele părți în conflict fără a prejudicia în careva fel una dintre ele.

Odată ce statele neutre vor reuși fortificarea credibilității beligeranților și a întregii comunități internaționale în neutralitatea lor, acestea din urmă vor proceda astfel încât să excludă anumite cauze potențiale de încălcare a neutralității.

În ce privește cercetarea particulară a conținutului statutului de neutralitate permanentă a Republicii Moldova, stat mic, relativ tânăr, care deja timp de 29 ani proclamă acest statut, vom porni de la ideea expusă de către autorii ruși, precum că neutralitatea este considerată drept mijloc de asigurare a independenței precum și reprezintă garanția absenței imixtiunii din afară. Poziția de neutralitate contribuie considerabil la realizarea principiilor respective mai ales pentru statele tinere, garantându-le independența în politica externă, făcând posibilă cooperarea favorabilă reciprocă cu toate statele lumii. Și în acest sens ne proclamăm ferm dezacordul cu privire la opinia lui Martin Wight, „*Sunt neutre statele care nu au deloc o politică externă activă*”. Totodată, dorim să precizăm că politica externă a statului nostru trebuie să-și păstreze independența și individualitatea, deoarece Republica Moldova a împlinit 32 ani de la adoptarea Declarației de independență. Acesta nu este motiv doar pentru organizarea festivităților, ci pentru efectuarea unei analize profunde a căii parcurse, pentru reflectarea asupra prezentului și viitorului statului nostru. Căpătarea independenței și a suveranității a deschis perspective largi pentru dezvoltarea liberă, căutarea identității proprii și a propriului loc în lumea contemporană. Anume la capitolul „identitate națională”

vom încerca să încadrăm discuțiile pe marginea statutului de neutralitate permanentă a statului nostru, acesta fiind un deziderat, realizabil, sperăm, în viitorul cel mai apropiat, pentru realizarea căruia la finele lucrării vom trasa recomandări aferente.

În acest context, este necesar să aducem câteva explicații cu privire la rațiunea adoptării de către Republica Moldova a statutului de neutralitate permanentă. Această decizie a fost determinată la momentul respectiv de o serie de factori printre care am putea cita necesitatea de a consolida suveranitatea în condițiile unui context politic complex, precum și lipsa tradițiilor de statalitate („Moldova – fosta Basarabie - a schimbat de mai multe ori apartenența: rusă în 1878, română în 1818, sovietică în 1940, din nou română între 1941-1944, apoi din nou sovietică, independentă în fine – în 1991). Stabilitatea, absolut necesară, pentru urgența reformelor, care implicau plecarea din teritoriul său a trupelor străine, dezmoțirea tensiunilor politice interne, care presupuneau o confruntare permanentă pentru definirea perspectivelor și determinarea direcțiilor de dezvoltare a țării, instaurarea echilibrului și a atmosferei sociale favorabile reformelor – iată prețul acestei opțiuni politice deliberate și, pentru moment, cea mai rezonabilă. Oricum realitățile acelor timpuri, când s-a optat pentru alegerea acestui statut de neutralitate nu erau favorabile pentru lansarea atitudinilor categorice. Amintirile conflictului armat care a favorizat divizarea republicii erau foarte proaspete. Pacea fragilă nu trebuia perturbată și fiecare inițiativă eventuală, capabilă să provoace din nou spiritele putea să fie fatală.

Rațiunea adoptării de către Republica Moldova a statutului de neutralitate permanentă poate fi redusă la următoarele idei:

a) Realitățile geopolitice. Republica Moldova este un nou stat european apărut ca urmare a dizolvării URSS, iar procesul de autodeterminare al fostelor republici sovietice și a întregului spațiu postsocialist constituia un scop al luptelor pentru sferele de influență.

b) Potențialul slab economic, politic, militar a Moldovei în raport cu țările limitrofe, care tind să-și realizeze interesele în Republica Moldova, contând inclusiv pe marele grupuri etno naționale, care manifestă uneori tendințe secesioniste. Schimbarea bruscă a politicii străine poate astfel să aibă reacții prompte din partea acestor grupuri care ar putea pune la dubii chiar și integritatea teritorială a republicii. S-a considerat astfel că pentru a nu deveni un punct convergent al anumitor presiuni politice, adoptarea statului de neutralitate va fi cea mai oportună decizie.

c) Situația țărilor vecine, cum ar fi România și Ucraina, supuse ele însele de asemenea unor presiuni, având la origine interesele marilor puteri.

d) Necesitatea orientării economiei Republicii Moldova spre piața externă. S-a considerat la acel moment că anume statutul de neutralitate, stimulând o colaborare (inclusive, economică), fără preferințe politice, ar putea favoriza considerabil dezvoltarea economiei naționale, integrarea sa în cadrul economic european.

Totodată ne propunem următoarele motive care ar explica întârzierea recunoașterii internaționale a statutului de neutralitate permanentă al Republicii Moldova:

a) pe teritoriul Moldovei staționează trupele militare ruse. Or, conceptul politicii externe a Republicii Moldova vizează de două ori necesitatea de plecare a trupelor ruse;

b) relațiile tensionate care persistă între guvernul moldav și autoritățile din Transnistria continuă să fie destul de evidente.

Aspectele menționate mai sus dăunează serios situației Republicii Moldova și afectează în mod serios eforturile axate pe consolidarea stabilității și securității regiunii, determinând alegerea căilor pentru a asigura recunoașterea internațională a statutului de neutralitate permanentă a țării.

În ce privește încadrarea juridică a statutului de neutralitate permanentă, acesta a fost consfințit în Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, care în articolul 11 „*Republica Moldova, stat neutru*” stipulează:

(1)*Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă.*

(2)*Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său.*

Pentru a reflecta complet evoluția și conținutul statutului de neutralitate permanentă al Republicii Moldova, fiind necesară evaluarea globală a subiectului propus, expunem cadrul juridic național în materia neutralității permanente, fundamentarea legislativă a acestuia și schițăm strategia dezvoltării acestui statut pentru viitor.

Statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova a fost proclamat oficial în calitate de mijloc în vederea atingerii anumitor scopuri de politică externă. Astfel, în vederea asigurării securității naționale, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea privind Doctrina militară a Republicii Moldova nr. 482-XIII din 06.06.1995, care prevede „*Doctrina militară a Republicii Moldova este determinată de politica ei externă și internă, de neutralitate permanentă proclamată constituțional, poartă caracter exclusiv defensiv...*”.

Mai târziu, Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova pentru perioada ianuarie 1997-martie 1998 nr. 30 din 05.02.1997 la capitolul "Activitatea în domeniul politicii externe" a stipulat "*Strategia și orientările principale ale politicii externe a Republicii Moldova - stat suveran, independent și neutru - vor rămâne neschimbate. Accentul în realizarea acțiunilor concrete pe plan extern va fi pus pe caracterul lor pragmatic și realist*". Prin Hotărârea de Guvern sus-menționată s-a preconizat adoptarea Concepției neutralității permanente, în baza cărei "*se vor întreprinde acțiuni în vederea obținerii acordului din partea unor țări de a deveni state-garant și recunoașterii neutralității Republicii Moldova în cadrul*

principalelor organizații internaționale. Cooperarea cu Alianța Nord-Atlantică se va desfășura în conformitate cu Planul individual din cadrul Parteneriatului pentru Pace”.

Adoptarea *Concepției neutralității permanente* a fost preconizată pentru trimestrul IV al anului 1997 și a fost pusă în sarcina Ministerului Afacerilor Externe. Însă pînă la momentul de față n-au fost atestate careva rezultate în această direcție.

În cele ce au urmat, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului de activitate a Guvernului Republicii Moldova pentru anii 1998-2001 nr. 523 din 04.06.1998 (la moment abrogată) a fost indicat *"Programul Guvernului va avea la bază ideea consolidării, care unifică populația (ideea civică, ideea națională) - afirmarea Republicii Moldova ca stat independent, modernizarea economiei, acordul civic în baza destinelor istorice comune și a tradițiilor seculare de conlocuire, transformarea țării într-un stat civilizată - politic stabil, neutru, deschis cooperării internaționale."* În acest sens, în actul sus-menționat, la punctul 5. "Politica externă și securitatea internațională" există mențiunea *"Vor fi depuse eforturi susținute în vederea edificării unui mecanism viabil de asigurare a securității statului, luându-se în considerare statutul de neutralitate permanentă a țării declarat în Constituția Republicii Moldova"*. Din aceste prevederi, observăm că statutul de neutralitate permanentă este direct consacrat în calitate de mijloc de asigurare a securității statului, de altfel aceeași idee era prezentă și în momentul adoptării Hotărârii Parlamentului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Concepției Securității Naționale a Republicii Moldova și la formarea Consiliului coordonator pentru elaborarea proiectelor de legi și a altor acte normative care vor reglementa construcția, pregătirea și folosirea Forțelor Armate nr. 445-XIII din 05.05.1995, care stabilește în calitate de prioritate națională, *"... Republica Moldova promovează o politică de neutralitate permanentă"*.

Din cele expuse mai sus putem deduce concluzia că statutul de neutralitate este văzut în calitate de instrument de realizare a politicii externe a statului, de asigurare a securității naționale, dar și în calitate de scop al politicii externe, care este de o valoare incontestabilă pentru statalitatea noastră, or, aceasta este motivația garanției prevăzute de articolul 11 al Legii Republicii Moldova nr. 595-XIV din 24.09.1999 cu privire la tratatele internaționale, care stipulează: „*nu se admite ratificarea, adoptarea, aprobarea sau aderarea la tratatul internațional, care limitează caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și care aduce atingere neutralității sale permanente ...*”.

Suplimentar, în materia tratatelor internaționale, atestăm că tratatele internaționale ale Republicii Moldova încheiate cu țările vecine sunt perfect compatibile cu statutul de neutralitate permanentă, cu principiile Cartei ONU, cu normele generale ale dreptului internațional precum și cu imperativele edificării în Europa a unor relații de securitate și încredere.

În continuare vom compara statutul de neutralitate al Republicii Moldova cu cel al Austriei, Elveției, Turkmenistanului. Totodată, pentru a trasa concluzii viabile, la efectuarea prezentului studiu comparat vom avea la bază principiul „pot fi comparate doar lucruri comparabile”. Astfel, aplicarea experienței Austriei și Elveției în condițiile Republicii Moldova nu este corectă, însă nici nu poate fi negată, deoarece modelele de neutralitate ale acestor două state, permit scoaterea în evidență a perspectivelor analogice pentru Republica Moldova.

Propunem în continuare analiza detaliată a statutului de neutralitate a Republicii Moldova, pornind de la principiul expus de Jean Jores: „*Aller a l’ideal et comprendre le réel*” (trad. „a tinde spre ideal și a înțelege realul”).

Pentru a desluși conținutul neutralității permanente a statului nostru, este necesar să pornim de la cele existente în practica internațională. Dacă facem apel la modelul elvețian și cel austriac, este necesar să menționăm, că intereselor supreme ale omenirii le corespunde **neutralitatea permanentă „absolută”** a Elveției, care

presupune interdicția de a adera la alianțele defensive și ofensive, precum și la uniunile vamale sau economice, susceptibile să antreneze obligații incompatibile cu statutul de neutralitate. În această ordine de idei, ne exprimăm categoric împotriva statutului de „neutralitate militară”, adoptat de Austria, care scoate în evidență doar aspectele militare ale neutralității. Acest statut, este important să notăm, a fost lucrat ulterior adoptării legii constituționale din 1955, care a proclamat statutul de neutralitate permanentă a Austriei, având ca motiv – aspirația statului de a intra în Uniunea Europeană. La 9 noiembrie 1993, Consiliul de miniștri al Austriei a adoptat o declarație care a reținut o definiție restrânsă a neutralității. Conform acestei declarații: *Austria se abține de a participa militar la războaie, să adere la alianțe militare și să stabilească baze militare străine pe teritoriul său.* Această declarație, însă, nu a provocat revizuirea legii constituționale din 1955. Mai precis, până la aderarea Austriei la Uniunea Europeană la 1 ianuarie 1995, o singură revizuire constituțională (1994) a fost operată în cadrul modificărilor legislative adoptate în timpul războiului din Golf. Această unică revizuire a avut consecințe importante: noul articol 23 F a restrâns neutralitatea la nucleul său militar, autorizând Austria să participe la embargourile economice. Neutralitatea a devenit astfel diferențiată. Articolul 23 stipulează: *Austria participă la PESC în baza titlului V al Tratatului cu privire la Uniunea Europeană în versiunea tratatului de la Amsterdam. Aceasta include participarea la misiunile menționate la articolul 17 § 2 al Tratatului cu privire la Uniunea Europeană, precum și la măsurile care suspendă, reduc sau întrerup totalmente relațiile comerciale cu una sau mai multe state terțe.* Articolul 17 § 2 al Tratatului cu privire la Uniunea Europeană definește misiunile de la Petersburg elaborate de Consiliul Uniunii Europei Occidentale în 1992 după cum urmează: *„misiunile umanitare și de evacuare, misiunile de menținere a păcii și misiunile de forțe de combatere pentru gestionarea crizelor inclusiv misiunile de restabilire a păcii”.*

Pornind de la cele expuse, în opinia multor juriști austrieci, această revizuire a condus la abandonarea definitivă a neutralității din punctul de vedere al dreptului constituțional. Totodată, în absența unei acțiuni comune a Uniunii Europene în cadrul PESC sau a unei rezoluții a Consiliului de Securitate al ONU, neutralitatea trebuie să fie întotdeauna respectată. Astfel, putem să formulăm concluzia că Austria nu mai poate fi calificată astăzi ca stat neutru, ci ca stat nealiniat.

Totodată, nu vom omite, în contextul articolului 17 al TUE, „clauza irlandeză” inclusă în tratatul de la Maastricht. Astfel, Irlanda a obținut ca actualul articol 17 § 1 al TUE să menționeze indirect respectarea neutralității în cadrul PESC: *politica Uniunii în sensul prezentului articol nu aduce atingere caracterului specific a anumitor state membre*”.

În ce privește **fundamentul statutului de neutralitate permanentă**, reieșind din cele expuse, putem menționa că neutralitatea permanentă poate fi convențională și unilaterală. La baza statutului de neutralitate permanentă poate fi tratatul multilateral internațional sau declarația unilaterală a statului. În această ordine de idei, neutralitatea permanentă a Republicii Moldova este fixată în articolul 11 al Constituției Republicii Moldova, intitulat „*Republica Moldova, stat neutru*”, aceasta reprezentând prin sine un act unilateral al statului cu efecte pe plan internațional, însă prezintă deficiențe în comparație cu *Legea constituțională a neutralității* a Austriei, adoptate la 26 octombrie 1955, care deși este succintă, este completă ca conținut, deoarece include în sine principalele trăsături ale statutului de neutralitate permanentă a statului:

„ *Articolul I [Independența permanentă]*

(1) *În scopul menținerii permanente a independenței sale externe și în scopul inviolabilității teritoriului său, Austria, din propria voință, declară neutralitatea sa permanentă, pe care este decisă să o mențină și să o apere cu toate mijloacele de care dispune.*

(2) *Pentru a atinge aceste scopuri, Austria niciodată pentru viitor nu va intra în careva alianțe militare și nu va permite stabilirea de baze militare ale statelor străine pe teritoriul său.*

Articolul II [Răspunderea]

Guvernul federal este autorizat să elaboreze legislația pertinentă.”

Însă, în pofida neajunsului de reglementare menționat mai sus, estimăm situația existentă ca fiind una progresivă față de oformarea legală a acelu model de neutralitate permanentă clasică cum este modelul elvețian. Constituția Elveției din 1874 menționează neutralitatea doar în partea ce se referă la organizarea puterilor publice: *Adunarea federală și Consiliul federal iau măsurile necesare pentru a păstra securitatea externă, independența și neutralitatea Elveției*”. În schimb, neutralitatea nu figurează în primul capitol al Constituției, care definește principiile statului elvețian. Prin urmare, aceasta nu este un principiu constituțional, deoarece în anul 1848 autoritățile au decis că neutralitatea nu este un scop, ci un mijloc, o măsură politică, care urmărește păstrarea independenței statului și în această calitate ea nu va fi considerată drept un principiu constituțional.

Cu referire la **recunoașterea și garantarea statutului de neutralitate permanentă** pe plan internațional, reiterăm faptul, că Republica Moldova înscriind în Constituția sa statutul de neutralitate permanentă, n-a cerut însă confirmarea lui în cadrul ONU. În acest sens, în opinia autorului român, Al. Bolintineanu, neutralitatea nerecunoscută și negarantată pe plan internațional nu produce efecte juridice, teza fiind susținută cu exemplificarea situației Republicii Moldova. Un alt autor român, Stelian Scăunaș, evocând situația Republicii Moldova, menționează că până în prezent statul nu a încheiat acorduri cu alte state prin care acest statut să fie recunoscut și garantat, ceea ce înseamnă că nu este efectiv.

Considerăm că aceste afirmații sânt cel puțin inexacte, deoarece, după cum am demonstrat-o anterior, fundamentul juridic al statutului viabil de neutralitate permanentă poate să fie și declarația unilaterală a statului, doar că neutralitatea

recunoscută pe plan internațional permite statului să valorifice statutul de neutralitate permanentă de deplin pe plan internațional.

Cu privire la acest subiect, în plan comparativ, menționăm situația Luxemburgului, al cărui statut de neutralitate permanentă fusese încălcat în primul război mondial și care la 23 aprilie 1923 a adresat o notă Ligii Națiunilor, prin care din nou declara că tratatul din anul 1867 rămâne în vigoare și Luxemburgul este stat neutru permanent. Însă chiar dacă să considerăm Luxemburgul neutru în această perioadă, acesta prin sine a fost un statut proclamat în mod unilateral, deoarece alte state n-au confirmat păstrarea forței juridice a tratatului din anul 1867. Iar în opinia autorilor sovietici, această neutralitate n-a avut efectele juridice, pe care le provoacă neutralitatea permanentă.

În fine, contrar opiniei autorului L. Takacs, precum că garantarea nu constituie o condiție esențială pentru existența și valabilitatea statutului de neutralitate permanentă, dorim să menționăm faptul că anume recunoașterea pe plan internațional al statutului de neutralitate permanentă nu permite statului nostru să beneficieze de plenitudinea avantajelor, posibilităților oferite de statutul de neutralitate permanentă. De exemplu, neutralitatea permanentă a Turkmenistanului nu este doar un fenomen recunoscut în sistemul relațiilor internaționale însă, de asemenea, un mecanism care reglează interesele geopolitice, ceea ce este foarte important, ținând cont de amplasarea sa geografică și situația sa generală în regiune, precum și în Asia.

Un argument în plus în favoarea tezei exprimate mai sus servește ideea marelui Frederic: „*Toutes les garanties sont comme de l'ouvrage de filigrane, plus propres a satisfaire les yeux qu'a etre de quelque utilite*” (trad. toate garanțiile sânt ca un desen de filigran, mai mult pentru a satisface privirea, decât pentru a fi în careva măsură utile). Astfel, dacă morala își are exigențele sale, politica le are de asemenea pe ale ei și între ele două poate fi delicată alegerea, doar dacă este permisă ezitarea. Prin urmare, acest subiect este și va fi încă mult timp înainte în

mijlocul controverselor doctrinare și practice, deoarece în practică există atât state neutre, ale căror statut este garantat internațional, cât și state neutre permanent nerecunoscute pe plan internațional ca atare. De exemplu, neutralitatea Andorei, la fel ca neutralitatea Republicii Saint-Marin nu este garantată printr-un tratat internațional.

Cert este însă faptul că tânărul stat și-a asumat obligațiile legate de statutul de neutralitate permanentă începând configurarea politicii sale străine în vederea corespunderii principiilor respective. O astfel de opțiune trebuie să depășească nivelul unei simple declarații unilaterale din partea statului, dacă vrem să obținem garanțiile comunității internaționale (probabil care nu sunt obligatorii pentru anumite state, dar absolut necesare pentru Republica Moldova, în virtutea poziționării sale geografice particulare, ce comportă riscurile presiunii și destabilizării și care ar putea parveni din partea părților interesate, în funcție de interesele lor proprii geopolitice). Prin urmare, Republica Moldova, necătînd la declarațiile sale, uneori timide și inconsecvente, n-a obținut încă o recunoaștere oficială a neutralității sale permanente, acest fapt reflectând de o natură destul de elocventă complexitatea problemei și o apreciere ambiguă a eforturilor întreprinse de către diplomația moldovenească. În plus, garanțiile externe sunt foarte importante ținând cont de faptul că posibilitățile economice ale republicii sunt slabe, nepermițând de a rezerva o contribuție adecvată pentru arta creării și consolidării propriului sistem de apărare.

Astfel, analiza dinamicii cheltuielilor prevăzute pentru menținerea forțelor armate în Republica Moldova arată că aceste cheltuieli s-au diminuat substanțial în câțiva ani (de la 0,9 % al PIB în 1995 la 0,5 % al PIB în 1999). Iar la 2000 – aceste cheltuieli nu depășeau 600 dolari pentru întreținerea unui militar.

În ce privește acțiunile întreprinse pentru promovarea statutului de neutralitate, putem constata că conceptul aplicat unui astfel de stat cum este Republica Moldova, suferă anumite limitări în aplicarea sa. Se are în vedere faptul

că statul care adoptă un astfel de statut trebuie să dispună de resurse reale pentru a le realiza, adică de un potențial economic, politic și militar avansat. În ce privește Republica Moldova, ea nu corespunde pe deplin parametrilor respectivi, ceea ce face statutul său de neutralitate vulnerabil.

Rațiunea inoportunității acestui statut pentru Moldova se explică prin situația sa geografică. Situată în sud-estul Europei, cu șesurile și colinele sale, Moldova nu dispune de obstacole naturale defensive care ar putea proteja statul de o eventuală intervenție. În plus, putem invoca în aceeași ordine de idei proximitatea Mării Negre, vecinătatea țărilor cu un potențial militar considerabil.

Studiile vizând potențialul capacităților Moldovei au constatat nivelul lor destul de slab, stabilit mai ales în raport cu modelul EPOCC (Equipment Potential Capability Comparisons). Astfel, a fost evaluat potențialul capacităților forțelor armate a Moldovei la 655 puncte, atunci când indicatorul spre exemplu al Ucrainei era de 38590 puncte, al României - 25922 puncte, al contingentului rus amplasat în Transnistria - 578 puncte.

Or, statutul de neutralitate permanentă prevede abținerea țării de la aderarea la blocuri sau alianțe militare. Totodată, se știe că fiecare stat, mic sau mare, poartă o anumită responsabilitate privitor la menținerea stabilității și securității, atât proprii, cât și internaționale, regionale etc. Dar având în vedere că armata este un element de bază în menținerea stabilității și securității țărilor, cu atât mai mult crește responsabilitatea statelor neutre pentru întreținerea trupelor militare proprii în scopul asigurării statutului lor de neutralitate.

Statutul de neutralitate permanentă nu neglijează aspirațiile statului pentru dezvoltarea potențialului său militar, deoarece fragilitatea acestui statut este destul de relevantă: ea derivă din faptul că declarația unilaterală (în majoritatea cazurilor) a unui astfel de statut este insuficientă pentru a garanta o adevărată securitate a statului. Garanțiile trebuie obținute de la partenerii mai puternici, prin ajutor extern, pe calea recunoașterii internaționale a acestui statut. Experiența a cinci state

europene (Austria, Finlanda, Irlanda, Suedia, Elveția), cu statut de neutralitate permanentă, confirmă faptul că conceptul este în vigoare până în zilele noastre.

Pentru a conchide la acest subiect, ne exprimăm convingerea că Republica Moldova va fi recunoscută pe plan internațional cu statut de neutralitate permanentă numai în cazul în care va fi capabilă să-și asigure apărarea armată cu forțele proprii, suveranitatea, independența și integritatea sa teritorială.

Una din condițiile principale ale neutralității constă în **asigurarea inviolabilității teritoriului statului**. Or, în situația Republicii Moldova, nu putem vorbi despre inviolabilitate, fiind prezentă problema existenței formațiunii secesioniste pe teritoriul din stnga Nistrului – autoproclamata Republică Moldovenească Nistreană, problemă cu care statul nostru se confruntă deja de mai mulți ani. În prezentul studiu nu ne propunem drept obiectiv cercetarea legalității situației din Transnistria, aceasta constituind obiectul amplelor cercetări și dezbateri, ci ne vom limita la evaluarea impactului situației existente asupra statutului de neutralitate permanentă al Republicii Moldova.

Putem afirma că un anumit set de factori interni și externi (poziția geostrategică, interesele constante ale Federației Ruse în zonă, însoțite de menținerea trupelor ruse în Transnistria și a situației de conflict, instabilitatea economică și politică, dependența de sursele externe de energie), la care se adaugă, de exemplu, participarea la GUAM (structură politico-militară formată din Georgia, Ucraina, Azerbaidjan și Moldova – state neparticipante la Tratatul Comunității Statelor Independente privind securitatea colectivă, semnat în 1992 – și care a fost creată în 1997) și, în același timp, menținerea CSI, împiedică Moldova să se bucure de avantajele unui veritabil statut de neutralitate permanentă, deși acesta este proclamat din punct de vedere constituțional. Pe de altă parte, anume statutul de neutralitate trebuie să aibă efectul decisiv asupra problemei transnistrene. Aceasta se va reflecta pozitiv în relațiile republicii cu partenerii strategici și vecini. Realizarea deplină a statutului de neutralitate va permite

obținerea deciziei definitive cu privire la demilitarizarea completă a Republicii Moldova (ambele maluri ale Nistrului). Or, această idee apare permanent în momentul când sunt căutate soluțiile crizei transnistrene.

În vederea rezolvării principalului impediment pentru afirmarea internațională a statutului de neutralitate, în opinia noastră - a problemei transnistrene, este util să menționăm că Republica Moldova a întreprins un șir de măsuri pentru a o soluționa. La summit-ul de la Istanbul al OSCE din anul 1999 au fost întreprinse eforturi în vederea semnării de către Federația Rusă a obligațiilor de scoatere a contingentelor militare din Moldova. Au fost numite două motive care dictau necesitatea scoaterii trupelor: 1) neutralitatea constituțională a statului, care interzice dislocarea a careva formațiuni militare aparținând altor state pe teritoriul său; 2) speranța că scoaterea armatei a 14-a va duce spre soluționarea crizei din Transnistria.

Oricare ar fi evoluția ulterioară a evenimentelor, suntem convinși că recunoașterea internațională a statutului de neutralitate va face ca statul să devină mult mai atractiv în toate privințele – politic, economic, în primul rând, pentru capitalul străin. Moldova ar avea de câștigat în urma amplasării pe teritoriul său a diferitor instituții internaționale, pentru care este important statutul de neutralitate a statului. Suplimentar, soluționarea situației transnistrene trebuie să devină un scop și al altor state din regiune, precum și al organizațiilor internaționale, deoarece nesoluționarea în termeni urgenți a crizei din Transnistria creează „un focar de insecuritate” pentru toată regiunea Europei de Sud-Est.

Totodată, problema în cauză trebuie cercetată complex, și în acest proces se va ține cont întotdeauna de considerentul că în timpul cel mai apropiat, diferendul transnistrean nu va putea fi soluționat amiabil și, drept consecință, nu va putea fi valorificat pe plan internațional statutul de neutralitate permanentă, dacă ajutorul propus de către de statele din occident va fi insuficient și nu va compensa

pierderile politice și economice inevitabile în caz de înrăutățire a relațiilor cu Federația Rusă.

Conform normelor de drept internațional, neutralitatea presupune în primul rând **renunțarea la participarea în alianțele militare**. Drepturile și obligațiile statului neutru în acest context, sunt formulate în Convenția de la Haga din anul 1907 și rezoluțiile Congresului a VII-lea a Asociației Internaționale a juriștilor democrați din anul 1960.

Cu referire la situația statului nostru, dorim să menționăm, că spre deosebire de Constituția Austriei, al cărei dispoziții fixează expres faptul că Austria nu ia parte la oricare alianțe militare, ceea ce determină cert fundamentul obligației sale de neutralitate, în Constituția Republicii Moldova, din contra, o astfel de dispoziție expresă lipsește, oferind prin aceasta prilej aprinselor discuții.

Referitor la subiectul oportunității menținerii statutului de neutralitate permanentă a statului, la 21 decembrie 2002, în municipiul Chișinău a avut loc adunarea cetățenilor cu drept de vot cu privire la petrecerea referendumului republican consultativ. Adunarea a considerat necesar petrecerea acestui referendum anume pe marginea întrebărilor legate de intrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord. A fost format un grup de inițiativă alcătuit din 1290 persoane cu drept de vot, care și-au ales biroul executiv format din 3 persoane. Acest birou a depus la 27 decembrie 2002 la Comisia Electorală Centrală setul de acte precum și cererea în sprijinul petrecerii referendumului. Comisia însă, examinând actele supuse, a refuzat în admiterea cererii aducând următoarele argumente:

1. Conform articolului 11 din Constituție, Republica Moldova declară neutralitatea sa permanentă, iar conform alin. (1) al articolului 142 al Constituției dispozițiile privind neutralitatea permanentă a statului pot fi revizuite doar după aprobarea lor pe calea referendumului de către majoritatea cetățenilor, incluși în listele electorale. Suplimentar, articolul 146 din Codul electoral, de asemenea,

prevede petrecerea referendumului republican pentru aprobarea legilor constituționale adoptate de către Parlament cu privire la revizuirea dispozițiilor referitoare la caracterul independent, suveran și unitar al statului, precum și referitor la neutralitatea permanentă a statului.

2. În conformitate cu articolul 143 din Codul electoral, la referendumul consultativ sunt înaintate problemele de importanță națională generală cu scopul consultării societății pe marginea aspectelor respective și adoptarea ulterioară de către organele de stat a deciziilor definitive. Prin urmare, problema cu privire la neutralitatea permanentă a statului poate fi soluționată doar pe calea organizării referendumului constituțional. Nici Constituția, nici Codul electoral nu prevede petrecerea referendumului prealabil consultativ pe marginea întrebărilor care urmează să fie puse la referendumul constituțional.

Cu privire la problema aderării Republicii Moldova la NATO, de altfel, în ultimul timp puternic promovată de către oamenii politici, aceasta datorându-se probabil faptului că la momentul de față Republica Moldova intenționează să se angajeze în reformarea tuturor structurilor naționale de securitate și apărare în vederea edificării capacităților adecvate pentru asigurarea securității națiunii și în scopul de a dispune de capacități pentru a contribui la operațiuni internaționale la nivelul potrivit. În acest context, colaborarea cu Alianța Nord-Atlantică prezintă mai multe avantaje: beneficierea de consultări, expertizări și facilități de acces la informații, folosirea experienței NATO în domeniul gestiunii situațiilor de criză, întărirea capacității de rezistență față de noile provocări internaționale ce pot afecta securitatea națională a oricărui stat (precum terorismul) ș.a. De remarcat e faptul că o colaborare cu NATO nu presupune neapărat și renunțarea la statutul de neutralitate a statului. În acest sens, Parteneriatul pentru Pace (PfP) este principalul mecanism de realizare în practică a legăturilor pe probleme de securitate între Alianță și partenerii săi, precum și de creștere a interoperabilității între parteneri și NATO. Prin programe detaliate care reflectă capacitățile și interesele individuale

ale partenerilor, aliații și partenerii conlucrează în scopul promovării transparenței, planificării și bugetării apărării naționale, controlului democratic al forțelor armate, pregătirii pentru dezastre civile și alte urgențe și al dezvoltării capacității de a lucra împreună. În luna noiembrie 2002, la Summit-ul de la Praga au fost lansate Planurile individuale de acțiuni ale parteneriatului (IPAP-urile), care sunt documente destinate țărilor cu dorință politică și abilități de aprofundare a relațiilor sale cu NATO. Concepute pe o perioadă de doi ani, asemenea planuri sunt destinate să plaseze într-un document unic variatele mecanisme de cooperare ale statului-partener cu Alianța, accentuând în principal pe reforme interne. Georgia a fost primul stat care a semnat un IPAP cu NATO, la 29 octombrie 2004, exemplul urmat mai târziu și de Azerbaidjan, Armenia, Kazahstan. Republica Moldova a semnat Planul individual de acțiuni al parteneriatului Moldova — NATO, la 19 mai 2006. Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) reprezintă o etapă calitativ nouă în aprofundarea relațiilor cu NATO și constă în elaborarea de comun acord a unor Programe (Planuri) de activitate ce prevăd realizarea de către statele partenere a unor reforme în cadrul sectorului de securitate și apărare în conformitate cu necesitățile specifice fiecărui stat. Ținând cont de statutul său de neutralitate, Moldova, prin implementarea Planului Individual de Acțiuni (IPAP), nu urmărește obiectivul aderării la Alianța Nord-Atlantică (NATO), ci speră să utilizeze Planul pentru accelerarea procesului de reforme în sectoarele apărării și securității naționale.

În acest context, Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Planului individual de acțiuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova – NATO nr.774 din 06.07.2006 în calitate de obiective ale Republicii Moldova, măsuri specifice la nivel național la obiectivul cu numărul 4 prevede: *"acordarea de către Moldova, în calitate de stat neutru a atenției speciale dialogului politic și cooperării sale cu alte state partenere neutre."*

Astfel, considerăm că acesta nu este în contradicție cu statutul de neutralitate al Republicii Moldova, mai mult ca atât, în acest context, Președintele Republicii Moldova, Vladimir Voronin a menționat faptul că Planul Individual de Acțiuni nu contravine principiului constituțional de neutralitate a statului și că implementarea lui va contribui la intensificarea colaborării în cadrul Programului "Parteneriatul pentru pace" în diverse domenii, inclusiv, științific, ecologic, economic și tehnologic.

Politologii prognozează, la acest capitol, că soluționarea problemei transnistrene va duce la demilitarizarea completă a Republicii Moldova (ambele maluri ale Nistrului). Ajungând la demilitarizarea completă a întregului teritoriu, va decădea singură problema intrării în NATO. În acest sens este evident exemplul Finlandei, care nu are nevoie de comentarii. Este doar suficient să menționăm că neutralitatea Finlandei, dar și Suediei prezintă astăzi trăsături interesante, deoarece nefiind membre a NATO nu există cel puțin teoretic un pericol oarecare la securitatea lor. Pe de altă parte, neutralitatea lor nu este un obstacol în lupta pe care o desfășoară contra terorismului, însă măsura în care ele participă depinde de voința lor proprie și nu de voința altor state.

Din aceste considerente, considerăm că păstrarea și aprobarea statutului de neutralitate al Moldovei trebuie să devină una din sarcinile cele mai principale ale politicii noastre externe.

Cu referire la statutul de stat neutru permanent, dorim să reiterăm o astfel de obligație fundamentală, cum este cea ca **teritoriul statului neutru nu va fi folosit în scopuri militare de către beligeranți**, or, în opinia unor autori, deși fiind consfințită în Constituție, aceasta nu oferă garanția că în cazul ciocnirilor militare ipotetice în regiune între principalele forțe pe continentul european, teritoriul Moldovei nu va fi folosit în calitate de teatru de război. Moldova nu este Elveția și neutralitatea sa nu este limitată spre exemplu de necesitatea de a păstra integritatea

celor mai sigure în lume bănci. Când se confruntă interesele statelor puternice, nimeni nu le poate împiedica să încalce statutul de neutralitate.

În ce privește oformarea cadrului juridic intern în materia neutralității, ca deziderat, propunem adoptarea după modelul austriac a dispozițiilor care ar pedepsi orice acțiune de încălcare a neutralității. Austria a inclus aceste dispoziții în anul 1991, după revizuirea articolului 320 al Codului penal. Suplimentar, a fost adoptată legea federală asupra importului, exportului și tranzitul materialului de război. De asemenea, ar fi necesar să fie expres menționat faptul că statul va autoriza desfășurarea în teritoriul său a oricăror acțiuni, decise de Consiliul de Securitate a ONU în baza Capitolului VII al Cartei. Acestea, nu trebuie considerate ca fiind acte de război în sensul dreptului internațional, însă drept acțiuni polițienești față de statele care se fac vinovate de violarea dreptului internațional și prin aceasta ele nu intră în câmpul de aplicare a neutralității, fiind considerate compatibile cu un sistem de securitate colectivă.

Aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană este „...*un obiectiv major și de perspectivă...*” a politicii externe, înscris în Concepția politicii externe a Republicii Moldova, adoptată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova din 08.02.1995. Astfel, pentru viitor, în momentul în care va fi realizat acest scop, propunem, alături de cererea de aderare, să anexăm o scrisoare a ministrului Afacerilor Externe, prin care să fie declarat: „*Republica Moldova, manifestându-și dorința de a fi membru al Uniunii Europene, pornește de la principiul că statutul său de neutralitate permanentă va fi respectat*”. De altfel, anume așa a procedat Austria, manifestându-și doleanța în anul 1989 de a deveni membră a Uniunii Europene.

Rezumând cele expuse mai sus, dorim să subliniem faptul că, după cum am susținut anterior, astăzi nu există un model perfect de neutralitate, astfel fiecare stat propunându-și propria formulă, de care se conduce în relațiile cu alte state și organizații internaționale. Faptul că politica purtată de statele neutre nu este

similară rezultă și din exemplele de mai jos: Austria este membru al Consiliului Europei, începând cu anul 1956, pe când la acel timp Elveția a refuzat să facă parte din Consiliu, fundamentându-și refuzul anume pe statutul de neutralitate. Cu toate acestea, totuși a devenit parte la organizație în anul 1963. Austria a devenit membru al ONU cu mult timp înaintea Elveției, care a refuzat la acel moment, să facă parte din organizație din nou din motivul neutralității sale. Prin urmare, este posibil ca statul neutru să aibă interese comune cu ale altor state neutre, pe când altele să le desconsidere. Neutralitatea reprezintă, deci, o obligație internațională asumată de către fiecare stat în parte, ce conține standarde și proprietăți, și este modelată de către fiecare stat în cadrul regional al structurii politice. Aceasta este situația Austriei, după cum a fost declarat în memorandumul de la Moscova, că a dorit să modeleze politica sa de neutralitate după modelul elvețian. Totodată faptul susmenționat al calității de membru al Austriei în Consiliul Europei și Organizația Națiunilor Unite demonstrează teza că realizarea și conținutul politicii de neutralitate nu acceptă reguli, aplicabile fiecărui stat în aceeași măsură.

Pornind de la cele indicate mai sus, ne permitem să afirmăm că statul nostru, la momentul de față trece prin faza incipientă a neutralității permanente și anume – *neutralitatea pasivă*, etapă condiționată prin însuși caracterul incipient al acestui statut. În prezent, este necesar să fie oformat cadrul juridic intern și extern al neutralității permanente. Dorim să ne exprimăm speranța că această perioadă de conturare nu va dura un timp considerabil, pentru a trece la cea de-a doua etapă, *neutralitatea activă*, care va presupune eforturi însemnate la promovarea păcii și securității internaționale, eforturi, ce se vor solda cu atingerea apogeului statutului de neutralitate permanentă – *politica externă realistă* – ideal atins de Austria în anul 1983.

Este necesar să reamintim că, la moment, se simte stringent necesitatea conturării conceptului de neutralitate permanentă a statului nostru. Astfel, azi suntem martorii elaborării Concepției politicii externe a Republicii Moldova, fapt

care durează ceva timp. Proiectul propus spre atenția publică în ansamblu este reușit, însă în ce privește materia cercetată, atestăm prezența anumitor momente neclare. Astfel, textul viitoarei concepții nu oferă precizările necesare cu privire la mecanismele de consacrare internațională a neutralității permanente a Republicii Moldova. Când se subliniază: «*Republica Moldova nu va lua parte la alianțe politice, militare sau economice având drept scop pregătirea unui război...*» anumiți comentatori ai proiectului Concepției au remarcat astfel ambiguitatea formulei fixate, care poate antrena, în viziunea lor, pericolul asocierii statului la Tratatul CSI. Prin urmare, la momentul de față, la pregătirea concepției politicii externe a Republicii Moldova trebuie să conștientizăm faptul că principalul în ea va fi realismul, în special, realismul în atitudinea față de situația internațională, realismul în punerea sarcinilor concrete, precum și realismul în aprecierea propriilor posibilități. Concepția politicii externe va contribui la procesele de unificare a țării, la suveranitatea sa și integritatea teritorială, la afirmarea statutului de neutralitate permanentă. Statul nostru are nevoie de un curs previzibil pragmatic, care va fi fundamentat nu pe iluzii, ci pe posibilitățile obiective ale Moldovei și interesele sale naționale reale. Numai cu luarea în considerație a totalității legăturilor politice, economice și culturale cu alte state și popoare se vede garanția înscrierii armonioase a Republicii Moldova în societatea internațională. În acest mod, conceptul de neutralitate obține în cazul Republicii Moldova trăsături specifice.

În plus, este necesar să fie adoptată o nouă doctrină de securitate, care ar avea la bază trei principii fundamentale: *securitatea globală*, care cuprinde atât aspectele militare, cât și cele nemilitare ale securității, *securitatea preventivă*, care renunță la aspectul pur defensiv și *solidaritatea europeană*.

Securitatea preventivă, în cazul Republicii Moldova, poate fi construită după modelul Finlandei, care nu și-a proclamat statutul de neutralitate permanentă, dar tradițional exercită o astfel de politică. „Libertatea de acțiune” a acestui stat în

materie de neutralitate poate fi dedusă din dispozițiile acordului care stabilește noi relații cu Rusia din 1992, care a substituit Tratatul de prietenie, cooperare și asistență reciprocă din 1948, și poate fi rezumată la două principii complementare:

- nealinierea militară, acest principiu fiind aspectul central al neutralității finlandeze și

- apărarea independentă și, în acest sens, menținerea unei forțe de apărare națională credibilă.

În ce privește apărarea independentă, în schițarea proiectului concepției neutralității permanente a Republicii Moldova, vom utiliza exemplul Austriei până la modificarea constituțională, care nu se limitează doar la dimensiunea militară, ci și la măsurile economice, de exemplu, controlul resurselor vitale, în materia protecției civile – programul construirii de aziluri, și în materie de acțiune psihologică. Scopul fiind obținerea maximului de credibilitate cu privire la determinarea și capacitatea statului de a menține și de a proteja integritatea sa teritorială, independența sa politică și neutralitatea. La fel, cu referire la situația statului nostru, estimăm că în momentul în care neutralitatea Republicii Moldova va permite să fie menținută independența și credibilitatea sa, ea, împreună cu alte state europene, va contribui considerabil la stabilitatea politică și echilibrul Europei.

Dar înainte de fortificarea credibilității internaționale în statutul nostru de neutralitate permanentă, este necesar ca noi însăși să deslușim ceea ce înseamnă neutralitatea. Astfel, pentru Elveția și Suedia, neutralitatea a fost mai mult decât un util de politică externă, aceasta a fost o parte integră a culturii sale politice și gândirii strategice, o modalitate de a viețui și unicul curs politic viabil pe arena internațională. Pentru Finlanda și Austria, pe de altă parte, neutralitatea a fost o opțiune de extremă necesitate, unica cale posibilă pe care aceste state au fost capabile să-și obțină deplina suveranitate, să se distanțeze de rivalitatea marilor puteri și să-și asume rolul independent în relațiile internaționale. Irlanda, pentru

sine, a văzut neutralitatea drept un edificiu delicat care a implicat un complex de factori naționali și externi, ce au permis afirmarea sa în plan internațional.

Care este funcția neutralității pentru statul nostru? Este dificil să ne expunem la această întrebare, deoarece acest statut este realizat de puțin timp, în mare parte, doar declarativ. Totodată ne exprimăm speranța că realizarea în ansamblu a recomandărilor expuse la acest paragraf va permite statului nostru, dacă să folosim expresia lui Reima Pietilä: *„etre quelque chose qui n 'existe nuli part ailleurs”* (trad. *a fi ceva ce nu există în altă parte*).

CZU: 327.5(478)

ASPECTELE POLITICO-DIPLOMATICE ALE NEUTRALITĂȚII REPUBLICII MOLDOVA

Andrei NEGUȚA,
Ambasador
andrei.negutsa@gmail.com

REZUMAT: *Articolul 11 al Constituției Republicii Moldova proclamă neutralitatea permanentă a țării și determină că nu se admite dislocarea de trupe militare ale altor țări. Situația reală nu corespunde caracterului Constituției, în primul rând, din două puncte de vedere – în țară se află trupe ruse și statutul de neutralitate al țării nu este agreat de guvernul țării și multe partide politice. Autorul face o încercare de a propune căile de aprofundare a statutului de neutralitate al Moldovei, examinând aspectele politico-diplomatice.*

Cuvinte-cheie: *Constituția, neutralitate, stat neutru, trupe străine, aspecte politice și diplomatice, căile de aprofundare, nimicirea și retragerea armamentului și munițiilor, discuții la Adunarea Generală ONU, conflictul transnistrean, decizie de neutralitate.*

Краткое содержание: *11 статья Конституции Республики Молдова провозглашает постоянный нейтралитет страны и определяет, что на территории страны не допускается размещение вооруженных сил других государств. Реальная ситуация не соответствует характеру Конституции в первую очередь из-за нахождения российских войск и в связи с тем, что нейтральный статус не поддерживается правительством страны и многими политическими партиями. Автор предлагает пути укрепления нейтрального статуса Молдовы, основываясь на политико-дипломатические аспекты.*

Ключевые слова: *Конституция, нейтралитет, нейтральное государство, зарубежные вооруженные силы, политические и дипломатические аспекты, пути укрепления, уничтожение и вывод вооружений и боеприпасов, обсуждение в Генеральной Ассамблеи ООН, приднестровский конфликт и отказ от нейтралитета.*

Stimați participanți la conferință!

Permiteți-mi să felicit organizatorii conferinței de astăzi. Este o decizie îndrăzneată și binevenită.

Voi încerca să vorbesc despre neutralitatea Moldovei sub unele aspecte politico-diplomatice.

O modalitate bună și pașnică de soluționare a diferendelor este cea a mijloacelor politico-diplomatice: negocierea, medierea, ancheta, concilierea, bunele oficii. Ele, mijloacele politico-diplomatice, sunt opuse celor juridictionale, nu au un caracter obligatoriu. Practica arată că ele sunt prima opțiune pentru soluționarea oricărei probleme. Avem grupuri diferite de cetățeni referitor la statutul de neutralitate și negocierea dintre ele poate clarifica multe aspecte. Practic e necesar să soluționăm 2 probleme:

1) cum să găsim o soluție viabilă în nimicirea armamentului și munițiilor de la Cobasna ce nu pot fi transportate și de transportat restul în Rusia,

2) cum de întreprins acțiuni concrete ca statutul de neutralitate permanentă al țării din unul declarat să devină unul real.

Cuvântul „*neuter*” tradus din latină înseamnă „nici una, nici alta”, în sensul că nu susțin nici o parte. Astăzi sub neutralitate în dreptul internațional se înțelege un statut al statului, care se angajează să nu participe în război cu alte state, să nu participe în uniuni militaro-politice, stat care se dezice de la amplasarea pe teritoriul său a bazelor militare străine. Acest statut nu privează de dreptul la autoapărare în caz de este atacat.

Analiza discursurile reprezentanților Republicii Moldova la dezbaterile generale ale Adunării Generale ONU, permit să concluzionăm ca practic în toate discursurile se face referință la articolul 11 din Constituția Moldovei „Republica Moldova, stat neutru” și anume la alineatul 2 „Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său”. În ultimii 5 ani doar premierul de atunci Pavel Filip în anul 2018 [1] și președintele de atunci Igor Dodon în anul 2019 [2] s-au referit la neutralitatea Moldovei.

În programele de activitate ale Guvernelor Moldovei, conduse de Dorin Recean (aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 28 din 16.02.2023) [3] și de Natalia Gavrilița (aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 88 din 06.08.2021) [4]

lipsesc noțiunile de „neutru”, „neutralitate”. Aceasta înseamnă ca aceste două executive nu planificau să activeze în domeniul dat.

Nu sunt de acord și mă pronunț împotriva celor, care din interior și exterior, fac presiuni asupra puterii centrale din Moldova să ne dezicem de statutul de neutralitate, fixat în Constituția țării [5], care a fost și este o garanție a securității și stabilității interne a republicii. Consider că demontarea statutului de neutralitate va însemna subminarea securității naționale a țării.

Guvernul Moldovei, îndeosebi în anul 2023, nu se pregătește să fortifice statutul de neutralitate a Moldovei.

Rezultă, că totul trebuie să facem noi, societatea civilă.

Ce putem face:

-Permanent să avem acțiuni care fortifică statutul de neutralitate a țării. Anual de Ziua Mondială a Neutralității, la 12 decembrie, să facem totalul anului în acest domeniu;

-Astăzi în republică se desfășoară conferința științifică-practică la tema neutralității Moldovei. Anterior au mai fost desfășurate conferințe. Ele sunt binevenite, dar sunt conferințe interne. Consider, că este necesară o conferință internațională, posibil la 12 decembrie, cu majoritatea alocuțiunilor din diferite țări, care să-și expună practica lor;

-Consider necesar să avem în Moldova o instituție specială, permanentă și voluntară a cetățenilor și organizațiilor neguvernamentale, care să se ocupe cu protejarea, fortificarea statutului de neutralitate. Propun și rog Institutul Justiției Constituționale să elaboreze un proiect de statut al Asociației. Asociația poate și trebuie să fie centrul de activitate pentru apărarea constantă, îndelungată a statutului de neutralitate a Republicii Moldova!

În prezent, statutul de neutralitate al Moldovei nu este protejat, dezvoltat de puterea centrală actuală. Și ea, și mulți parteneri străini consideră că suveranitatea țării o poate asigura doar NATO. Se consideră că dacă România este membru al

acestei organizații, iar Ucraina se pregătește să devină membru, rezultă că Moldovei îi este dat să fie în această familie militară. Nu sunt părtașul acestor idei. În primul rând, nu sunt convins că Ucraina va adera la NATO, în al doilea rând, chiar dacă aceasta se va întâmpla, Republica Moldova neutră se va afla între aceste 2 țări. NATO, protejând aceste țări va fi și o garanție nedeclarată și pentru Moldova. De ce Moldova neutră nu poate fi înconjurată de țări din blocul NATO, cum sunt Austria și Elveția?

Permanent se aud din toate părțile propuneri că ușor vom soluționa conflictul transnistrean, dacă vom transforma statutul forțelor de menținere a păcii. Am făcut parte din delegația președintelui Vladimir Voronin, care la 18 martie 2009 la Moscova, în prezența președintelui rus Dmitrii Medvedev, a semnat cu liderul regiunii Transnistrene Igor Smirnov, Declarația Comună referitor la conflictul transnistrean [6]. Punctul 4 al Declarației are următorul text: „Părțile notează rolul stabilizator al operațiunii curente de menținere a păcii și reies din oportunitatea de transformare a ei în operațiune de garantare a păcii sub auspiciile OSCE după soluționarea conflictului”.

Și încă ceva, suplimentar, referitor la ușurința cu care unii deputați ai Parlamentului Moldovei, unii experți, propun soluții de soluționare a conflictului transnistrean, mai ales în ultimul an, când Ucraina propune ajutorul ei Moldovei în acest domeniu. Consider necesar să remarc 2 aspecte. Primul – interesele naționale ale Moldovei și Ucrainei nu coincid în această regiune a Moldovei. Țării vecine, posibil îi convine să schimbe ceva, să încerce reacția Federației Ruse, poate Ucraina va avea ceva de câștigat din aceasta. Republica Moldova are nevoie de stabilitate în regiune, de luarea măsurilor sigure care ne-ar apropia de soluționarea definitivă a diferendului.

Al doilea aspect – sunt câteva zeci de documente în vigoare semnate de Republica Moldova referitor la regiunea transnistreană. Propuneri de soluționare, decizii luate neținând cont de baza juridică existentă, pot crea un haos, din care

greu putem ieși. Este important permanent de avut aceasta în vedere, să ne bazăm pe aceasta.

Au loc discuții, tratative intensive, care pot fi atribuite la articolul 11, alineatul 2 al Constituției – Republica nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său [5]. Moldova împreună cu un grup de state a elaborat și a asigurat adoptarea de către Adunarea Generală a ONU a Rezoluției A/72/L.58 din 22.06.2018, care cere de la Federația Rusă retragerea trupelor sale din regiunea transnistreană a Moldovei.

Pentru relațiile bilaterale moldo-ruse tema retragerii trupelor ruse a fost substanțial discutată în anul 2019,

- la 26 iulie în cadrul întrevederii de la Moscova a ministrului apărării a Republicii Moldova Pavel Voicu cu omologul său rus Serghei Șoigu [7];

- la 24 august în cadrul vizitei ministrului S. Șoigu la Chișinău și discuțiile cu președintele Igor Dodon și ministrul P.Voicu;

- la 11 septembrie în cadrul vizitei la Moscova a ministrului afacerilor externe și integrării europene a Republicii Moldova Nicolae Popescu [8].

Timp de 3 ore (tratative, conferință de presă, lunch de lucru) miniștrii N. Popescu și S. Lavrov au discutat amănunțit tot complexul de probleme ce ar asigura nimicirea la depozitul Cobasna a armamentului, munițiilor rusești ce nu pot fi transportate și transportarea spre Rusia a celor de o calitate bună.

Miniștrii au constatat că soluționarea acestor probleme și, în primul rând, instalarea unei camere de distrugere a armamentului de către ministerul de apărare al Federației Ruse și necesitatea înțelegerilor dintre guvernele Moldovei, Rusiei și Ucrainei de planificare a transportării pe calea ferată a munițiilor din regiunea transnistreană prin Ucraina spre Federația Rusă.

În răutățirea considerabilă a relațiilor ruso-ucrainene după 24.02.2022, nu permite de soluționat problema transportării armamentului și munițiilor, care la rândul ei, din punctul de vedere a Federației Ruse, îndepărtează retragerea trupelor

ruse din Transnistria, deoarece ei sunt convinși că primordială este soluționarea problemelor cu armamentul, munițiile și numai după aceasta retragerea trupelor ruse.

Ca rezultat, este dificil de prezis când pot fi retrase trupele ruse, dar aceasta va continua să încălzească, să alimenteze spiritele celor, care nu vor accepta o Moldova neutră, dar vor chema la integrări euro-atlantice.

Relativ nu demult, cu câteva luni în urmă, reprezentanții fracțiunii partidului de guvernământ PAS, constatau insuficiența de 4 mandate în Parlament pentru modificarea Constituției țării.

E dificil de presupus care titlu al legii fundamentale doresc să-l modifice, dar referitor la modificări în domeniul neutralității, putem fi liniștiți. Articolul 142 al Constituției cu denumirea „Limitele revizuirii” stabilește că dispozițiile privind unele articole, inclusiv „neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscrisi în listele electorale” [5].

Propun să facem câteva calcule: listele electorale se formează în baza registrului de stat, așa stabilește articolul 60 al Codului Electoral [9]. La 01.09.2023 în registru erau 3.170.461 persoane cu înregistrare la domiciliu în Moldova [10]. Dacă luăm în calcul numai această cifră, fără persoanele cu domiciliu declarat sau ce se află în proces de migrație, articolul 11, alineatul 1 „Republica Moldova proclamă neutralitatea permanentă”, ar putea fi anulat sau modificat dacă la referendum pentru aceasta ar vota 50%+1 vot din 3.170.461, sau 1 mln. 585.231 cetățeni.

Această cifră trebuie comparată cu rata de participare a cetățenilor țării la scrutinele electorale din ultimii ani [11].

La alegerile parlamentare din 24.02.2019 buletine de vot au primit 1.481.273 alegători; în turul 1 al alegerilor prezidențiale din 01.11.2020 – 1.370.253 alegători

au primit buletine; în turul 2 din 15.11.2020 – 1.654.276 alegători; la alegerile parlamentare anticipate din 11.07.2021 au participat 1.481.273 alegători.

Ce concluzie putem face când comparăm aceste cifre?

Că la ultimele 4 scrutine naționale au participat mai puțini alegători decât s-ar cere să voteze „pentru” la referendumul național virtual în scopul de modificare a articolului referitor la neutralitate!

Dar nu este posibil ca toți, 100% care ar ieși la referendum, să voteze pentru înrăutățirea sau excluderea statutului de neutralitate a Moldovei.

Rezultă că nu au mari șanse legale acei ce doresc să nu găsească în textul Constituției referire la neutralitatea permanentă.

Dar nu trebuie să ne liniștim – există și calea de elaborare și adoptare a textului unei noi constituții, deja fără noțiunea de neutralitate. Această cale este lungă, dar nu imposibilă, mai ales la noi în Moldova, unde nu e prea primit de sfătuit cu poporul.

Consider, că situația în Republica Moldova este dificilă și din cauza că există un lobby foarte puternic în urma activității ONG-lor, organizațiilor neguvernamentale, create din fondurile apusene, care promovează interesele SUA și a aliaților lor. Aceste organizații au pătruns în instituțiile centrale ale țării și au influență în activitatea primelor persoane în statul moldav.

E necesar să analizăm adânc ce fac ele în țara noastră și să demascăm intențiile lor luate în detrimentul Republicii Moldova. Reieșind din existența unui război nu departe de frontierele Moldovei, dar și după agravarea situației din sectorul Gaza, mulți cetățeni au frică că poate începe un război mondial.

Analiza complexă a situației ne permite să concluzionăm, că nimeni serios nu dorește un război mare. Doar provocatorii și politicienii neadecvați și-l doresc.

Moldova trebuie să se bazeze pe dreptul internațional și logica de apărare a intereselor sale naționale, pe forțele armate care e necesar de întărit și pe serviciul

diplomatic. Acestea sunt o bază bună pentru a avea încredere în ziua de astăzi și cea de mâine.

Referințe bibliografice

1. Pagina gov.md/content/discursuri și mesaje/alocuțiunea Pavel Filip la Adunarea Generală a ONU din 28.09.2018.
2. Pagina președinte.md/rom/presa/discursuri și mesaje/alocuțiunea Igor Dodon la Adunarea Generală ONU din 28.09.2019.
3. Hotărârea nr.28 din 16.02.2023 a Parlamentului RM pentru aprobarea Programului de activitate a Guvernului și acordarea votului de încredere al Guvernului/Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.49-52 art. 86-88 din 17.02.2023.
4. Hotărârea nr.88 din 06.08.2021 a Parlamentului RM pentru aprobarea Programului de activitate a Guvernului și acordarea votului de încredere Guvernului/ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.90 art.201 din 06.08.2021.
5. Constituția Republicii Moldova (adoptată la 29.07.1994)/Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.78 art. 140 din 29.03.2016.
6. Совместное Заявление Руководства Республики Молдова и Приднестровья (Москва, 18 марта 2009 г.) (Nota nr.392 din 19.03.2009 a Ambasadei Republicii Moldova în Federația Rusă).
7. Nota nr.79 din 27.07.2019 a Ambasadei Republicii Moldova în Federația Rusă referitor la vizita ministrului apărării Pavel Voicu la Moscova la 25-27.07.2019.
8. Nota nr.120 din 13.09.2019 a Ambasadei Republicii Moldova în Federația Rusă referitor la vizita ministrului afacerilor externe Nicolae Popescu la Moscova la 10-11.09.2023.
9. Codul Electoral al Republicii Moldova art.60 nr.325 din 08.12.2022 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.426-427 art.770 din 23.12.2022.

10. Portalul guvernamental al datelor descrie/www.data.gov.md/date-statistice-din-registrul-de-stat-al-populației/.

11. Pagina oficială a Comisiei Electorale Centrale (a.cec.md/ro/alegeri-si-referendumuri-2830.html/).

CZU: 342.3/.5(478)

ПОСТОЯННЫЙ НЕЙТРАЛИТЕТ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА И БЕЗОПАСНОСТЬ ЕГО ГРАЖДАН

NEUTRALITATEA PERMANENTĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI SECURITATEA CETĂȚENILOR EI

ГУЦУЛЯК Виктор Иванович,
доктор права, профессор
victorgutuleac70@mail.ru

REZUMAT: În prezenta publicație autorul a întreprins tentativa de a analiza polemicile publice referitoare la principiul neutralității permanente, de a analiza interdependența și interconexiunea noțiunii de neutralitate cu termenii stat suveran și independent, unitar și indivizibil.

Scopul principal al publicației constă în tentativa de a marca și de a argumenta poziția autorului care consideră că, la momentul actual, securitatea națională a țării este amenințată nu prin atacul militar extern, ci greșelile conducerii țării în politica internă privind administrarea chestiunilor statale, starea reală a caracteristicii demografice și social-economice a Republicii Moldova, starea alarmantă în sistemul educațional.

Cuvinte-cheie: neutralitate, neutralitate permanentă, suveranitatea națională, independența, integritatea teritorială, securitatea națională, stat de drept și democratic.

РЕЗЮМЕ: В данной статье автор предпринял попытку анализа публичных дебатов относительно принципа постоянного нейтралитета, попытку рассмотреть взаимозависимость и взаимосвязь юридического института нейтралитета с институтом суверенитета, независимости, территориальной целостности и национальной безопасности Республики Молдова.

Главная цель публикации обозначить и аргументировать позицию автора о том, что в настоящее время, для национальной безопасности страны является не внешняя военная угроза, а просчеты во внутренней политике управления государственными делами, состояние демографической характеристики, характеристики социально-экономического развития, реальное состояние системы учебно-воспитательного образования.

Ключевые слова: нейтралитет, постоянный нейтралитет, национальный суверенитет, независимость, территориальная целостность, национальная безопасность, правовое и демократическое государство.

Проблема нейтралитета, в последние годы, нашла широкое обсуждение в нашей стране среди учёных, политиков и даже среди руководителей высшего

звена. Мнения разные, порой даже противоположные: одни считают, что нейтралитет – это благо для народа, которое направлено на обеспечение его безопасности, другие считают, что нейтралитет – это зло, от которого следует отказаться.

В настоящей публикации я не намерен углубляться в теорию вопроса относительно нейтралитета, и остановлюсь только на некоторых моментах, необходимых для аргументации своего видения обозначенной проблемы.

Прежде всего, нам необходимо осмыслить само понятие термина **постоянный нейтралитет**.

Согласно юридическому энциклопедическому словарю, *постоянный нейтралитет* это правовое положение государства, взявшего на себя обязательство никогда не принимать участия в войне, кроме случаев самообороны от агрессии, не вступать ни в какие военные союзы (в том числе, оборонительные), не предоставлять своей территории для иностранных военных баз и других военных целей. Такое государство не вправе также вступать в политические и экономические группировки, связанные с военными блоками, обладать ядерным и другим оружием массового уничтожения. В отличие от нейтралитета, во время войны, постоянный нейтралитет действует также в мирное время²⁶.

Статус постоянного нейтралитета государства закрепляется международным договором или национальным законодательством. Например, постоянного нейтралитета придерживаются Австрия (Закон о постоянном нейтралитете от 26 октября 1955), Камбоджа (Соглашение, касающееся суверенитета, независимости, территориальной целостности, неприкосновенности, нейтралитета и национального единства от 23 октября 1991), Лаос (Декларация о нейтралитете от 23 июля 1962), Мальта (Декларация относительно нейтралитета от 14 мая 1981), Туркмения

²⁶ Юридический энциклопедический словарь/ Под руководством главного ред. Сухарев А. Н. Москва: «Советская энциклопедия», 1984, стр. 192.

(Закон о постоянном нейтралитете от 27 декабря 1995) и Швейцария [Акт относительно признания и гарантии постоянного нейтралитета Швейцарии и неприкосновенности её территории от 8(20) ноября 1815]²⁷.

Нейтралитет в широком смысле этого понятия – это особый статус государства или проводимая им политика, выражающиеся в неучастии государства в военных конфликтах или в военных союзах. Можно выделить три вида такого статуса: постоянный нейтралитет, заявленный (эвентуальный) нейтралитет (заявление государства о неучастии в ведущейся войне) и политика нейтралитета в мирное время.

Если два последних вида нейтралитета являются выражением политического курса государства, который может быть изменен этим государством в одностороннем порядке, то постоянный нейтралитет – это статус, закрепленный международным правом²⁸.

Нередко, статус постоянного нейтралитета закрепляется национальным правовым актом конкретного государства. Каждое государство имеет суверенное право независимо определять свою внешнюю политику с учётом принципов международного права. Значит, данный статус может быть определен и на основе принятия им только соответствующих внутренних актов. Важно лишь, чтобы в этом случае, этот статус получил признание других государств.

Статус постоянного нейтралитета государства – это его **специфическая правоспособность**. Во всех этих случаях имеет место добровольное ограничение государством своего **территориального суверенитета и своей правоспособности**.

²⁷ Бекашев К.А. *Первая публикация: Большая российская энциклопедия*, 2013. <https://bigenc.ru/c/neutralitet-f0f226>.

²⁸ Колосов Ю.М. *Место постоянного нейтралитета в международных отношениях и в современной Европе* (к 50-летию постоянного нейтралитета Австрии). <file:///C:/Users/Elena%20PC/Downloads/771-1306-1-SM.pdf>.

Республика Молдова конституционно закрепила статус постоянного нейтралитета²⁹.

Впервые постоянный нейтралитет был провозглашён 20. XI 1815 Венским конгрессом в отношении Швейцарии. Гарантами постоянного нейтралитета выступили Австрия, Англия, Испания, Португалия, Пруссия, Россия, Франция и Швеция. В 1919 году Швейцария с согласия держав Антанты вступила в Лигу наций, сохранив свой статут постоянного нейтралитета³⁰.

Различают постоянный нейтралитет гарантированный и признанный. В первом случае участники соглашения обязуются вооружённой силой воспрепятствовать покушениям на нейтралитет и, таким образом, выступают в качестве гарантов постоянного нейтралитета. Во втором случае договорные страны ограничиваются обязательством воздерживаться от всяких действий, способных вовлечь нейтрализованное государство в войну. Постоянно нейтральное государство не только не имеет права участвовать в войне, но оно обязано также воздержаться от совершения в мирное время таких действий, которые в случае возникновения войны могут вовлечь его в военные действия. Постоянно нейтральное государство, как правило, имеет право содержать вооружённые силы, оборонительные сооружения (укрепления на границе, крепости и пр.) и в случае покушения на его нейтралитет использовать эти средства для своей защиты. Территория постоянно нейтрального государства не может быть расширена без согласия остальных участников соглашения.

Из статута постоянного нейтралитета для остальных участников соглашения вытекает обязанность воздерживаться от нарушений неприкосновенности нейтрализованного государства. Такое нарушение

²⁹ Конституция Республики Молдова, принята 29.07.1994, ст. 11. В: *Официальном Мониторе РМ* № 1 от 12.08.1994.

³⁰ *Дипломатический словарь*/ Гл. ред. А.Я. Вышинский и С.А. Лозовский. Москва, 1948. <http://ponjatija.ru/node/13656>

рассматривается как международный деликт и даёт право на санкции против нарушителя. В случае если в соглашении о постоянном нейтралитете предусмотрены коллективные гарантии, державы-гаранты обязаны совместными мерами воспрепятствовать нарушению постоянного нейтралитета. Ликвидация статута постоянного нейтралитета может произойти, как правило, только с согласия всех участников договора³¹.

В случае Республики Молдова ликвидация статуса постоянного нейтралитета может быть осуществлена только по решению конституционного референдума³².

Что касается дебатов по поводу сохранения постоянного нейтралитета нашей страны, или отказа от него, то существуют два диаметральных мнения: одни ратуют за сохранение постоянного нейтралитета; другие полагают, что нам следует отказаться от данного статуса.

Рамки данной публикации не позволяют включаться в указанную полемику, отмечу только, что, по мнению многих специалистов международного права и военных наук, установление и строгое соблюдение принципа постоянного нейтралитета играет важную роль в укреплении принципа мирного сосуществования государства, в борьбе против угрозы войны, в упрочении безопасности своих граждан. Эту позицию разделяем и мы.

И, наоборот, сегодня в молдавском обществе множатся настроения относительно пересмотра отношения к статусу нейтралитета как надёжному средству обеспечения национальной безопасности в долгосрочной перспективе. В практическом плане эти чувства характеризуют сторонников проевропейского цивилизационного выбора Республики Молдова, устремления которых несовместимы с геополитической зависимостью от Москвы.

³¹ Там же.

³² Конституция Республики Молдова, ст. 75.

В развернувшихся по этому поводу публичных дебатах все более подчеркнуто звучит мнение ряда экспертов о необходимости *переосмысления места и роли принципа нейтралитета* в обеспечении национальной безопасности Республики Молдова. То простое стечение обстоятельств, в которых Москва настаивает на строгом соблюдении Кишиневом статуса постоянного нейтралитета в то время как сама Россия грубо нарушает условия молдавского нейтралитета тем, что сохраняет свое незаконное военное присутствие в нашей стране, вызывает серьезную озабоченность и обоснованные подозрения в вопросе эффективности принципа нейтралитета для обеспечения национальной безопасности молдавского государства³³.

По мнению отдельных политологов³⁴, публичная дискуссия о необходимости соблюдения нейтралитета проходит в атмосфере реликвий советского менталитета с присущими ему геополитическими предрассудками и идеологическими штампами, которые сполна подпитывают общественную атмосферу в молдавском обществе ностальгическими чувствами по советскому прошлому. Среди них особое место занимает подозрительное и зачастую враждебное отношение большинства молдавских граждан к самому мощному и эффективному международному военно-политическому оборонному альянсу - НАТО. Отказ от рассмотрения возможности вступления Республики Молдова в оборонительный альянс НАТО серьезно подрывает перспективы изыскать наилучший вариант построения эффективной системы национальной безопасности молдавского государства. В то же время отрицание роли НАТО существенно ослабляет переговорные позиции Кишинева в политическом диалоге с Москвой, в том числе в

³³ Цэрану А. *Нейтралитет как статус вассалитета Республики Молдова по отношению к Москве*. https://www.ipn.md/ru/neytralitet-kak-status-vassaliteta-respubliki-moldova-po-otnosheniyu-k-moskve-7978_1093322.html (от 11.11.2022)

³⁴ Там же.

вопросах вывода российского воинского контингента из Молдовы и приднестровского урегулирования.

Несмотря на все это, пересмотр официальных подходов Кишинева к роли нейтралитета и в отношении места фактора НАТО в перспективе развития эффективной системы национальной безопасности тесно связан с преодолением ментальных стереотипов принадлежности к бывшей советской империи. Не может существовать жизнеспособная система национальной безопасности государства, многие граждане которого разделяют ментальные ценности, подпитываемые ностальгическим духом по советскому прошлому.

Иными словами, национальная безопасность Республики Молдова должна обеспечиваться не только хорошо оснащенной и прекрасно обученной армией, также жизненно важно иметь и солдата-гражданина, солдата-патриота, сознание которого не поражено предрассудками прежней советской пропаганды³⁵.

Разделяем последнюю мысль автора указанной статьи, если отбросить политическую неприязнь ко всему советскому, то она верна, но абсолютно оторвана от реальной действительности. Невольно напрашиваются несколько вопросов:

1. Сколько необходимо денежных и других средств, для полного оснащения национальной армии современным оружием, отвечающего тактике ведения боевых действий и откуда их взять?

2. Да, защищать Родину, не щадя себя, может только настоящий патриот! Однако, кто в стране занимается данной проблемой? В условиях, когда население страны неумолимо сокращается (в 1991 году, в стране проживало 4,36 миллионов человек³⁶; на 01.01.2023 год – 2,51 миллион

³⁵ Там же.

³⁶https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%B8 (население Молдовы).

человек³⁷) за счёт падения рождаемости и катастрофической миграции, особенно молодежи.

Скоро возникнет проблема призыва на срочную службу, не говоря о благом намерении – воспитание будущего воина-патриота, начиная со школьной скамьи. Что касается воспитания «солдата-патриота, сознание, которого не поражено предрассудками прежней советской пропаганды³⁸», то хотелось бы напомнить указанному автору, что мы уже более 30 лет самостоятельны и от хорошей системы военно-патриотического воспитания молодежи советского периода ничего не осталось, а призыв на военную службу осуществляется, согласно Конституции³⁹, начиная с 18 лет.

Относительно позиции сохранения или отказа от нейтралитета, то, на мой взгляд, некоторые политологи и учёные слишком категоричны в своих выводах, при этом забывают о том, что окончательное решение, согласно ст. 2 Конституции РМ, принадлежит народу.

Например, в статье *«Нейтралитет как статус вассалитета Республики Молдова по отношению к Москве⁴⁰»*, её автор выносит вердикт постоянному нейтралитету РМ следующим заключением: *«Сейчас, как никогда, становится ясно, что только возвращение к румынской идентичности, в том числе путем отказа от пагубной практики постоянного нейтралитета, с обеспечением национальной безопасности через членство в НАТО, является единственным спасительным путем в геополитическом контексте российского империалистического аватара»*.

³⁷ Население с обычным местом жительства, по полу и возрастным группам, в территориальном разрезе на 1 января 2023 https://statistica.gov.md/ru/naselenie-s-obychnym-mestom-zitelstva-po-polu-i-voznrastnym-grupparam-9578_60448.html

³⁸ Цэрану А. *Нейтралитет как статус вассалитета Республики Молдова по отношению к Москве*. https://www.ipn.md/ru/neytralitet-kak-status-vassaliteta-respubliki-moldova-po-otnosheniyu-k-moskve-7978_1093322.html (от 11.11.2022)

³⁹ Конституция Республики Молдова, ст. 57.

⁴⁰ Цэрану А. *Нейтралитет как статус вассалитета Республики Молдова по отношению к Москве*. https://www.ipn.md/ru/neytralitet-kak-status-vassaliteta-respubliki-moldova-po-otnosheniyu-k-moskve-7978_1093322.html (от 11.11.2022)

В данной ситуации, когда только 35% РМ выражают желание объединиться с Румынией, а 47,2% против, когда 60,3 населения выступают против вступления в НАТО, как можно делать подобные категорические выводы и рекомендации? И вообще, где последовательность, где логика?

В той же работе автор ратует за наличие *«хорошо оснащенной и прекрасно обученной армии, наличие солдата-гражданина, солдата-патриота»*. Если следовать рекомендации автора и объединиться с Румынией, то Республика Молдова автоматически исчезает как самостоятельное государство, вместе со своим постоянным нейтралитетом.

Независимо от результатов публичных дебатов, следует усвоить, что, по моему мнению, существуют два пути отказа Республики Молдова от статуса постоянного нейтралитета: **конституционный** и **антиконституционный**.

Заметим, что, прежде чем принимать решение об отказе Республики Молдова от постоянного нейтралитета, необходимо хорошо усвоить положения ст. 2 Конституции, вникнуть в доктринальное понятие «народного суверенитета»⁴¹.

Для отказа Республики Молдова от постоянного нейтралитета **конституционным** путем необходимо вносить изменения в ст. 11 Конституции РМ. И даже если бы в Парламенте было конституционное большинство депутатов, то их решение было бы **нелигитимным**, так как ст. 2, ч. (1) Конституции РМ предписывает, что национальный суверенитет принадлежит народу Республики Молдова. В свою очередь, ст. 75 Конституции гласит: «(1) Важнейшие вопросы жизни общества и государства выносятся на референдум. (2) Постановления, принятые по итогам республиканского референдума, имеют высшую юридическую силу».

Еще большую ясность по данному вопросу вносит ст. 142, ч. (1) Конституции РМ, которая предписывает: «(1) Положения о суверенном,

⁴¹ Юридический энциклопедический словарь/Под руководством главного ред. Сухарев А. Н. Москва: «Советская энциклопедия», 1984, стр. 359.

независимом и унитарном характере государства, а также о его постоянном нейтралитете могут быть пересмотрены только при их одобрении путем референдума большинством граждан, включенных в избирательные списки».

Это означает что:

1) вопрос об отказе от постоянного нейтралитета может быть решен только посредством референдума;

2) решение должно быть проголосовано примерно 1 650 000 избирателями, так как, по состоянию на 03.07.2023 года в Государственный Реестр Избирателей было включено 3 299 793⁴² гражданина с правом голоса (напомним, что согласно статистическим данным на 01.01.2023 года население страны (без Приднестровья и мун. Бендеры), составляло 2 510 000 жителей). **Это конституционный путь отказа или нет от принципа постоянного нейтралитета.**

Тут хочу сделать небольшую ремарку относительно процедуры проведения референдума и, вообще, выборов. В данном конкретном случае напрашивается вопрос: *«В какой мере, наличие или отсутствие постоянного нейтралитета затрагивает интересы тех граждан РМ, которые давно покинули страну и потеряли с ней какую-либо связь?».*

Вероятно, настало время в законодательном порядке рассмотреть вопрос о процедуре участия в голосовании тех, кто выехал за пределы страны и тех, кто выехал на постоянное место жительства, но сохранил гражданство РМ. Вероятно, настало время для того чтобы в законодательном порядке рассмотреть вопрос о процедуре участия в голосовании тех граждан Республики Молдова, которые, поменяв место жительства, потеряли с ней всякую связь. Представляется недопустимым, чтобы те, кто покинул страну, решали судьбу тех, кто остался на Родине. Существующая процедура, по

⁴² <https://tribuna.md/ru/2023/07/03/numarul-total-de-alegatori-in-republica-moldova/>

моему мнению, является одним из «узаконенных» способов фальсификации разных выборов.

Здравый смысл говорит о том, что для завершения публичных дебатов по поводу отказа или сохранения постоянного нейтралитета Республики Молдова, необходимо применить конституционный путь решения вопроса.

За выбор пути решения вопроса о статусе нейтралитета Республики Молдова прямую ответственность несет глава государства.

Согласно Конституции⁴³, *Президент Республики Молдова представляет государство и является гарантом суверенитета, национальной независимости, единства и территориальной целостности страны.*

Однако, принимая во внимание состояние системы правосудия в стране, позицию высшего руководства страны по данной проблеме попытку отказа от постоянного нейтралитета антиконституционным путём исключать нельзя.

Антиконституционный путь отказа от принципа постоянного нейтралитета маловероятен, но, к великому сожалению, возможен. Мы уже начинаем привыкать ко всяким манипуляциям без правил со стороны высших органов власти. Вот уже почти 2 года страна живёт вне правового поля. Балом, абсолютно незаконно и нетранспарентно «правит» - **Комиссия по чрезвычайным ситуациям**. И это имеет место при функционирующем Парламенте и Правительстве которые ничего не решают. Так и напрашивается вопрос: «*А за что они получают заработную плату?*».

В стране, вопреки всякой логике и нормам международного права, случаи посягательства на Основной закон – на Конституцию, стали обретать системный характер, причём «пример» грубого посягательства на Основной закон жизни и деятельности молдавского общества демонстрируют: Конституционный Суд РМ, Парламент, Президент РМ, Правительство и лидирует Комиссия по чрезвычайным ситуациям.

⁴³ Конституция Республики Молдова, ст. 75, 77, 87, 142.

Совершенно очевидно, что для сторонников отказа Республики Молдова от статуса постоянного нейтралитета, это только занавесь, за которой кроется желание вступления страны в блок НАТО.

Неужели им мало одного очага опасности, находящегося в селе Колбасное, в нарушении предписаний части (2) ст. 11 Конституции? Что необходимо чтобы подобный очаг появился и на правом берегу Днестра? Полагаю, что любой здравомыслящий и осведомленный человек понимает, что может произойти, если, не дай Бог, будет взорван только данный объект, а такая угроза не исключается.

Для тех, кто осмелится пойти по антиконституционному пути отказа от принципа постоянного нейтралитета, хочу напомнить содержание ст. 2, ч. (2) Конституции РМ: *«Ни одно частное лицо, ни одна часть народа, ни одна социальная группа, ни одна политическая партия или иное общественное объединение не могут осуществлять государственную власть от своего имени. Узурпация государственной власти является тяжчайшим преступлением против народа».*

Одновременно, уместно напомнить о том, что данное преступление не имеет **срока давности**.

Анализ проблемы нейтралитета любого государства свидетельствует о том, что нейтралитет тесно взаимосвязан с такими юридическими институтами как: национальный суверенитет, независимость и территориальная целостность государства, национальная безопасность государства, безопасность народа его населяющего. Эти юридические институты не только тесно переплетаются между собой, но и не редко появление явления, предусмотренного конкретным юридическим институтом, порождает появление другого явления. Например, реальное посягательство на национальную безопасность государства, неминуемо

повлечет за собой посягательство на суверенитет государства и его территориальную целостность.

Принцип постоянного нейтралитета теснее всего связан с принципом безопасности. Его роль, оценивается по-разному: одни считают, что он сдерживает угрозу национальной безопасности, другие – наоборот.

В последнее время, именно данная проблема вызвала широкое обсуждение в молдавской политике. Некоторые участники этих дебатов, полагают, что главной угрозой национальной безопасности является внешняя военная угроза. Следовательно, по их мнению, конституционное закрепление принципа постоянного нейтралитета РМ, препятствует укреплению обороноспособности за счет кооперации с блоком НАТО, следовательно, от него необходимо отказаться.

Не вдаваясь в особую полемику, скажу, что решительно не разделяю данную точку зрения, полагая, что, скорее наоборот, реальная внешняя военная угроза может появиться, в случае нахождения на нашей территории войск НАТО.

Считаю, что в условиях нынешнего состояния международной обстановки, реального состояния демографической и социально-экономической характеристик Республики Молдова, главную опасность для национального суверенитета, территориальной целостности страны, представляет не внешняя военная угроза, а ошибочная, бездарно реализуемая внутренняя политика, в первую очередь.

Главная цель настоящей публикации и заключается в том, чтобы обозначить данную точку зрения и попытаться аргументировать её.

Вместо того, чтобы серьезно и грамотно управлять экономикой страны, социальной сферой, проявлением реальной заботы о Народе, реанимирование правоохранительной системы, представители руководства страны постоянно подбрасывают «сенсационные» сообщения по второстепенным вопросам

жизни общества, устраивая настоящие шоу по их обсуждению, отвлекая внимание населения от злободневных проблем, которых уйма. Например, выступая на заседании Высшего Совета по Безопасности от 14.10.2023 года⁴⁴, где обсуждалась новая стратегия безопасности Республики Молдова, Президент страны заявила, что угрозу для национальной безопасности представляют два основных фактора: **военная агрессия Москвы и коррупция в стране**, и ни слова о внутренних проблемах, которые ведут нас к самоуничтожению.

Что касается первого фактора – военная агрессия Москвы, даже не буду вступать в полемику. Рассмотрим кратко только второй фактор. Госпожа Президент, неужели в процветании коррупции в нашей стране тоже Москва приложила руки? Вы пришли к власти с предвыборной программой, в которой обещали, в кратчайшее время, поставить конец этому социальному злу. Минуло уже более половина срока вашего мандата. В какой мере вы, имея всю полноту власти, выполнили свои предвыборные обещания? Нашли и привлекли к ответственности «главного бандита и вора» по имени Шор и сейчас строите всю антикоррупционную и предвыборную пропаганду вокруг этой персоны?

Не спору, может и так, может он и заслужил этого, хотя Европейский Суд по Правам Человека ещё не вынес свой вердикт по данному делу?

Но тут появляется «маленькая» неувязка. Следуя элементарной логике титул «бандит и вор» ассоциируется со злом, невежеством, хамством, безразличием к бедам окружающим и т.д. В данном конкретном случае ситуация иная.

Очень многие жители страны благодарны ему за те добрые дела, которые он сделал и продолжает делать во благо народа. Вся «возня» вокруг личности Шора и одноименной партии трудно вписывается в систему реальных

⁴⁴ <https://tv8.md/ru/2023/14/10/itogi-nedeli-u-nas-est-dve-bolshie-ugrozi-sandu-predstavila-novuyu-strategiyu-natsbezo-pasnosti/241794>

действий по борьбе с коррупцией, скорее всего, напоминает непродуманный, ошибочный, малоэффективный сценарий борьбы с оппозицией.

По нашему мнению, главную угрозу Республики Молдова, как правового и демократического государства, представляет тот факт, что в процессе борьбы с оппонентами, представители правящей партии, высшее руководство страны, грубо нарушают конституционные нормы, допускают многочисленные посягательства на основные права человека, что противоречит признакам правового и демократического государства⁴⁵.

Происходит исчезновение многих факторов, характеризующих Республику Молдова как правовое и демократическое государство. Констатация о том, что Республика Молдова, на данный момент, не является правовым государством, прозвучала в масс-медиа даже из уст Президента страны.

Полагаю, что для аргументации наличия грубых нарушений основных прав человека достаточно одного примера – лишение права быть избранным 102-ум избирателям, среди которых большинство бывшие члены запрещенной «Партии Шор».

Известно, что вопреки решению Конституционного Суда, на основании критериев, разработанных Комиссией по чрезвычайным ситуациям, Центральная Избирательная Комиссия составила список лиц, лишенных права баллотироваться на публичные должности в процессе местных общих выборов⁴⁶.

Хочется напомнить лицам, принимавшим такое решение, некоторые конституционные нормы, которые они грубейшим образом нарушили. Ст. 38, ч. (2) Конституции РМ – *«Право избирать и быть избранным»* гласит: *«Право избирать имеют граждане Республики Молдова, достигшие на день*

⁴⁵ Конституция Республики Молдова, ст. 1, часть (3).

⁴⁶ https://www.ipn.md/ro/cec-a-intocmit-lista-celor-care-nu-pot-fi-8012_1099899.html

выборов 18-летнего возраста, за исключением лиц, лишенных этого права в порядке, установленном законом».

Заметим тот факт, что **ограничение или лишение права избирать и быть избранным является исключительной компетенцией судебных инстанций.**

Ст. 39 Конституции РМ (*право на управление*) предписывает, что любому гражданину обеспечивается, в соответствии с законом, доступ к государственной службе⁴⁷.

Завершающим действием этого грубого посягательства на право избирать и быть избранным граждан, состоявших в упомянутом списке, является пренебрежительное отношение к основному принципу правосудия – **презумпция невиновности.** Основной закон страны предписывает: *«Любое лицо, обвиняемое в совершении преступления, считается невиновным до тех пор, пока его виновность не будет установлена законным порядком путем гласного судебного разбирательства, при котором ему обеспечиваются все необходимые гарантии для защиты»*⁴⁸.

Не оставила без внимания данный вопиющий факт посягательства на основные права человека и Венецианская комиссия, дав резко негативную оценку действиям молдавских властей, по запрету бывших членов запрещенной «Партии Шор» баллотироваться на местных выборах.

В аналитической справке указанного авторитетного европейского юридического органа отмечается, что введение Республикой Молдова таких ограничений является **непозволительным актом дискриминации, недопустимой никакими ограничениями, без установления индивидуальной вины, к тому же ограничения были основаны на**

⁴⁷ Конституция Республики Молдова, ст. 39, часть (2).

⁴⁸ Конституция Республики Молдова, ст. 21.

необъективных критериях и не был обеспечен должный доступ к правосудию для их оспаривания⁴⁹.

Позиция Венецианской комиссии относительно индивидуализации вины каждого, включенного в указанный список, не разделяется президентом страны. Она считает, что для этого потребовались бы годы, а проблему необходимо решать сейчас. Почему сейчас, думаю, что понятно всем. На носу местные выборы, не за горами – президентские и парламентские. Значит, действия по ограничению конституционного права избирать и быть избранным, 102 гражданам Республики Молдова были совершены, осознано, а, следовательно, они образуют событие преступления.

Не могу обойти молчанием ещё один пример грубейшего посягательства на права человека, свидетельствующий о нарушении принципа правового и демократического государства, политической ангажированности многих представителей системы правосудия, применении антиконституционных методов борьбы правящей партии с оппозицией, посягательства на суверенитет народа (ст. 2 Конституции Республики Молдова).

Известно, что 05.10.2021 гражданин Стояногло Александр, решением Высшего Совета Прокуроров был отстранен от исполнения обязанностей генерального прокурора. В то же время ему было предъявлено обвинение в злоупотреблении служебным положением и коррупции. Сам А. Стояногло, категорически, не соглашался с предъявленным обвинением и заявил, был, что все происходящее является отказом выполнять «указания» президента Мая Санду о возбуждении уголовных дел по надуманным мотивам против членов оппозиции, в том числе, против бывшего президента Игоря Додона.

Попытки добиться правосудия в стране были безуспешными. Наоборот, не ожидая вердикта по возбужденным против Стояногло А. делам, грубо нарушая действующее законодательство, 26.09.2023 года издан указ об его

⁴⁹ https://www.ipn.md/ru/venetsianskaya-komissiya-opublikovala-zaklyuchenie-po-popravkam-k-izbiratelnomu--7965_1099979.html

освобождении от занимаемой должности. С появлением данного юридического акта была поставлена точка попыткам добиться справедливости в стране. Тем самым, было проявлено явное пренебрежение к Конституции страны, которая чётко предписывает: «(1) Любое лицо имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными судами в случае нарушения его прав, свобод и законных интересов. (2) Ни один закон не может ограничить доступ к правосудию»⁵⁰.

Финальная точка этому факту, позорному для Республики Молдова и высшего руководства страны, поставлена Европейским Судом по Правам Человека, который, в своем решении от 24 октября 2023 года, признал, что Республика Молдова, лишив Стояногло А. права на свободный доступ к правосудию, нарушила не только внутреннее законодательство, но и ст. 6, ч. (1) Конвенции по правам человека.

О каком правовом и демократическом государстве, в котором даже генеральный прокурор не может реализовать конституционное право свободного доступа к правосудию, может идти речь? Как защищаются права простых граждан?

Данная констатация не голословна. Автор статьи хорошо прочувствовал это на горьком примере своей семьи. С августа 2016 года мой сын проходит по уголовному делу о хулиганстве, имея процессуальный статус потерпевшей стороны, а его мама, по уголовному делу о шантаже, имея тот же процессуальный статус. С 2018 года уголовные дела находятся в суде. Однако окончательного решения по ним до сих пор не принято.

Комментируя решение ЕСПЧ, экс-министр обороны Республики Молдова Борис Гамурарь констатирует, что репутация нашей юстиции «растет» с каждой своей неудачей. Она стоит непоколебимо, как броневой монумент, на которого лучше смотреть издали.

⁵⁰ Конституция Республики Молдова, ст. 20 (свободный доступ к правосудию).

Согласно мнению экс-министра юстиции Фадея Нагачевского, правящая партия должна отказаться от бандитской практики захвата системы правосудия и борьбы с политическими оппонентами, которые они представляют как реформу юстиции и борьбы с коррупцией.

Следующим аргументом бездарного управления внутренними делами государства являются реальные показатели состояния демографической и социально-экономической характеристик Республики Молдова, системы образования и воспитания подрастающего поколения в духе любви к своей Родине, к своему Народу, уважения и соблюдения моральных и правовых норм, готовности защищать суверенитет, независимость и территориальную целостность страны.

Говоря о демографической составляющей, отметим, что общее число населения страны существенно уменьшается. Если в 1991 году оно составляло 4,36 миллион человек, то в 2021 - 2,9 миллион человек. Если в 2019 году в стране проживало 2664914 человека (без Приднестровья и мун. Бендеры), то на 01.01.2023 года, соответственно – 2512800 человек, то есть на 152115 человек меньше⁵¹.

По мнению эксперта Института развития и социальных проблем «Вииторул», Вечеслава Ионицэ, начиная с 1996, практически, каждый год естественный прирост населения отрицательный, а в последние три года ситуация стала катастрофической⁵². Дето рождаемость падает, а миграция растет, только за 2021-2022 годы из страны уехали 88000 граждан.

Парадоксальным, на мой взгляд, является тот факт, что, руководители всех высших органов власти: Конституционного Суда, Президентуры, Парламента и Правительства имеют двойное гражданство. Любопытно

⁵¹ https://statistica.gov.md/ru/naselenie-s-obycnym-mestom-zitelstva-po-polu-i-voznrastnym-gruppam-v-territorialn-9578_60448.html

⁵² https://www.ipn.md/ru/v-moldove-fiksiruetsya-samyy-vysokiy-otritsatelnyy-estestvennyy-prirost-naseleni-7967_1097610.html

спросить их: «Присяге, какой страны они верны? Интересы, какого народа защищают в первую очередь?».

Состояние социально-экономической характеристики Республики Молдова является еще более тревожным. Промышленность страны, практически, разрушена. Не на много лучше обстоят дела в сельском хозяйстве. Из-за ограниченного доступа к горюче-смазным материалам, химическим удобрениям и их дороговизны уже на сегодняшний день в стране не обрабатывается 250 000 гектаров плодородных земель – нашего основного природного богатства. Рынок сбыта выращенной крестьянами продукции резко сужается. Из-за просчетов во внешней политике мы, практически потеряли основной рынок сбыта аграрной продукции. Экспорт в европейские страны сокращается. Закупочные цены на сельхозпродукцию внутри страны очень низкие.

Как следствие изложенного: сплошная дороговизна, низкие заработные платы и пенсии, неподъемные цены на коммунальные услуги для многих граждан, рекордная инфляция (30,24%), рост бедности (уровень абсолютной бедности – 31,1%), Молдова самая бедная страна в Европе, она вошла в число 50 самых бедных стран мира⁵³.

Трещит по швам пенсионная система. В ближайшее время число пенсионеров и бюджетников превысит число работающих граждан. Пенсионный фонд не сможет обеспечивать и, без того, скудное существование пенсионеров.

Не радует, скорее наоборот, положение в системе образования, воспитания и здравоохранения. Мы забыли истинные жизненные постулаты о том, что: государство, мало инвестирующее в образование и науку, в воспитание молодого поколения – лишено будущего; что в формировании образованного, воспитанного в духе любовь к своей Родине, физически

⁵³ <https://bloknot-moldova.ru/news/moldova-popala-v-top-50-bedneyshikh-stran-mira-1596180>

здорового поколения, главная роль отводится учителю и врачу. Учитель способствует интеллектуальному и умственному развитию человека, а врач следит за его физическим развитием.

В противоречие названным постулатам, со знанием дела, констатирую, что, по моему мнению, внутренняя политика по управлению учебно-воспитательной системой является абсолютно ошибочной. В результате проведенной «оптимизации» за последние 10 лет в стране было закрыто 214 школ⁵⁴. Общее количества обучающихся в школах, гимназиях и лицеях резко сокращается. Если в 2000/01 учебном году – в них обучались 631 263 учащихся, то в 2020 году – 333 144 учащихся⁵⁵. Констатируем тот факт, что в стране существенно ослаблена система начального и среднего образования. Профессия учителя перестала быть престижной. Зарплата учителей мизерная. Как следствие 2 тысяч вакансий учителей на 01.01.2023 года⁵⁶. Среди работающих учителей большое число пенсионеров.

Особо тревожное положение в начальных классах. Именно тут закрепляется фундамент формирования ребёнка, заложенный в семье. Убеждён в том, что в начальных классах должны трудиться самые опытные учителя, и они должны быть самыми высокооплачиваемыми.

Проведенная «реформа» в системе университетского образования привела примерно к тем же результатам, а ведь тут закладывается фундамент будущего специалиста высшей категории. Средняя зарплата преподавателя, имеющего учёную степень и научно-педагогическое звание профессора 3960 евро в год (для сравнения, в Германии – 40560 евро в год). Система постуниверситетского образования, практически, разрушена. Государство самоустранилось от подготовки научных кадров. Наличие учёной степени перестало быть необходимым для отдельной категории специалистов,

⁵⁴ <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/za-poslednie-10-let-v-moldove-zakryli-214-shkol/>

⁵⁵ <https://www.mold-street.com/?go=news&n=11272>

⁵⁶ <http://www.vedomosti.md/news/vakansii-v-shkolah-zapolnyayut-pensionery-uchitelya-prepoday>

лишено какого-либо материального стимулирования и публичного престижа. В системе публичного управления отсутствует номенклатура должностей, на замещение которых могли бы претендовать только лица, которые, наряду с другими требованиями, имеют учёную степень.

Положение в системе здравоохранения не лучше.

Подводя итог моих рассуждений по вопросу постоянного нейтралитета Республики Молдова, считаю, что он не влияет отрицательно на национальную безопасность страны и её народа, скорее, наоборот. Очагом посягательства на национальную безопасность страны является не агрессия «Москвы» или другого государства.

Реальную угрозу не только национальной безопасности, но и суверенитету страны представляет реальное состояние демографической и социально-экономической характеристики Республики Молдова, как следствие ошибочной, на мой взгляд, и бездарно реализуемой внутренней политики по управлению делами государства и просчетов высшего руководства страны в сфере реализации внешней политики. Внешняя политика – это тонкое дело. Она не терпит чванства и высокомерия. Она требует взаимного уважения взаимодействующих сторон.

Мы, своими действиями и отношением к реализации конституционных обязанностей уничтожаем Республику Молдова как суверенное, независимое, единое и неделимое государство, а себя, то есть, народ – как нацию.

Выход из создавшейся ситуации, на мой взгляд, есть.

Во-первых, необходимо осознать, что главную опасность для национальной безопасности представляет, на данный момент, не внешняя вооруженная агрессия, а ошибочная внутренняя политика по управлению делами государства.

Во-вторых, следует взять на вооружение рекомендации науки управления по выбору целей управления. Согласно, данным рекомендациям,

в случае, когда у субъекта управления (в нашем случае – у государства), существует несколько проблем, множество целей, необходимо осуществить их ранжирование по критерию значимости и первоочередности. Затем, произвести расчет необходимых людских и материальных ресурсов, необходимых для реализации каждой из целей, сопоставить их с имеющимися ресурсами и отобрать те цели, реализация которых, возможна на конкретном этапе.

Очевидно, что в настоящее время, бюджет страны не выдержит финансирование деятельности по решению всех существующих проблем.

Поэтому, на мой взгляд, следует, в первую очередь, реанимировать систему образования и здравоохранения, как фундамент для решения остальных проблем.

Мысли, изложенные в настоящей статье, во многом совпадают с содержанием напоминания, выставленного для всеобщего обозрения в Стеллемборском университете ЮАР, которое имеет следующее содержание: *«Уничтожение любой нации не требует ядерных бомб или использование ракет дальнего радиуса действия. Требуется только снижение качества образования и разрешение обмана учащимися на экзаменах. **Крах образования – это крах нации**».*

Постскрипум. Выводы, содержащиеся в данной статье, исходят лично от автора, не будучи политически ангажированными. Я не состою в какой-либо партии, не претендую на какую-либо должность или материальное вознаграждение. Изложенные мысли — это крик души. По национальности я украинец, но родился в Молдове, люблю этот край и этот трудолюбивый Народ. Это моя Родина и я не могу хранить спокойствие, видя, как она уничтожается.

В 1978 году, после окончания Московской Академии МВД СССР, я получил, был распределение на преподавательскую работу в данном учебном

заведении. Через год, как молодой специалист, получил, был квартиру в новом доме, через дорогу от места работы (для Москвы это неслыханная благодать). В 1982 году защитил, был диссертацию на соискание учёной степени – кандидата юридических наук. Все было хорошо и гладко, однако, тоска по Родине не покидала меня. В 1984 году, по призыву песни – «*Veniti acasa, măi sorii*», вернулся на Родину и ни капельки не сожалею об этом. Правда, тогда я и мысли не мог допустить, что в скором будущем, мои дети, в поиске своего места под солнцем, покинут страну, и я смогу видеть их и своих внуков максимум раз в год.

Сохраните суверенитет, нейтралитет, независимость и территориальную целостность моей Родины – Республика Молдова.
Обеспечите реальную безопасность Народа, который делегировал вам своё право на управление государственными делами и которому вы обязаны служить!

Честь имею!

CZU: 342.5(478)

JURISDICȚIA CONSTITUȚIONALĂ PRIVIND NEUTRALITATEA REPUBLICII MOLDOVA

Veaceslav ZAPOROJAN

doctor în drept, conferențiar universitar,
Academia de Studii Economice din Moldova
zaporojan.veaceslav@ase.md

Corina ZAPOROJAN

doctorand, Universitatea de Stat din Moldova
corina_zaporojan@yahoo.com

REZUMAT: *Neutralitatea în dreptul internațional public, ca regim politico-juridic al statului, prin instituirea antimilitarismului, interdicția de a încheia acorduri de alianțe militare, amestecul în conflictele interstatale și susținerea statelor beligerante în situația actuală a războaielor din Ucraina și Fâșia Gaza direcționează guvernarea, cercetătorii și politicul național la dispute largi asupra statutului constituțional de neutralitate al Republicii Moldova.*

Calitatea constituțională de stat neutru a Republicii Moldova, politic poate fi prezentată drept obstacol pentru perfecționarea sistemului militar național de apărare sau pentru aderarea la Uniunea Europeană. Juridic, utilizând dreptul internațional și constituțional, în baza Hotărârii Curții Constituționale 14/2017 neutralitatea nu poate fi utilizată drept obstacol în ambele cazuri, iar urmând exemplul altor state neutre, precum Elveția, Finlanda sau Suedia, Republica Moldova nu are nici un impediment în dezvoltarea oricărui domenii al statalității, iar în caz de necesitate neutralitatea poate fi eliminată constituțional cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale, în 2023 acest număr necesar de a nu fi mai mic de 1.649.273 de alegători.

Cuvinte-cheie: *Constituția, Curtea Constituțională, interpretarea Constituției, neutralitate, referendum, alegători.*

Introducere.

Starea de urgență a Republicii Moldova, prelungită până în prezent de la începutul războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, iar recent și starea de război care s-a declanșat în Israel și Fâșia Gaza, drept urmare a războiului dintre Israel și gruparea Hamas, direcționează statele și societățile la o analiză mult mai amplă a temei conflictelor armate. Circumstanțele respective, dar și tendința de

aderare a Republicii Moldova la UE ne direcționează mult mai amplu la cadrul constituțional al art. 11 din Constituție [4], în baza căruia Republica Moldova și-a proclamat neutralitatea sa permanentă și inadmisibilitatea dislocării de trupe militare ale altor state pe teritoriul său.

Neutralitatea reprezintă o instituție din domeniul dreptului internațional public, care poate fi definită drept regim politico-juridic al unui stat proclamat național și recunoscut internațional instituind antimilitarism național și internațional stabilind interdicția de a încheia acorduri de alianțe militare, amestecul în conflictele interstatale și posibilitatea de susținere a statelor beligerante. Autorul C. Lazari definește neutralitatea ca instituție ce „reflectă situația statelor care în timp de război nu i-au parte la luptă. Corelează două fenomene: neutralitatea și securitatea statului.” [1, p.161]

Republica Moldova pe plan național deține calitatea de stat neutru de la momentul adoptării Constituției prin prisma art. 11. Definiția expusă și studiul cadrului internațional nu ne permite să constatăm cu certitudine recunoașterea pe plan internațional pentru Moldova a calității de stat neutru. Aceeași opinie a fost susținută și de I. Munteanu ex-ambasador al Republicii Moldova în SUA „Republica Moldova nu este recunoscută ca stat neutru nici de către ONU, nici de către alte părți, ce lovește de nulitate prevederea de neutralitate a Republicii Moldova.” [2]

Cadrul normativ internațional al statutului de neutralitate.

Analizând neutralitatea prin prisma dreptului internațional vom constata că neutralitatea ca instituție a apărut direct sau indirect, declarativ sau normativ, de la începutul conflictelor militare interstatale. Drept exemplu istoric poate servi neutralitatea elvețiană, care a fost adoptată oficial ca dilemă între cercetători în 1515 sau în 1648, ori poate chiar mult mai recent, în 1815. Domeniul dreptului internațional public cunoaște instituția neutralității mai larg în ajunul Primului Război Mondial, deoarece s-a dezvoltat în baza convențiilor de la Haga din 1907.

Anume în aceste convenții s-au reglementat unele caractere juridice ale statului neutru, precum cele mai importante:

1. **Neutralitatea în războiul terestru** reglementată prin Convenția a V-a, unde se stipulează drepturi și obligații ale statului neutru: dreptul și obligația de a împiedica trecerea trupelor statelor beligerante prin teritoriul său; de a-și apăra inviolabilitatea teritoriului propriu; de a permite comerțul cu arme între cetățenii săi și statele beligerante (art. 7); de a nu admite formarea de unități militare pe teritoriul său pentru beligeranți, precum și nici deschiderea de către beligeranți a unor birouri de înrolare pe teritoriul său (art. 4) etc.

2. **Neutralitatea în războiul maritim**, reglementată prin Convenția a XII-a, stabilind obligațiile statelor neutre: să nu furnizeze beligeranților nave de război și să nu acorde anumite ajutoare unuia dintre beligeranți care sunt incompatibile cu neutralitatea etc.

3. **Neutralitatea în războiul aerian**, unde statele n-au reușit să realizeze o codificare oficială, iar în calitate de codificare neoficială există doar Regulile propuse de Comitetul de Juriști de la Haga în 1922-1923. Statele neutre interzic survolarea teritoriului lor de către aeronavele civile sau militare ale beligeranților. Prin analogie se aplică prevederile convențiilor de la Haga din 1907 cu privire la drepturile și obligațiile statelor neutre în timpul războiului terestru și cel maritim, din care rezultă interdicția pentru beligeranți de a transporta prin spațiul aerian a statului neutru personalul și tehnica militară, însă se permite transportarea bolnavilor și răniților statelor beligerante.[6, p. 25, 26]

Statutul de stat neutru în cadru internațional este deținut de mai multe state, fiecare dispunând de un statut în dependență de circumstanțele politico-militare în care a fost stabilit acest statut. Analizând statutul de stat-neutru în Europa, D. Alexe a constatat: „Țările „neutre” ale Europei trebuie să se adapteze la noua lume: războiul din Ucraina face ca politica „neutralității” să pară pentru toți mai iremediabil de naivă.” [3]

Cadrul normativ național al statutului de neutralitate.

În Republica Moldova norma fundamentală și supremă de garantare a statutului de neutralitate se conține în articolul 11 din Constituție [4]. Circumstanțele *de jure* și *de facto* în care s-a adoptat această normă constituțională este analizată și uneori criticată de mai mulți autori. Faptului că la momentul adoptării Constituției și al acestei norme în anul 1994 Republica Moldova nu dispunea deplin de statutul de stat-neutru drept urmare a amplasării pe teritoriul său a Armatei nr.14-a din Federația Rusă a provocat cele mai largi discuții.

Atenție sporită considerăm că trebuie acordată și motivărilor expuse în actul de interpretare a articolului 11 din Constituție – Hotărârea Curții Constituționale nr.14 din 2 mai 2017 privind interpretarea articolului 11 din Constituție (neutralitatea permanentă) (Sesizarea nr. 37b/2014) [5].

Rațiunea adoptării statutului de **neutralitate permanentă pentru Republica Moldova a fost motivată prin:**

1. **Realitățile geopolitice.** Republica Moldova este un stat tânăr, apărut ca urmare a dezintegrării URSS, iar procesele de autodeterminare din fostele republici sovietice și întregul spațiu postsocialist erau marcate de lupta marilor puteri pentru sferele de influență.

2. **Potențialul politic, economic și militar slab al Moldovei.** Aceasta este vizibil în raport cu țările vecine, care tindeau să-și realizeze interesele contând pe grupurile etnice, care aveau manifestări secesioniste, prin exercitarea de presiuni asupra guvernării ș.a.

3. **Situația politică a țărilor vecine – România și Ucraina.** În perioada anului 1994, când a fost adoptată Constituția aceste state erau supuse unor presiuni, având la origine interesele marilor puteri.

4. **Orientarea economiei naționale spre piața externă.** S-a considerat, la acel moment, că anume statutul de neutralitate, colaborarea (inclusiv economică)

fără preferințe politice ar putea favoriza considerabil dezvoltarea economiei naționale, integrarea ei în spațiul economic European.

Consacrarea constituțională a statutului de stat neutru s-a aplicat drept urmare a considerentelor că neutralitatea e un instrument de realizare a politicii interne și externe și de asigurare a securității statului, cu condiția ca celelalte state, în special cele vecine vor recunoaște statutul de neutralitate

Studiul neutralității Republicii Moldova este o problemă actuală deoarece:

1. Este necesară protejarea independenței și integrității. Războiul din partea stângă a Nistrului, denumit uneori și Războiul ruso-moldovenesc, a fost un conflict militar, de rând cu unele curente politice din Țară.

2. Republica Moldova tinde spre perspectiva aderării la Uniunea Europeană (voința de aliniere cu statele membre). Calitatea de stat neutru, instituită constituțional în Republica Moldova, poate fi privită drept obstacol tradițional pentru aderarea la Uniunea Europeană (unele state inițial decideau posibilitatea de aderare la blocul politico-militar NATO). Calitatea de stat neutru și stat membru al UE, dar fără calitatea de stat membru NATO o dețin actualmente numai două din 4 state (câte erau până în 2023): Austria și Malta (după aderarea Finlandei și perspectiva aderării Suediei la NATO) [16].

3. La hotar are loc războiul din Ucraina (invazia Rusiei în Ucraina). Suntem de opinia că în cazul pierderii de către Ucraina a războiului, Republica Moldova va fi invadată foarte repede de Rusia, 11% (teritoriul Transnistriei) până în prezent fiind ocupat de Rusia.

4. Pe plan internațional mai apr conflictele armate – actualmente războiul din Israel. Actualmente războiul din Israel poate provoca lipsa unui ajutor militar suficient Ucrainei și astfel invazia Ucrainei și a Republicii Moldova poate fi provocată drept rezultat al acestui război.

Consfințirea juridică a statutul de neutralitate permanentă stabilește următoarele obiective față de Republica Moldova:

1. Renunțarea la război în calitate de instrument și mijloc de politică externă, cu excepția războiului de autoapărare.

2. Efectuarea de măsuri concrete pe plan intern și extern: neparticiparea la alianțe, blocuri sau orice alte forme de cooperare militară; renunțarea la orice pretenții teritoriale față de alte state; înrădăcinarea neutralității în patrimoniul social și cultural al statului, precum și în sistemul politic și legal.

3. Pe timp de război, statul va respecta obligația de imparțialitate față de beligeranți.

4. Neutralitatea nu este o expresie ideologică, ci una practică. Neutralitatea presupune exercitarea unei politici adecvate și echilibrate față de toate părțile aflate în conflict.

Neutralitatea Republicii Moldova în jurisdicția constituțională [7].

Conform dispozitivului Hotărârii Curții Constituționale nr. 14 din 2 mai 2017 în sensul articolului 11 din Constituție coroborat cu articolele 1 alin. (1), 3 și 8 din Constituție s-a decis:

- **ocupația militară a unei părți a teritoriului Republicii Moldova în momentul declarării neutralității, precum și lipsa recunoașterii și a garanțiilor internaționale ale acestui statut, nu afectează validitatea prevederii constituționale referitoare la neutralitate;**

- **în cazul unor amenințări în adresa valorilor fundamentale constituționale, precum independența națională, integritatea teritorială sau securitatea statului, autoritățile Republicii Moldova sunt obligate să ia toate măsurile necesare, inclusiv de ordin militar, care i-ar permite să se apere eficient împotriva acestor amenințări;**

- **dislocarea pe teritoriul Republicii Moldova a oricăror trupe sau baze militare, conduse și controlate de către state străine, este neconstituțională;**

- **participarea Republicii Moldova la sisteme colective de securitate, asemenea sistemului de securitate al Națiunilor Unite, operațiuni de menținere a**

păcii, operațiuni umanitare etc., care ar impune sancțiuni colective împotriva agresorilor și infractorilor de drept internațional, **nu este în contradicție cu statutul de neutralitate.**

Neutralitatea conform interpretărilor expuse de Curte ține de politica externă și de securitate a statului. Neutralitatea Republicii Moldova este strâns legată de contextul său istoric, ocupația militară a zonei de est fiind un factor determinant în proclamarea sa în Constituție.

Din punct de vedere istoric și constituțional, neutralitatea nu a fost niciodată un scop în sine, ci mai degrabă un instrument, printre multe altele, care să permită Republicii Moldova să-și atingă adevăratele obiective, printre care se numără retragerea trupelor străine de pe teritoriul său, consolidarea independenței și restabilirea integrității sale teritoriale.

Din redacția articolului 11 din Constituție pot fi deduse două caracteristici distinctive ale instrumentului neutralității permanente a Republicii Moldova.

1. Neutralitatea permanentă stabilește ca Republica Moldova să se angajeze să rămână neutră în orice conflict din prezent și viitor, indiferent de identitatea beligeranților și de locul și momentul declanșării acestuia.

2. Neutralitatea stabilește ca Republica Moldova să nu admită dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său. Aceasta însă nu împiedică Republica Moldova să se folosească de toate mijloacele pe care le are la dispoziție pentru a se apăra în mod militar împotriva oricărui agresor și pentru a preveni orice act incompatibil cu neutralitatea sa, pe care beligeranții îl pot comite pe teritoriul său.

Curtea Constituțională a mai constatat că conform articolului 11 din Constituție, Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său. Cu toate acestea, din timpul ocupației sovietice a actualului teritoriu al Republicii Moldova (1944-1991) până în prezent în partea estică a țării mai sunt dislocate trupe de ocupație inițial sovietice, iar în prezent ale Federației Ruse. Practic, ocupația sovietică/rusească nu a încetat în partea estică a țării nici

astăzi, cu toate că a fost proclamată independența Republicii Moldova. Federația Rusă a recunoscut independența, dar și-a retras armata numai din partea vestică a teritoriului moldovenesc (au mai rămas sub ocupație 11% din suprafața Republicii Moldova). Federația Rusă nu și-a retras trupele sale de ocupație din estul țării, ci, dimpotrivă, și-a consolidat prezența militară în partea transnistreană a Republicii Moldova cu toate că pe plan internațional și-a asumat „angajamentul ... de a retrage și/sau distruge armamentele și echipamentele ruse limitate de Tratat până la sfârșitul anului 2001” [13].

Acest fapt constituie o încălcare: a prevederilor constituționale referitoare la independența, suveranitatea, integritatea teritorială și neutralitatea permanentă a Republicii Moldova; precum și a dreptului internațional.

Ocupația militară a Republicii Moldova face relativă independența și autonomia pe care statutul său de neutralitate trebuie să le implice. Dreptul neutralității nu impune condiții suplimentare care să limiteze politica externă a statului neutru și nici nu definește poziția pe timp de pace a unui stat neutru permanent. Singurul principiu neschimbător inerent neutralității este neparticiparea unui stat în conflictele armate între alte state.

Asigurarea securității și apărării naționale presupune faptul că **nu pot fi sacrificate interesele proprii în favoarea altui stat, grup de state sau organisme internaționale** și că, **în caz că se atentează la componente ale securității sale, statul poate să și le mențină, inclusiv cu ajutorul forțelor armate naționale și internaționale.**

Curtea Constituțională interpretând norma constituțională cu privire la neutralitate a constatat un fapt foarte important în acest domeniu: **Constituția nu poate fi un „pact sinucigaș”** („The Constitution is not a suicide pact”, expresie mai adesea atribuită lui Abraham Lincoln, ca răspuns la acuzațiile conform cărora a încălcat Constituția Statelor Unite prin suspendarea *habeas corpus* în timpul Războiului Civil American [8]). Conform acestei expresii, în cazul unei amenințări

la adresa unor asemenea valori fundamentale constituționale, precum independența națională, integritatea teritorială sau securitatea statului, **autoritățile Republicii Moldova sunt obligate să ia toate măsurile necesare, inclusiv de ordin militar, care i-ar permite să se apere eficient împotriva acestora.** Scopul neutralității este de a spori securitatea țării, nu de a-i limita capacitatea de apărare.

Curtea Constituțională a fost autoritatea care prin interpretarea art. 11 din Constituție a mai răspuns la unele afirmații politice existente în societate și la nivel diplomatic al unor state, ce pot deveni agresori, de inadmisibilitate la întărirea forțelor umane și militare de apărare. Statutul de neutralitate nu este opozabil statului agresor, deoarece **statul nu se poate abține când este agresat.** Neutralitatea creează drepturi și obligații speciale, care, de regulă, nu există în timp de pace și care iau sfârșit odată cu încheierea ostilităților sau în momentul în care războiul izbucnește între statul neutru și unul din beligeranți. Statul neutru are dreptul la legitima apărare (individuală și colectivă) împotriva unui atac armat îndreptat contra suveranității și integrității teritoriale a statului. **Asigurarea independenței și securității statului neutru, inclusiv prin utilizarea forțelor armate, pot fi efectuate atât pe plan național, cât și pe plan internațional.**

Curtea Constituțională a mai constatat că în conformitate cu Constituția (dispozițiile articolului 8), în timp ce trebuie să ia în seamă limitele și interdicțiile consacrate în Legea Fundamentală, tratatele internaționale ale Republicii Moldova și legile adoptate în scopul punerii în aplicare a acestor tratate pot prevedea diferite măsuri pentru asigurarea independenței și securității statului la nivel internațional, *inter alia*, măsuri de apărare internațională colectivă și/sau alte măsuri comune, măsuri de consolidare a păcii și securității internaționale, alte măsuri de cooperare internațională cu caracter militar, al căror temei, scop și caracter sunt clare și motivate constituțional.

Drept urmare a faptului că Republica Moldova este stat membru al ONU Curtea Constituțională a mai constatat că **în conformitate cu prevederile**

articolelor 41 și 42 din Cartă ONU, statele membre ale ONU, prin decizia Consiliului de Securitate, sunt obligate să participe la sancțiunile cu caracter nemilitar sau militar. Statul va autoriza desfășurarea pe teritoriul său a oricărui tip de acțiuni decise de Consiliul de Securitate în baza Capitolului VII al Cartei, inclusiv dreptul de trecere ce urmează a fi acordat de către stat în vederea realizării sancțiunilor împotriva agresorului (art. 43 din Carta ONU). Acestea nu pot fi considerate ca acte de război în sensul dreptului internațional, ci ca acțiuni polițienești față de statele care se fac vinovate de încălcarea dreptului internațional și, prin aceasta, nu intră în câmpul de aplicare al neutralității, fiind considerate compatibile cu un sistem de securitate colectivă. În conformitate cu **articolul 51 din Cartă, statele membre ale ONU pot acorda ajutor victimei agresiunii, anunțând Consiliul de Securitate despre măsurile întreprinse.**

Neutralitatea modernă în constatarea Curții Constituționale **nu exclude cooperarea cu membrii alianțelor sau cu alianțele militare în scopul consolidării capacității de apărare** a Republicii Moldova, atâta timp cât aceștia pot să convină asupra problemelor-cheie.

În acest context de parteneriat, **operațiunile de menținere a păcii sunt perfect compatibile cu neutralitatea.** State neutre, precum Austria, participă activ la sarcinile UE de gestionare a crizelor, așa cum prevede Tratatul de la Lisabona. Austria, de asemenea, cooperează îndeaproape și cu NATO în domenii importante și necesare, cum ar fi gestionarea crizelor, operațiunile umanitare sau menținerea păcii.

Spre final Curtea Constituțională a mai constatat că **articolul 11 din Constituție trebuie să fie văzut ca un instrument de protecție și nu ca un obstacol în protecția independenței, democrației și altor valori constituționale ale Republicii Moldova.** Neutralitatea Republicii Moldova, ca exemplu de compatibilitate a statutului de neutralitate cu sistemul universal de securitate colectivă, conține date privind participarea contingentelor armate ale Republicii

Moldova la operațiunile realizate sub egida ONU în vederea menținerii păcii și securității în „zonele fierbinți”.

Participarea la un sistem colectiv de securitate, care, asemenea **sistemului de securitate al Națiunilor Unite, ar impune sancțiuni colective împotriva agresorilor și infractorilor de drept internațional, nu este în contradicție cu statutul de neutralitate**. Măsura în care un sistem sau altul de securitate sau alianță sunt contrare statutului de neutralitate trebuie evaluată în fiecare caz în parte, neexistând o interdicție general aplicabilă. Decizia se va baza în principal pe răspunsul la întrebarea dacă participarea la sistemul de apărare regională va proteja țara și populația mai eficient decât neparticiparea?

Concluzie.

Calitatea de stat neutru, instituită constituțional în Republica Moldova, **poate fi privită drept obstacol tradițional indirect și nereglementat prin prisma a două elemente inadecvate politic** pentru stat:

1. **Diminuarea forțelor militare naționale.** Aceste acțiuni au fost exercitate de multiple guvernări fiind în corespundere cu conceptul unor persoane și partide politice, ce considerau că statul neutru nu trebuie să dispună de forțe militare.

2. **Obstacol pentru aderarea la UE.** Această constatare este cunoscută de comunitatea internațională drept urmare a tradiției europene, conform căreia unele state inițial decideau posibilitatea de aderare la blocul politico-militar NATO pentru a încuraja statele membre acceptarea în UE.

În prezent însă, exemplul Suediei și Finlandei, care sunt state neutre ne-au demonstrat în 2023 că calitatea de stat neutru nu este obstacol pentru aderare la NATO. Statele nominalizate depistând în vecinătate pericolul invaziei Rusiei au manifestat voința și au dobândit acordul celorlalte 30 state de aderare.

Calitatea de stat neutru și stat membru al UE, dar fără calitatea de stat membru NATO o dețin din 4 state numai două: Austria și Malta. Circumstanțele de drept internațional expuse permit Republicii Moldova să devină stat membru al

UE, de rând cu Malta și Austria. Totodată, este necesar de menționat că Cipru și Irlanda, care nu sunt state neutre, nu sunt state membre ale NATO, dar sunt state membre al Uniunii Europene [16].

Republica Moldova nu este într-o situație identică cu cea a Ucrainei, cu care în procesul de aderare la UE deținem același statut. Statutul diferit rezultă din două considerente: statul vecin nu a proclamat nici constituțional și nici tradițional calitatea de stat neutru; Ucraina se află, din păcate, în stare de război cu statul vecin – Rusia, care depune eforturi militare considerabile pentru a o cotorpi, apărându-și suveranitatea, independența și poporul de trupele militare ale Rusiei.

Înțelegerea corectă a statutului de neutralitate a Republica Moldova este foarte importantă nu numai pentru juriști-constituționaliști, politicieni, ci și pentru orice cetățean. Amenințările unora că Hotărârea Curții Constituționale supusă analizei în prezentul studiu poate servi drept cale ușoară de aderare la un bloc militar sau înarmarea substanțială a Republicii Moldova poate constitui o încercare de a compromite un act al celei mai înalte autorități naționale. Actul acesta este compromițător atât unor forțe politice naționale, cât și unor state străine, deoarece Armata a 14-a a Rusiei a fost recunoscută drept „trupele sale de ocupație din estul țării”. Mai mult ca atât, prin acest act s-a constatat că în urma acestor acțiuni s-a „consolidat prezența militară în partea transnistreană a Republicii Moldova”, ceea ce „constituie o încălcare a prevederilor constituționale referitoare la independența, suveranitatea, integritatea teritorială și neutralitatea permanentă a Republicii Moldova, precum și a dreptului internațional” [5].

Argumentând niște poziții diametral opuse, unii adepți politici, din păcate, nu numai că nu citesc Hotărârea expusă a Curții Constituționale, dar nici Constituția. Ultima concluzie rezultă din faptul că aceste persoane, afirmând că prin această hotărâre se încearcă ca Republica Moldova să adere mai liber la blocul NATO „uită” sau nu cunosc conținutul art. 142 din Constituție, conform căruia „Dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și

cele referitoare la **neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale.**” [4] Norma citată, spre atenția acestor „comentatori” negativi, nu permite aderarea Republicii Moldova la un bloc militar decât în baza unei revizuirii a Constituției în baza unui referendum cu toți alegătorii. În cadrul acestui referendum **pentru excluderea articolului 11 din Constituție trebuie să voteze nu mai puțin de 1.649.273 de alegători.**

Ultima cifră rezultă din datele Comisiei Electorale Centrale: „Numărul total de alegători înscriși în Registrul de Stat al Alegătorilor, la data de 5 iunie 2023, este de **3 298 545**”. Spre „liniștea” acestor „apărători” la alegerile din 5 noiembrie 2023 au participat „circa 1 mln 150 mii votanți” [12], iar la precedentele alegeri parlamentare din 2021 – 1 480 965 alegători [10]; prezidențiale din 2020 – 1 368 516 alegători [11]; parlamentare din 2019 – 1 649 402; parlamentare din 2014 – 1 457 220. Cifrele expuse ne demonstrează că la nivel practic poate deveni imposibil de dobândit votul „Pro” din partea a 1.649.273 de alegători, cifră imposibil de dobândit pentru participare la alegeri, iar cea „**Pro-revizuire** a caracterului suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului” în număr de 1.649.273 devine mai precis imposibil.

Participarea la referendum a 1.649.273 de alegători nu ne permite să afirmăm că „pro” vor vota toți 100%, dar din cifrele colectate al precedentelor scrutine electorale în Republica Moldova nu au participat la alegeri un așa număr de alegători, cei mai mulți participând la alegerile prezidențiale din 1996, când în turul II au participat la votare – 1 748 139 [14].

Bibliografie

1. LAZARI Constantin „Neutralitatea. unele aspecte ale neutralității Republicii Moldova” Chișinău: Relații Internaționale. Plus, nr.1/2015, p. 162-181.

2. MUNTEANU Igor „Curtea Constituțională a încercat să împace capra cu varza și să găsească o soluție solomonică” Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/curtea-constitucionala-neutralitatea-moldovei-igor-munteanu-interviu/28466119.html>.

3. ALEXE Dan ”«Neutralitatea» în Europa: un concept tot mai mult pus la încercare de războiul din Ucraina” 27 ianuarie, 2023. Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/neutralitatea-%C3%AEn-europa-un-concept-tot-mai-mult-pus-la-%C3%AEncercare-de-r%C4%83zboiul-din-ucraina/32242561.html>.

4. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Publicată: 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136130&lang=ro#.

5. Hotărârea Curții Constituționale nr.14 din 2 mai 2017 privind interpretarea articolului 11 din Constituție (neutralitatea permanentă) (Sesizarea nr. 37b/2014). Publicată: 02-06-2017 în Monitorul Oficial nr. 171-180 art. 63. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=99297&lang=ro.

6. DORUL Olga, ZAHARIA Virginia, ROȘCA Valentin Drept internațional umanitar. Ghid metodic. Chișinău 2011. Disponibil: https://moodle.usm.md/pluginfile.php/255378/mod_resource/content/1/ghid%20metodic_DIUmanitar%20Dorul%2C%20Zaharia%2C%20Rosca.pdf.

7. Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu – Ch.: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress“). – 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0. (Nicolae OSMOCHESCU (art. 3, 4, 8, 11, 17-19, 37, 38, 86)

8. The Constitution is not a suicide pact. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Constitution_is_not_a_suicide_pact.

9. Pagina oficială – Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova. Disponibil: https://a.cec.md/ro/numarul-total-de-alegatori-inscrisi-in-registrul-de-stat-2781_106538.html.

10. Alegerile parlamentare din 2021 în Republica Moldova. Disponibil: https://alegeri.md/w/Alegerile_parlamentare_din_2021_%C3%AEn_Republica_Moldova.

11. Rezultatele alegerilor prezidențiale din 2020. Disponibil: https://alegeri.md/w/Rezultatele_alegerilor_preziden%C8%9Biale_din_2020.

12. Pagina oficială – Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova. Disponibil: https://a.cec.md/ro/rezultatele-preliminare-arata-ca-la-alegerile-locale-generale-din-2781_107963.html.

13. FRUNTAȘU Iulian Retragerea trupelor ruse din Moldova în contextul Tratatului FACE adaptat: percepții, interese și natura schimbătoare a securității europene. Chișinău: 16 ianuarie 2005. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/monitoring/politics/comments/200501182/#footnote>.

14. Alegerile prezidențiale din 1996 în Republica Moldova. Disponibil: https://alegeri.md/w/Alegerile_preziden%C8%9Biale_din_1996_%C3%AEn_Republica_Moldova.

15. NATO member countries. Last updated: 08 Jun. 2023. Disponibil: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm#finland.

16. NATO Secretary General discusses Sweden’s accession, support to Ukraine with President of Hungary. Last updated: 08 Nov. 2023. Disponibil: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_219784.htm?selectedLocale=en.

ASPECTE ISTORICE ALE STATUTULUI DE NEUTRALITATE ÎN EUROPA

Victor STEPANIUC

doctor în istorie

v.stepaniuc@yahoo.com

Abstract: *The Institute of Neutrality has shown its viability over the centuries, and the contribution of neutral states to maintaining international peace and security has been and it is quite significant. In this short article, the author tries to highlight the contribution that neutral states, the vast majority of which are small, have brought to establishing stability and regional order.*

Keywords: *neutrality, security, neutral states, international relations, small states, international conflicts.*

Neutralitatea în istorie, filosofie și drept este cunoscută încă din timpurile străvechi. Încă din antichitate sunt atestate acorduri scrise între statele-cetăți grecești, care reglementau statutul și comportamentul polisurilor neimplicate în război, circulația pe mare a navelor ce aparțineau statelor neimplicate în război și a celor beligerante [1].

În Evul Mediu, termenul de *neutralitate* apare pentru prima dată în anul 1378. În 1408, în decretul unui rege francez e fixat că el își păstrează neutralitatea în lupta dintre papa de la Roma și papa de la Avignon. Tot în secolul al XV-lea apar mai multe tratate de neutralitate. În anul 1494 este emisă o culegere de reguli de la Barcelona asupra comerțului maritim și drepturilor statelor neutre, cunoscută sub denumirea „Consolato del Mare”. Conceptul de *neutralitate* apare în terminologia juridică europeană la mijlocul secolului al XVI-lea. Termenul respectiv este folosit de către cărturarul italian G. Botero în opera sa „Della Ragione di Stato” (Milano, 1546) [2, p. 91-102].

În secolul al XVI-lea începe formarea bazelor convenționale ale neutralității, ca urmare a încheierii unor convenții. În secolele XVI și XVII, instituția

neutralității în timp de război dobândește o reglementare mai amplă. Statele influente acceptă să respecte principiul "neparticipării unui stat neutru" și acesta este utilizat tot mai larg în timp de pace și război. Dezvoltarea dinamică a comerțului și a relațiilor economice interstatale au impus necesitatea reglementării relațiilor comerciale cu statele neutre. În această perioadă neutralitatea de rînd cu alte institute de drept internațional capătă calități și caracteristici principial noi, și devine un instrument politico-juridic [3, p. 2-3].

În secolul al XVIII-lea, teoria și practica stabilesc că neutrii au obligația să rămână imparțiali, iar beligeranții să respecte teritoriile neutrilor [4, p. 517]. Merită menționat că în această perioadă, neutralității i se atribuie două idei fundamentale: abținerea și imparțialitatea. Obligația de a se abține conținea interzicerea unui stat neutru de a acorda ajutor vreunui stat beligerant.

În secolul al XIX-lea în drept apare instituția neutralității permanente, ca concept de neparticipare a unui stat la războaiele purtate de alte state. În Europa apar și primele modele: Elveția este prima țară careia i se recunoaște un asemenea statut în anul 1815. La sfârșitul secolului al XIX-lea în relațiile internaționale este acceptat principiul că neutralitatea constituie un element esențial al suveranității și statul este liber să decidă poziția sa față de un război declanșat.

În epoca contemporană, neutralitatea în calitate de noțiune politologică și de drept are sens identic. Neutralitatea în dreptul internațional (lat. *neuter* – nici unul, nici celălalt) înseamnă cursul politicii externe a statului, care se caracterizează prin neimplicarea acestui stat în războiul care are loc între alte state și prin refuzul de a acorda ajutor militar statelor beligerante, iar pe timp de pace – prin neaderarea la blocuri militare.

Instituția neutralității constituie una dintre cele mai vechi strategii de politică externă a unor state europene, încă din antichitate pîna în epoca modernă. Pentru specialiștii în istorie, relații internaționale, drept prezintă un mare interes istoria

unor state, care pe parcursul ultimelor secole și-au dobândit și păstrat statutul de neutralitate în pofida multiplelor conflicte și războaie din sec. XIX-XX.

La începutul sec. XX, la Conferința de pace de la Haga din 1907 sunt adoptate 2 documente importante: Convenția a V-a „privitoare la drepturile și datoriile puterilor și persoanelor neutre în caz de război pe uscat” și Convenția a XIII-a „privitoare la drepturile și datoriile puterilor neutre în caz de război maritim”. Acestea în viziune contemporană constituie dreptul clasic în materie de neutralitate. În ultimele decenii interzicerea războiului de agresiune, precum și principiul securității colective stă la baza constituirii Organizației Națiunilor Unite (ONU). Astfel statele sunt obligate să participe la reprimarea agresiunii și aceasta în viziunea unor specialiști afectează principiile de bază ale neutralității – imparțialitatea și abținerea.

Pentru o abordare istorică a neutralității merită analizată practica unor state neutre. Elveția este cazul tipic de stat cu neutralitate permanentă. Lupta Elveției pentru recunoașterea neutralității a durat mulți ani. Elveția a declarat o politică declarată de neutralitate în urma Tratatului de la Utrecht din 1713. După anul 1815 regimul juridic al neutralității sale permanente a fost garantat de Congresul de la Viena. Acest statut juridic al Elveției a fost reconfirmat prin Tratatul de la Versailles în anul 1919, fiind respectată neutralitatea și în timpul celui de al Doilea Război Mondial. Elveția nu este membru al ONU. Poporul elvețian a respins prin referendum intrarea țării în ONU, în primul rând datorită sistemului de aplicare a unor sancțiuni militare considerat ca incompatibil cu statutul de neutralitate permanentă.

Un alt exemplu este Belgia. Aceasta și-a adoptat o politică de neutralitate între anii 1831 și 1919. Neutralitatea Belgiei a fost încălcată de Germania în anul 1914 și a încetat prin voința statului belgian și în baza tratatelor de pace de după Primul Război Mondial. În aceeași situație a fost și Luxemburgul, care și-a asumat neutralitatea între 1867 și 1919. Neutralitatea sa a încetat să mai fie garantată prin

tratatul de la Versailles, dar a fost menținută unilateral până în anul 1940, când teritoriul luxemburghez a fost invadat de către Germania nazistă.

Austria și-a declarat statutul de neutralitate permanentă, care a intrat în vigoare în 1955, după semnarea „Tratatului de stat” între Austria și cele patru mari puteri (Anglia, Franța, SUA și URSS). Prin acest tratat Austria se angaja să nu adere la nicio alianță, să nu permită niciunui stat străin să stabilească baze militare pe teritoriul său și să-și apere neutralitatea prin orice mijloace, iar cele patru state se angajau să-i respecte independența și integritatea teritorială. Ulterior, acest statut a fost recunoscut și de alte state. Austria este membru deplin al ONU din anul 1955. Mai pot fi aduse în calitate de exemple un șir de state care și-au asumat neutralitatea.

Un caz interesant de stat neutru îl reprezintă Turkmenistanul. După dezmembrarea fostei URSS, aceasta țară a adoptat un statut de neutralitate permanentă. Printr-o rezoluție din 1995 Adunarea Generală a ONU a recunoscut acest statut și a cerut statelor membre să-l respecte și să-l sprijine. În practica modernă, neutralitatea permanentă se stabilește prin acte unilaterale ale statului în cauză, care pot fi recunoscute prin acte multilaterale, cum ar fi exemplele menționate. Neutralitatea își păstrează actualitatea, chiar în condițiile participării unui stat neutru ca membru ONU, în cadrul sistemului de securitate prevăzut de Cartă și în condițiile stabilite de Consiliul de Securitate al ONU [4, p. 292].

În perioada postbelică pe continentul european procesele de integrare în Uniunea Europeană, formarea și largirea NATO în Europa de Est au adus unele beneficii, dar și multe riscuri. Aceste riscuri s-au intensificat îndeosebi după dezmembrarea URSS și lărgirea blocului NATO în Europa de SUD-EST. Mai multe state ex-sovietice doresc azi să adere la UE și NATO.

Federația Rusă urmărește cu îngrijorare aceste procese de extindere a UE asupra țărilor post-sovietice. Moscova consideră aceste state ca zonă exclusivă a

intereselor sale geopolitice și nu acceptă ca cele șase țări ale Parteneriatului Estic să se asocieze cu UE.

În general, după aderarea României la UE și NATO și voința Ucrainei de a adera la NATO situația Republicii Moldova devine una interesantă pentru autoritățile și poporul moldovean. O viziune realistă asupra politicii de neutralitate a Republicii Moldova este necesar să fie abordată prin prisma poziției geografice și geopolitice, dar și având în vedere istoria relațiilor Moldovei cu statele vecine, factorii etnici și religioși. Totuși, poziția geopolitică a Republicii Moldova este specifică, dacă se iau în considerare toate aspectele și variabilele regionale (teritoriul Ucrainei, Marea Neagră, Caucazul, Orientul Mijlociu etc.). Totodată, R. Moldova este un stat de frontieră geopolitică, având granițe directă cu UE și NATO pe de o parte și indirectă cu Federația Rusă, pe de altă parte. Situația geopolitică a Republicii Moldova e dezavantajată și din perspectiva percepției pe care o are Federația Rusă asupra spațiului post-sovietic (străinătatea apropiată), și anume sunt privite ca sfere de interes exclusiv. Contextul regional dezvoltă poziția geopolitică a R. Moldova prin prisma anumitor riscuri, precum și oportunități.

Relațiile Moldovei cu vecinii în istorie.

Încă de la apariția sa ca stat în perioada medievală Moldova s-a aflat la intersecția unor interese străine: militare, economice, civilizaționale. Circa 400 de ani statul moldovenesc a fost dominat de suzeranitatea Porții Otomane. De-a lungul timpului Moldova a trebuit să lupte în numeroase războaie împotriva coterpitorilor polonezi, unguri și tătari.

Este de menționat că din sec. 15, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, Moldova semnează mai multe tratate bilaterale cu Polonia, Ungaria, Lituania, Turcia, Rusia, în care se vede clar tendința moldovenilor de a trăi în pace și înțelegere cu alte popoare. Domnitorul Ștefan cel Mare, care a fost și un diplomat

iscusit, era convins că Moldova trebuie să aibă relații bune cu vecinii și să accepte o politică externă neutră pentru a nu provoca conflicte în regiune [5].

Dupa cucerirea Constantinopolului de către turci la 1453 domnul Moldovei Ștefan cel Mare și-a dorit o coaliție militară a creștinilor pentru eliberarea Bizanțului Ortodox. Dupa 1480 Moldova rămâne singură în fața pericolului otoman și domnitorul moldovean caută aliați în lumea creștin-ortodoxă, și în primul rând în Țara Moscoviei, adică Rusiei Moscovite [6].

Merită de menționat că și în secolele 16-18 domnii Moldovei în politica externă au pus accent pe relațiile politico-diplomatice cu țările ortodoxe Rusia mică și Rusia Moscovită.

În această perioadă Moldova, deși era în suzeranitatea Imperiului Otoman pe timpul domnitorilor Petru Rareș, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan, Dimitrie Cantemir, Grigore Ghica al II-lea, a purtat numeroase tratative cu Rusia Moscovită privind eliberarea țării de jugul otoman.

Un fenomen aparte constituie sec. 18, perioada regimului fanariot în Moldova. Pe parcursul sec. 18 Rusia a purtat 5 războaie antiotomane pentru eliberarea Moldovei, iar zeci de mii de voluntari moldoveni au luptat de partea armatei ruse.

După dezmembrarea în 1812 a Moldovei și anexării de către Rusia a Basarabiei (Moldova de Est) moldovenii basarabeni în sec. 19 nu au fost mobilizați în armată. În sec. XX în cadrul celor 2 războaie mondiale ostașii moldoveni au fost mobilizați în armata rusă și, respectiv, a Uniunii Sovietice.

Un fenomen interesant se întâmplă în 1917-1918. După formarea în 1917 a Republicii Democratice Moldovenesti țările Antantei au încercat să înarmeze și să mobilizeze armata moldovenească împotriva Rusiei bolșevice. Președintele Sfatului Țării Ion Inculeț a refuzat acest lucru Antantei, afirmând că moldovenii nu sunt gata să lupte împotriva rușilor.

Aceste evoluții istorice demonstrează că de-a lungul ultimilor 500 de ani moldovenii au văzut în Rusia un aliat și nu o țară ostilă.

După declararea Independenței Republicii Moldova în anul 1991 majoritatea moldovenilor nu percep Rusia în calitate de țară ostilă Moldovei.

Anume din această cauză în anul 1994 Parlamentul Moldovei a fixat în Constituție statutul de neutralitate permanentă al țării noastre.

Toate încercările unor forțe politice, susținute de Occident de a aborda tematica aderării Moldovei la NATO sunt respinse azi de moldoveni. În cadrul mai multor sondaje sociologice, efectuate în ultimii 20 de ani circa 69-73% de moldoveni se pronunță prompt împotriva aderării Moldovei la NATO și pledează pentru păstrarea neutralității Republicii Moldova.

Mai mulți analiști politici și militari în ultimii ani afirmă că după conflictul militar din Ucraina din anul 2022 este necesară o analiză profundă a politicii de neutralitate pe care R. Moldova și-a asumat-o constituțional din 1994. Momentul asumării neutralității R. Moldova a fost dictat de dispozițiile în societate și de specificul raporturilor dintre Moscova și Chișinău, după obținerea independenței statului moldovenesc în 1991. R. Moldova prin neutralitate se urmărea ca Rusia să fie convinsă să-și retragă forțele armate din zona de est a țării. Diplomatic s-a reușit ca Moscova să semneze un act prin care să-și retragă forțele armate din Moldova la Summit-ul OSCE de la Istanbul din 1999. Prin neutralitate R. Moldova urmărea să obțină acceptul Rusiei de a rezolva problema transnistreană pentru a fi reintegrat statul. Totodată, trebuie de menționat că și Chișinăul profita de neutralitate, revendicând-o atunci când Rusia punea accent pe cooperare militară cu R. Moldova, pentru a respinge propunerile Moscovei.

Din momentul introducerii în Constituție a principiului de neutralitate, acesta a fost intens promovat de toate guvernările, indiferent de orientare doctrinară, de aceea a căpătat o răspândire largă în rândul populației. La nivel de societate, neutralitatea e susținută de un număr mai mare de cetățeni. Neutralitatea este

susținută de un șir de forțe politice. Rusia profită de neutralitatea R. Moldova pentru a o folosi drept „zonă tampon”, care îndeplinea și îndeplinește în continuare o funcție geostrategică pentru Rusia, eliminând influența altor state sau actori, furnizori de securitate. Se poate considera că prin politica de neutralitate impusă Moldovei, Rusia controlează politica externă a Chișinăului, controlează relațiile politice și economice și folosește diverse instrumente pentru a nu permite independența de Moscova. Neutralitatea trebuie regândită prin prisma tuturor riscurilor care provin din exterior și, în special, din direcția Rusiei. Moscova impune o neutralitate falsă Republicii Moldova, prin menținerea forțelor armate în zona transnistreană. Această falsitate e înțeleasă de majoritatea clasei politice și de către o bună parte din cetățeni. Schimbarea hărții politice în zona de est a Europei de către Rusia necesită o abordare diferită a politicii de neutralitate. Republica Moldova dorește să promoveze stabilitatea menținându-și neutralitatea, dar circumstanțele prezente o impun să regândească politica respectivă, ca urmare a schimbărilor majore care s-au produs în vecinătatea estică [7].

În prezent, tot mai mulți specialiști consideră că nu este suficient ca neutralitatea să fie inclusă în constituție, este necesar să fie oferite garanții internaționale asupra neutralității. Neutralitatea permanentă trebuie consolidată prin tratate internaționale în cadrul ONU. Chiar dacă R. Moldova și-a asumat neutralitatea, prin tendințele sale de a se integra în UE, ea va face ca neutralitatea asumată să fie formală. Integrarea în UE presupune racordarea politicii externe a țării la politicile externe și de securitate a UE. În doctrina de securitate a R. Moldova trebuie să se introducă ideea că în cazul unui atac asupra țării, Republica Moldova va accepta asistența altor state sau organizații. Oferirea de asistență din partea garanților internaționali, furnizori de securitate, trebuie să fie garantată.

Ce spune teoria și practica internațională?!

În sens larg, în teoria juridică internațională, "neutralitatea" este egală cu absența unui stat de la orice participare la un război între alte state. În actualul

sistem de relații internaționale, statele au recunoscut mai întâi dreptul de a practica neutralitatea ca o politică strategică la Congresul de la Viena din anul 1815 (unde a fost recunoscută neutralitatea permanentă a Elveției). Ulterior, regulile de neutralitate au fost codificate în două dintre Convențiile de la Haga (1899, 1907):

- Convenția a V-a „privitoare la drepturile și datoriile puterilor și persoanelor neutre în caz de război pe uscat” și
- Convenția a XIII-a „privitoare la drepturile și datoriile puterilor neutre în caz de război maritim”.

De atunci, neutralitatea a fost definită din punct de vedere juridic doar în mod ad-hoc în acorduri multilaterale sau bilaterale privind statele individuale [8, p. 11]. Adoptarea acestor acte juridice internaționale a contribuit la perceperea statutului de neutralitate ca mijloc de menținere a păcii și securității internaționale și a mărit prestigiul statelor care și-au asumat acest statut. Încă nu demult potențialul conceptului de neutralitate era considerat epuizat și inutil pentru relațiile internaționale contemporane, unde globalizarea nu permite nici unui stat din lume să rămână într-o parte de la numeroasele probleme internaționale. Indiferent de orice, politica de neutralitate rămâne neschimbată în practica internațională. Ea și-a dovedit viabilitatea. Pe lângă neparticiparea la războaie și la alianțe politico-militare, ideile neutralității sugerează metode non-militare de acțiune, îndreptate spre ameliorare, amânarea pe un termen mai târziu a soluționării problemelor internaționale, a căror părți nu sunt înclinate spre compromisuri și spre soluționarea cărora opinia publică rămâne destul de sensibilă.

Concluzii

1. Republica Moldova este un stat neutru. Neutralitatea Republicii Moldova este recunoscuta de vecinii nostri, de marii actori geopolitici, precum Uniunea Europeană, Rusia, SUA, China, Germania, Franța etc. Totuși statutul de neutralitate al Republicii Moldova nu are o recunoaștere de drept printr-o convenție din partea ONU. În acest sens Guvernul și Parlamentul Moldovei trebuie

să întreprindă demersuri și acțiuni, precum Tadjichistanul pentru recunoașterea statutului său de stat neutru din partea ONU.

2. În calitate de stat neutru cu acte în regulă Republica Moldova trebuie să adere la Convențiile de la Haga din anul 1907. Aceasta ar confirma încă o dată în fața popoarelor lumii năzuința moldovenilor de a trăi în pace și înțelegere cu alte popoare.

3. Republica Moldova merită de asemenea să adere la organizația internațională Mișcarea de Nealinie din componența căreia fac parte circa 130 de state din lume. Scopurile acestei organizații sunt pacea, colaborarea internațională, neaderarea la blocuri militare,

4. Confruntarea geopolitică în Europa de Sud-Est și Răsăriteană, războiul ruso-ucrainean fratricid în Ucraina cu implicarea indirectă a NATO crează riscuri majore pentru independența și statalitatea Republicii Moldova. În aceste condiții nu aderarea la blocuri militare, ci diplomația păcii este prioritară pentru țara noastră – Republica Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. Dragoman I. Dreptul internațional umanitar. Constanța, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, 1999.

2. Троекуров Е.Р. Нейтралитет как институт международного права (зарождение, развитие, современные доктрины). В: Право и политика, 2008, №1.

3. Махер М. Нейтралитет в системе коллективной безопасности, А.Р.Л. 1978.

4. Banu L. Roxana O., Ionescu I. Neutralitatea statelor și dreptul internațional. În: Drept românesc, nr. 3, București, 2009, p. 287-296.

5. Eremia I. Relațiile externe ale Țării Moldovei în documente și materiale (1360 - 1858). Chișinău, 2013.

6. Stepaniuc V. Ștefan cel Mare – făuritor al gloriei Moldovei. Chișinău, 2018. 334 p. (coautori: A. Roman, Au. Lavric)

7. Croitoru V. Republica Moldova – NATO, între politica neutralității și necesitatea cooperării. În: Revista Militară, nr. 1 (11), 2014.

8. Rolenc, Jan & škola ekonomická v Praze, Vysoká. (2019). The relevance of neutrality in contemporary international relations /.

REZOLUȚIA

conferinței științifico-practice naționale din 13 octombrie 2023

„NEUTRALITATEA REPUBLICII MOLDOVA – PARADIGMĂ CU VALOARE CONSTITUȚIONALĂ”

Noi, participanții la Conferința științifico-practică națională, organizată de Asociația Obștească „Institutul Justiției Constituționale”, în parteneriat cu Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Academia de Studii Europene din Moldova, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată și Asociația „Centrul de Studii Constituționale și Educație a Drepturilor Omului”, uniți în jurul principiului neutralității permanente a Republicii Moldova pentru asigurarea Păcii,

- fiind conștienți că toate popoarele sunt pacifiste prin definiție, doresc pace și militează pentru ea;

- amintim că Carta Națiunilor Unite prevede că toate națiunile membre ONU „se vor abține în relațiile lor internaționale de la amenințarea sau utilizarea forței împotriva integrității teritoriale sau a independenței politice a oricărui stat” și trebuie să soluționeze disputele pe cale pașnică;

- recunoscând că pacea a fost și rămâne obiectivul major al oricărei națiuni, în special al poporului moldovean

aflat la intersecția intereselor globale ale supraputerilor mondiale;

- subliniind că pacea este o „virtute”, or pacea ca stare de spirit, este o alegere a poporului;

- evidențiind că idealul păcii trebuie asumat și abordat în contextul conceptului național de securitate;

- încurajând colaborarea ramurilor puterii de stat, a autorităților publice și societății civile întru promovarea și protejarea efectivă a valorilor constituționale, și

având în vedere că tematica comunicărilor prezentate în cadrul lucrărilor conferinței, care sugerează caracterul comun al securității naționale, respectarea principiului neutralității permanente a Republicii Moldova în vederea asigurării și promovării păcii – valoare comună, pe care suntem datori să o protejăm și să o promovăm,

DECLARĂM URMĂTOARELE:

a) Republica Moldova în raporturile sale cu alte state, trebuie să se conducă de obiectivul cooperării în spiritul solidarității și respectării dreptului internațional;

b) Moldova are la bază sentimentul destinului comun și o dorință de a trăi pașnic și decent, respectând regimul constituțional și ordinea de drept, corpul

de legi în vigoare care asigură promovarea dezvoltării țării și securitatea intereselor naționale;

c) neutralitatea permanentă este instituția constituțională, care obligă autoritățile publice la o dezvoltare normativă și la o promovare constantă și asiduă în relațiile externe ale Republicii Moldova cu alte state;

d) asigurarea neutralității permanente a Republicii Moldova este cel mai eficient mijloc constituțional pentru a atinge obiectivul de bază – asigurarea păcii;

e) garantarea neutralității prin protecția independenței naționale, integrității teritoriale sau securității statului prin măsuri necesare, inclusiv de ordin militar în care valoarea neutralității permanente coroborată cu cea a statului de drept, a preemțiunii dreptului, a apărării suveranității țării, dar și a drepturilor omului, asigură cel mai mare beneficiu – pacea și securitatea Republicii Moldova, dezvoltare și bunăstarea cetățenilor ei;

f) respectarea principiului neutralității permanente servește ca prim-factor de asigurare a politicii pașnice, neutre și de bună vecinătate a Republicii Moldova, care numai prin neutralitatea sa poate promova pacea cuprinzătoare și durabilă;

g) acțiunile de eliminare a oricăror trupe sau baze militare, conduse și controlate de către state străine va

promova calitatea Republicii Moldova de stat neutru, asigurând pacea în regiune;

h) participarea Republicii Moldova la sisteme colective de securitate, asemenea sistemului de securitate al Națiunilor Unite, operațiuni de menținere a păcii, operațiuni umanitare etc., care ar impune sancțiuni colective împotriva agresorilor și infractorilor de drept internațional, nu este în contradicție cu statutul de neutralitate;

i) inițierea procedurii de aderare a Republicii Moldova la convențiile 5 și 13 de la Haga din 1907;

j) inițierea procedurii de aderare a Republicii Moldova la organizația internațională – Mișcarea de Nealinere, membri ai căroră sunt 130 de state;

k) inițierea procedurii de confirmare în cadrul ONU a statutului Republicii Moldova de stat neutru;

l) instituirea în societate, în special în sistemul educațional din Republica Moldova, a educației patriotice în spiritul neutralității constituționale.

Pace în suflet, în familie și în Republica Moldova!

REZOLUȚIA
a fost adoptată de către participanții la lucrările conferinței,
la 13 octombrie 2023, Chișinău, Republica Moldova

